

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_202043

UNIVERSAL
LIBRARY

ರ ಕ್ರಾ ಕ್ಷಿ

ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ

ಶಿವಮೊಗ್ಗ

೧೯೩೨

Checked 1969

(ಎಲ್ಲಾ ಹಕ್ಕೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರದ್ದಾಗಿದೆ)

ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು :

ರಾಮನೋಹನ ಕಂಪೆನಿ

ಬಳೆವೇಟೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

;

871-32 ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು ರೋಡು, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಈಗ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ “ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ” ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನಾನು ಒಂದು ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾನು “ಬಂಗಾರದ ಅರಮನೆಗೆ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಕಲಶವೇ?” ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದೆ. ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ, “ಎಂತಹ ಅರಮನೆಯಾದರೆ ಏನು? ಸಿಡಿಲುಕಂಚಿ ಕಬ್ಬಿಣದಾದರೂ ಅದರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಲ್ಲವೇ?” ಎಂದು ಉಪಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಗೆಲ್ಲಲು, “ಶಿಷ್ಯಾದಿಷ್ಟೇತ್ ಪರಾಜಯಂ” ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಹೇಳಿಕೆಯ ತತ್ತ್ವವು ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಈ ಮುನ್ನುಡಿಯ ಚರಿತ್ರೆ.

ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರವೆಂದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸದಸ್ಯರ ಮುಂದೆ ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸ; ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರ ಮತ್ತು ಗಳಗನಾಧರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೂ ಅಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಬರೆಯಲು ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆನು.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು :—

“ಬಿದುರೂರಿನ ಬಸವನಾಯಕನು ೧೭೫೫ರಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾಗಲು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನೆಂಬ ಅವನ ದತ್ತಪುತ್ರನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಣಿಯು ನಿಂಬಯ್ಯನೆಂಬುವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ದುರ್ನಡತೆಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಳು. ಇದು ಆಕೆಯ ಮಗನಿಗೆ ತಿಳಿದು ಅವನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಟವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬ ಜಟ್ಟಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವನಿಂದ ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ಕತ್ತು ಮುರಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದರು ಸೋಮ ಶೇಖರನೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ದತ್ತುವಾದನು

ಹೀಗಿರಲು ಒಬ್ಬನು ಹೈದರನನ್ನು ಕಂಡು ತಾನು ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನೆಂದೂ, ಜಟ್ಟಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡಲು ತಾನು ಬದುಕಿಬಂದೆನೆಂದೂ, ತನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಬಿದುರೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಬಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಹೈದರನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ನೆಪ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದೇ ಸಾಕು. ಅವನು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಬಿದುರೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದನು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯು ಹೈದರನ ಸ್ವಾಧೀನವಾಯಿತು ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ವರಹವುಳ್ಳ ನಿಧಿಯು ಸಿಕ್ಕಲು, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟನ್ನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಹಂಚಿ ಅವರನ್ನು ಉತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸಿದನು ಈಗ ಅವನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ರಾಣಿಯು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನವಾಬನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕುಂಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈಗ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ದೊರಕಿ, ತಾನು ದೇಶದ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಅವನನ್ನು ಗುಪ್ತವಾರ್ತದಿಂದ ಬಿದುರೂರಿನ ಕೋಟೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾಗಿಯೂ ಮಾತುಕೊಟ್ಟನು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಟೊರಿನಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವಲುಗಾರರು ಸೈನ್ಯದಮೇಲೆ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದರು. ಹೈದರನು ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕುಯ್ಯಿಸಿ ಓಡಿಸಿದನು. ಅವನು ಅನಂತಪರದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ರಾಣಿಯು ಹನ್ನೆರಡು ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ, ರಾಜಧಾನಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಹದಿನೆಂಟು ಲಕ್ಷ ವರಹ

ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನು ಹೊರಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಹೈದರನು ಇದು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಇದರಿಂದ ರಾಣಿಗೂ, ಅವಳ ಇನಿಯನಿಗೂ ಹೆದರಿಕೆಯುಂಟಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದರು. ಆದರೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಾಣಿಯು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅರಮನೆಗೂ ಖಜಾನೆಗೂ ಬೆಂಕಿ ಇಡಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಅದೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೆಲವರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಹೋಗಿದ್ದಳು.

ಹೈದರನು ಬಂದು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮುಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ವಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ, ಲಿಂಗಣ್ಣನು ತೋರಿಸಿದ ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಿಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಊರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಕೂಡಲೆ ರಾಣಿಯು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದ ಜನರು ಅರಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಹಿಂದೆ ಇಂಥ ಅವಾಂತರವನ್ನೇ ಕಂಡು ಅರಿಯದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಈಗ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಡುಗಳಿಗೂ ಗುಡ್ಡಗಳಿಗೂ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡರು. ಕುಬೇರನ ಪಟ್ಟಣದಂತಿದ್ದ ಆ ಊರು ದಿಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಹೈದರನ ಕೈವಶವಾಯಿತು ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕೋಟಿಯೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡಿನಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅನಂತರ ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನು ನಿಜವಾದವನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಹೈದರನು ಅವನನ್ನೂ, ರಾಣಿ, ನಿಂಬಯ್ಯ, ಸೋಮಶೇಖರ ಇವರನ್ನೂ ಮದ್ದುಗಿರಿಯ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಡಿಸಿದನು

(ನಿಜ್ಜೈರವರ ಮೈಸೂರು ಚರಿತ್ರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ, ಪುಟ ೪೪೭-೪೪೮)

ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಬೇಕಾದರೆ, 'ಹ್ಯಾಂಟಿಂಗ್' ನಂಥ ಕಥೆಯಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ?

ಇಂಥ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ರೀತಿಯನ್ನೂ, ಸೂಚಿಸಿ ಆ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮುಗಿಸಿದೆನು :—

“ಕನ್ನಡಿಗರು ಹೀಗೆ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಅದರ ಮೇಲಣ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಓದಬೇಕೆನ್ನುವಹಾಗಾಗುವುದೇ?—ಆ ಕಾಲವು ಬರುವುದು ಯಾವಾಗ?” *

ಆ ಕಾಲ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಕಾಯಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಉಪನ್ಯಾಸವು ಬಂದಮೇಲೆ ಮ|| ಗಳಾದ ಎಂ. ಎಸ್. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎ., “ಸಂಸ”, ಚಿ. ಸದಾಶಿವಯ್ಯ, ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಬಿ.ಎ., ಮುಂತಾದವರು ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಉದ್ದೀಪ್ತರಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ, ನನಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ, ನನ್ನ ಆ ಉಪನ್ಯಾಸದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವರು ಮ|| ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು. ಅವರ ಈ “ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ”ಗೆ ಮೇಲೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ ನಿಂಬಯ್ಯ ಚೆನ್ನ ಬಸವಯ್ಯ ಇವರ ಬಿದನೂರು ಕಥೆಯೇ ಮೂಲ.

ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಯೂ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲಣ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲ; ‘ಚಿಕದೇವರಾಯ ವಂಶಾವಳಿ’ಯಂಥ ಗ್ರಂಥ ಎದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆರಡು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಪುರಾಣವೇ ‘ಚರಿತ್ರೆ’; ಪೌರಾಣಿಕ ಗ್ರಂಥವೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯ. ದರ್ಶನಗಳು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಏಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೋ! ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರು, ಈಗ ನಾವು “ಚರಿತ್ರೆ” ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥಜಾತಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ಇಂದಿಗೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾದ, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ, ಎನ್‌ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿತ್ ಸಾಹೇಬನ ಹಿಂದೂ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದರು; ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳರು; ಅದಕ್ಕೆ ಒದಲಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ ಭಾರತ ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ಓದಿ, ಕೇಳಿ, ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಸಿ, ತಮಗೇ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಬಿಡುವರು.

ಆದರೆ ಆ ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ನಾವು ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞರಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ; ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಪುರಾಣದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆ ಬರುತ್ತಿದೆ; ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಮತ್ತು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು, ಓದಿ, ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಸರಿಯಾದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿದದ್ದೇ ಈಗಿನ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ದೇಶಾಭಿಮಾನಕ್ಕೂ ಬಹುಮುಖವಾದ ನವಜೀವ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಒಬ್ಬ ಪಾಳೇಗಾರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಸಕ್ತಿಯು, ಸಹಸ್ರಕಂಠ ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಸೀತೆಯ ಆದ್ಭುತ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ತಾತ್ವಿಕ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯ ಕಥನವೇ ಜೈತನ್ಯವಾಗಿರುವ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ — ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿನಾಟಕಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿವೆ; ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಸರಳತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬರುತ್ತಿದೆ; ಸಾಮಾಜಿಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಭಾಷಾ ಶೈಲಿಗಳೂ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಫಲಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಓದುಗರು ತಾವು ಓದುವ ಕೇಳುವ ವಿಷಯಗಳು ತಮಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು, ತಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದವು ಎಂದು ಅರಿತಾಗ ಅವರ ಅಂತಃಕರಣವು ಅವುಗಳಿಂದ ಪರಿಪಾಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ದೇವ ದಾಸನ ಗಂಧರ್ವರ ಆದ್ಭುತ ಕಥೆಗಳಾದರೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಗುವ ಬೆರಗೇ ಮುಖ್ಯ ಫಲ. ಪುರಾಣಗಳೂ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಒಂದು ಕಾರಣವಾವುದೆಂದರೆ, ಅವು ಜನ

ಸಾಮಾನ್ಯದ ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ದಾರಿ ತೋರುವಂಥ ಮಹಾ ಪುರುಷರ ಮಾತು ಕಥೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸರಸ ಕಥಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅವೂ ಉತ್ತಮ ವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳೇ. ಈ ಕಾವ್ಯಾಂಶವು, ಇವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾನವಮನೋಭಾವ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜನಜೀವಿತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ, ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜತ್ವ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಾನವನ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಯನ್ನು ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕೂ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ, ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ, ಎಷ್ಟು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪುರಾಣವು ಕಾಳನ್ನೂ ಜಳ್ಳನ್ನೂ ಬೆರಕೆ ಮಾಡಿಟ್ಟು ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟಿದ ಚರಿತ್ರೆಯಾದರೆ, ಚರಿತ್ರೆಯು ಶೋಧಿಸಿದ ಪುರಾಣ; ಕಸ ಹೋದ ರಸ. ಅದರಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ, ಕವಿ ಕಲ್ಪನೆಗೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಅನರ್ಘ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನವಿರುವಂತೆ, ದೇವಸೃಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಅವು ತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಾರನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ ವಡೆದು, ಕಾಂತಿಗೊಂಡು, ಹೊಂದಿಕೆಯಾದ ಇತರ ರತ್ನಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡರೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಆಭರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ವಾಟ್, ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ, ಹರಿನಾರಾಯಣ ಆಪ್ಪೆ—ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇಂಥ ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳು. ಅವುಗಳ ಕಥಾಂಶಗಳು ಒಂದೊಂದು ಒಂದೊಂದು ರತ್ನ. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಡವೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಜಾಣ್ಮೆಯೆಷ್ಟೋ, ಅಷ್ಟೇ ಜಾಣ್ಮೆಯು ಈ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಂಡು, ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ಆದರೆ ಇವು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲ; ಕಲ್ಪಿತಾಂಶಗಳನ್ನೊಳಕೊಂಡಿ ದ್ದರೂ ಇವು ಪುರಾಣಗಳಂತೆ ಅತಿಮಾನುಷ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು ವುದಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ, ಇವು ಚರಿತ್ರೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಾಠಕ್ಕೆಂದು ನಿಯಮಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಶುಷ್ಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಬಲ್ಲರು. ಅದು ಸುಂಗಲಾರದ ಔಷಧ. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಯೇ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಥೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡವರು ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗರು; ಅವರಿಗೂ ಚರಿತ್ರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಬೇಕು— ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಚರಿತ್ರೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗವು ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯಬೇಕು; ಅದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥೆಗಳ, ಕಾದಂಬರಿಗಳ, ನಾಟಕಗಳ ಬೆಂಬಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಬೇಕು. ಅಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳೂ ನಾಟಕಗಳೂ ಹುಟ್ಟಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೀಸಾ ನೆವೋಲಿಯನರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕೊರಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಹಿಂದೂದೇಶ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ, ಬರಿಯ ಮೈಸೂರನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಚರಿತ್ರೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಎನ್ನೋಣ; ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಐಶ್ವರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಡತನವೂ ಇಲ್ಲವೆ? ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಚಳುವಳಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬಡತನವೇ ಸ್ಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಬಲ್ಲವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲಾ ಬಿರುಸಿನ ಮದ್ದಾಗ ಬಹುದು, ಅಥವಾ ಹೊಳೆಯುವ ವಜ್ರವಾಗಬಹುದು.

ಈ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆ ದದ್ದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನರ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ

ದೇಶಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರವಾಗಿರಲಿ ಅಪಕಾರವಾಗಿರಲಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದಂತೂ ನಮಗೆ, ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಲು ಬೇಕಾದ ಬುದ್ಧಿಮಧನ ಮನಃ ಪರಿಪಾಕಗಳಿಗೆ, ಅಪಾರವಾದ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ; ಪ್ರಮಾಣ ಪಟುಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯ ವೇದಾಂತಾದಿ ದರ್ಶನಗಳೂ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೇನೋ ಕೊಟ್ಟಿವೆ; ಈಗಲೂ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅವು ನಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಕುಶಲರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟಿವೆ; ಕೂದಲೆಳೆಯನ್ನೂ ಸೀಳಬಲ್ಲ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಚಾತುರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಘನವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಕನ್ನಡಿಗನು, ತನ್ನ ಊರಿನ ಕೇರಿಕೇರಿ ಮನೆ ಮನೆ ಸಂದಿಗೊಂದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿ ಅದರ ಪರಿಚಯ ದಲ್ಲಿಯೇ ತಲೆ ನರೆತು ಹೋರಾಡುವ ಮುಷ್ಟಿನ ಪೌರಾಧಿಕಾರಿಯ ಹಾಗೆ; ಅವನ ಅನುಭವವು ಆ ಊರಿಗೆ ಅಮೋಘವಾದದ್ದೇ. ಆದರೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾದ ವಿದ್ವತ್ತನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಿ, ಹಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ವಾಗಿ ಅರಿತು, ಬಹು ಜನರೊಡನೆ ಕಲೆತು ಮಾತನಾಡಿ, ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಭವವನ್ನೇ ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲಂಥವನು. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರದಂತೆ, ನಾವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡದಂತೆ, ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ—ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ—ನಷ್ಟವು ನಮ್ಮದೇ ಹೊರತು ಜಗತ್ತಿನದಲ್ಲ. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ನಿಂತುಹೋಗಿ ಎಷ್ಟೋ ದಿನವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ವೃತ್ತಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಪರಿಷ್ಕಾರಾದಿಗಳು ನೆಲೆಸಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರ ಬುದ್ಧಿ ಎನ್ನುವುದೇ

ಅಣಗಿಹೋಗಿ, ಅವು ಇನ್ನು ಹೂವು ಹಣ್ಣು ಬಿಡಲಾರದ ಮಹಾ ವೃಕ್ಷಗಳಂತಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಶುದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಿತರಾಗಬಹುದಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಘನ ಪಂಜರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಬಾಳುವ ಸಿಂಹಗಳಂತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡುಬರುವುದಾಗಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಾಗಲಿ ಜನವನ್ನು ಉಜ್ಜೀವಿತಗೊಳಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಬುದ್ಧ ಶಂಕರ ರಾಮಾನುಜ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಮಾತಿರಲಿ; ಅವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು, ಸತ್ತ್ವವಿತ್ತು, ಆದ್ದರಿಂದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಇತ್ತು. ಜಗತ್ತೂ ಈಗಿನಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ವಿಕಸನಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮಂಜು ಮುಸುಕಿತು; ಅದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿ ಯೂರೋಪ್ ಅಮೇರಿಕಾ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ನವ ಜೈತನ್ಯ ಉಂಟಾಯಿತು; ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳಗತೊಡಗಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಎಂಥ ಒಳ್ಳೆಯ ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯಾದರೂ ರೈಲನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಿಂದೆ ಬೀಳಿಸಲಾರದೋ ಹಾಗೇ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎದ್ದತ್ತು ಒಂದೇ ಈಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮಾರಿಸಲಾರದಂತಾಯಿತು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರವರೂ, ಸರ್ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ರವರೂ ಕೇವಲ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದಲೇ ತಾವು ಪಡೆದ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯವು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಪರಿಚಯವಾದ ವಿಶ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯವು, ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಆಧುನಿಕ ಸಕಲ ಭಾರತೀಯ

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಣದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ರಘುವಂಶ ನೈಷಧಗಳನ್ನು ಓದಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥರೂ, ಹರ್ಷಚರಿತೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಆಪ್ತೆ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರರೂ ಎಂದಿಗೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಕುಂತಲ ಪ್ರತಿಮಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು “ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ”ಯನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಹಾಕವಿಯ ರೂಪಕ ರತ್ನಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ‘ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್’ನ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಅವೂರ್ವ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಳಕಳಿಸುವ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ; ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಮುಪ್ಪಡಸಿದ ಕಾಮಧೇನುವಿನಂತೆ ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯವೆಂದೂ ಸಾಹಿತ್ಯಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಹಾಲು ಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಸೀಮೆಯ ಹಸುವಿನಂತಿರುವ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಸಾಕಿ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುವ ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಮು|| ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಕಾವ್ಯಗಳು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ನಿರ್ದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜಾತಿಯ ರುದ್ರನಾಟಕ. ರುದ್ರನಾಟಕದ ರಮಣೀಯತೆಯೇನು, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಕವಿಯ ರುದ್ರನಾಟಕಗಳ ಮೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳೇನು, ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್ ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅವರು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಕೈವಾಡವೆಷ್ಟಿದೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಎಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ “ಮುನ್ನುಡಿ”ಯು ಹೋಗಿ “ಉಪೋದ್ಘಾತ”ವಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯಸೌಧದ ತಳಹದಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಟ್ಟಡದ ರೀತಿ ಚಿತ್ರಗಿಲಸ ಸುಣ್ಣ ಬಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಂದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ರೂಪದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮು|| ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ “ಯಮನ ಸೋಲು” ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆ ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ “ಸರಳ ರಗಳೆ”ಯ

ಸ್ವರೂಪವು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೊಸದಾದರೂ ಹಳೆಯದೇ. ಹಿಂದೆ ಇದೇ ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸ ಸಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ “ಲಲಿತ ರಗಳೆ” ಎನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಅದೇ ಪ್ರಾಸ ರಹಿತವಾಗಿ “ಸರಳ ರಗಳೆ” ಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಯತಾವಕಾಶವುಳ್ಳ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಅನುಕೂಲ್ಯಗಳು ಕೆಲವಿವೆ. ಇದರ ಧಾಟಿಯು, ಅಡುವ ಮಾತಿನದ ಕ್ಕಿಂತ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೂ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳದರಷ್ಟು ಪೆಡಸಲ್ಲದೆಯೂ, ಅದ್ದರಿಂದಲೇ, ಭಾವ ಗೌರವವಿರುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ತಾನೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ಛಂದಸ್ಸು ಆರಂಭವಾಗುವುದೇ ತಡ, ಒಂದು ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು. ಈಗಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಧಾಟಿ ಯಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ಪುಟ್ಟ ನಾಟಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಮ॥ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭಾವ ಗೌರವ ಪಾತ್ರ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಗಳೆ ಗದ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಗೀತಗಳು ಬರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಛಂದಸ್ಸು ಬೇರೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ.* ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಕವಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಇನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ “ಬ್ಲಾಂಕ್ ವರ್ಸ್” ಗೂ ಕನ್ನಡ “ಸರಳ ರಗಳೆ” ಗೂ ಸಾಮ್ಯವೈಷಮ್ಯಗಳೇನು? ಮ॥ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ನವರ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲೋಪ ದೋಷಗಳಿವೆಯೇ?—ಎಂದು ವಿಚಾರ

* “ಬಿಡುಗಾಳಿ”ಯನ್ನು ನೋಡಿ. “ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ”ಯಲ್ಲಿ ಗೀತಗಳಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟಿಯಾದ ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಮಾತು ಅಚ್ಚಾಗಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೊಸ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಆವಿಶ್ವಾಸಿಗಳು ‘ಇದೂ ಒಂದು ಛಂದಸ್ಸೇನೋ’ ಎಂದು ಧ್ವಾಂಕಿಪಡಬಹುದು, ಅಥವಾ ಅಲ ಗಳೆಯಬಹುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಗದ್ಯ. ಭಾವ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೂ ಅಭಿನಯಕ್ಕೂ ಸೌಕರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತುಂಡು ತುಂಡು ಮಾಡಿ ಬರೆದ ‘ಒಂದ ಗದ್ಯ’. ‘ತ್ವತಾಸ್ತು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ’ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೌರವನ ವಿಕಾಂತ ಧಾಪನ, ಕುಂತಿಯ ಪ್ರಲಾಪ ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.

ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಕವಿಗಳಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವವರು ಯಾರು? ತೋರಿಸಿದರೂ ಅವರು ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವರೇನು? ಏಕೆ ಹೋಗಬೇಕು? ವಸ್ತು ಜಿನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಗುಣಾತಿಶಯದಲ್ಲಿ ಲೋಪಲೇಶಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅಡಗಿ ಹೋಗುವುವು. ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗಳೂ ಉಂಟು. ಮುಂದೆ ಅವೇ 'ವೈವಿಧ್ಯ', 'ವಿಶೇಷ' ಎನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭಾಷೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಷ್ಟು 'ಲೋಪ'ಗಳು ಹೀಗೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತ, ವೇದವ್ಯಾಸರ ಭಗವದ್ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ? ಇದರಿಂದ ನಾನು ಲೋಪ ದೋಷ ಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದೂ, ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಬೆಳಕೆಂದು ಕರೆ ಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದೂ, ಕವಿಯಾಗಲಿ ಪಾಠಕರಾಗಲಿ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹೊಸ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಕಬ್ಬಿ ಕಿತ್ತು ಹೋಗಬಹುದು, ಪಾತ್ರ ಮಾರಿ ಹರಿಯಬಹುದು, ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳು ಕೊಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ಬರ ಬಹುದು; ಹೀಗೆಂದು ಅದನ್ನು ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು, ಹೊಳೆಯನ್ನೇ ಬೇಕಾದರೆ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು; ಅದೂ ಅನುಮಾನ. ಆಗ, ನಿಂತು ಕೊಳೆಯುತ್ತ ನಾರುತ್ತಿದ್ದ ನೀರೇ ಗತಿ. ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಬಾಳಿ ಹೆವ್ವು ಕಟ್ಟಿದವರು, ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಕಳವಳಗೊಳ್ಳು ವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದಲೇ ತೈಕಾಲಿಕ ವಾದ ಮಹಾ ಮಂಗಳವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿ ಇಂದಿನವರೂ ಅದನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಈಗ ಹತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳನ್ನು, ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ದೋಷಗಳು ಇದ್ದರೂ ಇರಲಿ, ಅನುಸರಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು; ಅವು ಅನನುಕೂಲವಾದರೆ, ಮತ್ತೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ; ಇದೀಗ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ,

ಲಕ್ಷಣ. ಮ|| ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಇಂಥ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ವರಕವಿಗಳು. ವ್ಯಾಕರಣ ಭಂದೋ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರುವ ನೀರಸ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು ಬೇಕೇ, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದೋಷಗಳಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ, ಆದರೆ ರಸವತ್ತಾಗಿ, ನೂತನ ಭಾವ ಭಾಷಾ ಶೈಲಿ ಭಂಡಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಬಹುದಾದ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸಬಹುದಾದ, ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದ ಬರೆವಣಿಗೆ ಬೇಕೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವು ಒಂದೇ. ಅದೇನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಮಲೆನಾಡಿನ ಮಕ್ಕಳು. ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು; ಅದರ ಮೂಲಕ “ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರ”ವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅದರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವವರು. ಮಲೆನಾಡನ್ನು ತಮ್ಮ ಪದ್ಯ ಗದ್ಯ ನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಮೃತವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವವರು.—ಕಿಂದರಿಜೋಗಿಯ ಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿಯು ಇದ್ದದ್ದು ತುಂಗಾ ತೀರದ ಒಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ; “ಬಿರುಗಾಳಿ” ಅವತರಿಸಿದ್ದು ಮಲೆನಾಡಿನ ಸರಗಿನಲ್ಲಿ; ಮಾಸು ಓಬು ಮೂರ್ತಿ ಕಿಟ್ಟು ಪುಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಮಲೆನಾಡಿನವರು; ರಕ್ತಾಕ್ಷಿಯ ಕಥೆಯೂ ಮಲೆನಾಡಿನದೇ—ಮಲೆನಾಡಿನ ಹೃದಯವಾದ ಬಿದನೂರು ಪ್ರಾಂತದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದವರು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ. ಇಂಥ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸುಯೋಗ ಲಭಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘವನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ “ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್” ಕಾವ್ಯ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ “ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್” ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿತು. “ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ”ಯಂಥ ಶ್ಲಾಘ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕವು

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದರ ಮಟ್ಟವು ಬಹು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿರುವುದನ್ನು ವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಈಗ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜವು ಇಂದಿಗೆ ಫಲ ಕೊಟ್ಟಿತು—ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಫಲವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಿಗೂ ಉಪನ್ಯಾಸಕನಿಗೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವನ್ನೇನು ಉಂಟು? ಇದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ; ಹೆಮ್ಮೆಯ ಮಾತಿರಲಿ; ಇದು ಹಲವು ಕನ್ನಡಿಗರ—ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಕನ್ನಡಿಗರ—ಸೌಭಾಗ್ಯ. ಇಂಥ ಸಾರಸ್ವತ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಮ|| ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಕಲೆಯು ಹೀಗೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಕಳೆಯೇರುತ್ತ ಬರಲೆಂದೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಂಥ ಹಲವು ಕೃತಿ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿ ಎಂದೂ ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು }
೧-೮-೧೯೩೨ }

ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ

ರ ಕ್ತಾ ಕ್ಷಿ

ಪಾತ್ರಗಳು

ಬಸವಯ್ಯ	. .	ಬಿದನೂರಿನ ರಾಜಕುಮಾರ
ಲಿಂಗಣ್ಣ	. .	ಮಂತ್ರಿ
ನಿಂಬಯ್ಯ	. .	ಸೇನಾಪತಿ
ಹೊನ್ನಯ್ಯ	. .	ಬಸವಯ್ಯನ ಮಿತ್ರ
ಸೋಮಯ್ಯ	. .	ನಿಂಬಯ್ಯನ ಪುತ್ರ
ಶಿವಯ್ಯ	. .	ಸೋಮಯ್ಯನ ಮಿತ್ರ
ರುದ್ರಯ್ಯ	. .	ಉಪಸೇನಾಪತಿ
ಹೈದರಾಲಿ	. .	ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ರಾಜ
ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ	. .	ಅವನ ಸೇನಾಪತಿ
ಸಂನ್ಯಾಸಿ	. .	ಹೈದರನ ಕಡೆಯವನು
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ	. .	ಅವನ ಸಹಾಯಕ
ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ	. .	ಬಿದನೂರಿನ ನಿವಾಸಿ
ಕೆಂಚಣ್ಣ	. .	ಅರಮನೆಯ ಕಾಮುಗಾರ
ಸಿಂಗಣ್ಣ	. .	ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಾಮುಗಾರ
ಚೆಲುವಾಂಬೆ	. .	ಬಿದನೂರಿನ ರಾಣಿ
ರುದ್ರಾಂಬೆ	. .	ಮಂತ್ರಿಯ ಪತ್ನಿ

ರೈತ, ಪುರಜನರು, ಸೈನಿಕರು, ಭೂತ ಇತ್ಯಾದಿ

ರ ಕ್ತಾ ಕ್ಷಿ

ಅಂಕ ಒಂದು

ದೃಶ್ಯ ೧

[ಅರಮನೆಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಬಳಿ ಕೆಂಚಣ್ಣನು ಕಾವಲು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಾತ್ರಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಹಿಡುಗಳು ಹಾಲು ಚಿಲ್ಲದಂತಿದೆ. ಕೆಂಚಣ್ಣನು ಭಯಗೊಂಡವನಂತೆ, ಅತ್ತ ಅತ್ತ ಯಾರನ್ನೋ ನೋಡುವವನಂತೆ ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ]

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಏನು ಸದ್ದು! ಅವರೇಕೆ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲವೋ ನಾನು ಬೇರೆ ಕಾಣೆ. ಎಲ್ಲ ವೇದಾಂತಿಗಳು! ನಾನು ಹೇಳಿದರೆ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ; ಬಂದು ನೋಡಿ ಎಂದರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡಿ) ಅದೇನದು? (ನಡುಗುವನು) ಇವತ್ತು ನಾನೇನೋ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ! ಅಯ್ಯೋ ದೇವರೇ, ತಿಂಗಳು ಬಿಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಿಳ್ಳಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ! ನಿನ್ನೆಯ ರೂಪವಲ್ಲ!—ಅಯ್ಯೋ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ವಿಭೂತಿ ತರುವುದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲಾ! ಶಿವನೇ, ಇವತ್ತು ಹೇಗಾದರೂ ಕಾಣಾಡು! ನಾಳೆ ವಿಭೂತಿ ತರುತ್ತೇನೆ; ತಂದೇ ತರುತ್ತೇನೆ!—ಅಯ್ಯೋ ಇದೇನು ನೆಟ್ಟಗೆ ನನ್ನ ಕಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿದೆ! (ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು) ಸ್ವಾಮಿ, ಭೂತರಾಯ, ನನ್ನ ತಪ್ಪು ಏನಿದ್ದರೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ

ಬಿಡು. ನಿನಗೆ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

(ಕಣ್ಣು ಚಿಮ್ಮಿ ಮೊಳಕಾಲುರುವನು)

[ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಸು ನಕ್ಕು ಮಾತಾಡುವನು

ಆತನು ತರುಣನು]

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಇದೇನೋ ಇದು, ಕೆಂಚಣ್ಣು?

ಕೆಂಚಣ್ಣು—(ಕಣ್ಣಿರೆದು) ಅಯ್ಯೋ ನೀವೇನು? (ಎದ್ದು ನಿಂತು) ನಾನು ಅದೇ ಬಂತೆಂದು ಸತ್ತೀಹೋಗಿದ್ದೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ ಮಂಕೂ, ನೀನು ನಿನ್ನೆ ಕಂಡಿದ್ದೂ ನನ್ನಂಥ ಭೂತವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ.—ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನು ಸುಮ್ಮನೆ ಹೆದರಿ ಕೊಂಡು ಸಾಯುವುದು! ಧೂ! ನಿನ್ನ ಗಂಡಸುತನಕ್ಕೆ ಬಿಂಕಿಹಾಕಲಿ!

ಕೆಂಚಣ್ಣು—ಹೊನ್ನಯ್ಯಾ, ನೀವು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡದೆ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಹೇಳುವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ. ನನಗೇನು ಕುರುಡೇ? ಮಂಕೇ? ನಿನ್ನೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದೆಯಷ್ಟೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣು—ಇವತ್ತು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದೆ ಎಂದರೆ ನಿನ್ನೆಯೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಲು ನಾನೇನು ಹೆಂಗಸೆ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಿಮ್ಮಂತಹ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಹೆಂಗಸರೇ ಲೇಸಯ್ಯ.

ಕೆಂಚಣ್ಣು—ಸುಮ್ಮನೆ ನೀವೇ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೆ? ನಾನು ಹೇಳುವುದನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಿ. ನಿನ್ನೆ, ನೋಡಿ, ಓ ಆ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬಂತು. ನಾನು ಯಾರೋ ಮನುಷ್ಯ

ರೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ “ಯಾರಲ್ಲಿ?” ಎಂದು ಕರೆದೆ. ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕರೆದೆ. ಮಾತಾಡದೆ ಸರಸರಸರ ಬಂದೇಬಂತು. ಏನು ಸ್ವಾಮಿ! ಬೆಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗಿತ್ತು; ಬೆಳ್ಳಗಿತ್ತು! ಮತ್ತೆ ಯಾರೋ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ “ಯಾರು ಸ್ವಾಮಿ ಅದು?” ಎಂದು ಕೂಗಿದೆ. ಒಂದುಸಾರಿ ನನ್ನ ಕಡೆ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿ ನೋಡಿತು. ನನಗೆ ಎಲ್ಲ ಬರುವ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆದರೂ ನನಗೆ ಭೂತ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಏನು ನೋಡುವುದು! ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಮ್ಮ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮಹಾರಾಜರು! ನನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ತಕಪಕ ತಕಪಕ ಕುದಿಯುವ ಬಿಸಿ ನೀರು ಚೆಲ್ಲಿದಂತಾಯ್ತು. ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂತು. ಹಾಗೆ ಕೈಕಾಲು ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟೆ! ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಕೆಂಚಣ್ಣ, ನಿನಗೆ ಕಳ್ಳುಗಿಳ್ಳು ಕುದಿಯುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಎಲ್ಲವೇನು? ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳು.

ಕೆಂಚಣ್ಣ—(ಹೊನ್ನಯ್ಯನನ್ನು ದುರುದುರು ನೋಡಿ) ಏನು ಸ್ವಾಮಿ! ನೀವೇನೋ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು. ಆದರೆ ಈ ಮಾತು ಹೇಳುವುದು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳು ಕುದಿಯುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಆಪ್ತಸ್ನೇಹಿತರನ್ನೇ ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು, ಇವತ್ತೇನಾದರೂ ಬಂತೇನು ಹೇಳು?

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಇಲ್ಲ; ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅದೇನು, ನಾನು ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಬರಲಿಲ್ಲವೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ—(ಮುನಿಸಿನಿಂದ) ಏನೋ ಸ್ವಾಮಿ? ಇರಬಹುದು?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಮುನಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ, ಕೆಂಚಣ್ಣ. ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ನಮ್ಮ ಭಯ, ನಮ್ಮ ಭ್ರಾಂತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಅದ್ಭುತ ರೂಪಗಳು ಕಾಣುವುದುಂಟು.....

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಅಯ್ಯೋ, ಅದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನನಗೆ ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಣೆ ಇಟ್ಟು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನನಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. ಎಂಥೆಂಥವರಿಗೂ ಕಾಣುವುದುಂಟು. ವೇದಾಂತ ಓದಿದರೆ ನಿನಗೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಇದೆಲ್ಲ.

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಏನೋ ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮ ವೇದಾಂತದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನುಣುಚಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ವೇದಾಂತಗಳಿವೆಯೋ ನಾನೇನು ಬಲ್ಲೆ! ಅಂತೂ ನೀವೇನುಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಿ, ನಾನೇನೋ ಕಂಡಿದ್ದು ಸಿಚ. ಇವತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೂ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ಇರಬಹುದು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಹಾಗದರಿವತ್ತೆಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಭೂತ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳಿ, ಸ್ವಾಮಿ. ಕಾದು ನೋಡೋಣ. ಇನ್ನೇನು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನೆಯೂ ಅದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ನೋಡಿ, ಓ ಆ ನಕ್ಷತ್ರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಇನ್ನೇನು ಬೆಳಗಾಗುವ ಹೊತ್ತೆಂದು ನಾನು.....ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ! ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ! ಅದೇ ಬರುತ್ತಿದೆ! ಅದೇ! ಅದೇ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಕ್ಷಿಸಿ) ಕೆಂಚಣ್ಣ, ಶಿವ ಮಂತ್ರ ಜಪಿಸು. ಶಿವ! ಶಿವ!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ!.....

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಇತ್ತಕ್ಕಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿದೆ!

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಹೌದು ಸ್ವಾಮಿ, ನಿನ್ನೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಿತ್ತು.
ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ!.....

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಏನು ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ!—ಹೌದು, ಶಿವೈಕ್ಯರಾದ
ನಮ್ಮ ದೊರೆ ಬಸವನಾಯಕರಂತೆಯೇ ಇದೆ. ನನಗೂ
ಕೂಡ—

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ನೋಡಿ, ಹತ್ತಿರ ಬಂತು! ಮಾತಾಡಿಸಿ, ಸ್ವಾಮಿ,
ಮಾತಾಡಿಸಿ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ!.....

[ಭೂತವು ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು]

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಓ ನಿಶಾ ಸಂಚಾರಿಯೇ,
ನೀನಾರೆ ಆಗಲಿ, ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡು.
ತೀರಿಹೋಗಿಹ ನಮ್ಮ ದೊರೆ ಬಸವನಾಯಕರ
ವೇಷವನು ತಳೆದಿಂತು ನಿರ್ಜನ ರಜನಿಯಲ್ಲಿ
ಅನಾಥ ಪ್ರೇತದ ತೆರದಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹೆಯೇಕೆ?
ಬಯಕೆ ಎಸಿದ್ದರೂ ಹೇಳು. ನಡೆಯಿಸುವೆ.
ಓ ನಿಂತು ಮಾತಾಡು.

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಕೋಪಗೊಂಡಂತಿದೆ!

ಶಿವ! ಶಿವ!.....

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಹೋಗದಿರು, ಹೋಗದಿರು, ನಿಲ್ಲು, ಮಾತಾಡು.
ನಿನ್ನಾ ಸೆಯೇಸುಸುರು. ಬಿದನೂರಿಗೇಂ ಕೇಡು
ಸೂಚಿಸುತ ಇಂತು ನೀ ತೊಳಲುತಿಹೆ? ಶಿವನಾಣೆ!
ನಿನಗೆ ನುಡಿಯುವ ಬಲೆ ಇರುವುದಾದರೆ, ನುಡಿ!

ಶಿವನಾಣೆ! ನಿಲ್ಲು! ನಿಂತು ಮಾತಾಡು!

[ಭೂತ ಮಾಯವಾಗುವುದು]

ಕೆಂಚಣ್ಣ— (ಶಿವ ಶಿವ ಎಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಿಡುಸುಯ್ದು) ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ದೊರೆ
ಗಳಿಗೆ ನೀವು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಅಪರಾಧ. ಭೂತವಾದರೆ
ಎಸಂತೆ? ನಮ್ಮ ದೊರೆಯಲ್ಲವೇ? ಅದೇನು ರೂಪ!
ಅದೇನು ಗಾಂಭೀರ್ಯ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಮೂಕನಾಗಿ ಭೂತವು ಹೋದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತು)
ಅಂತೂ ಹೋಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿತು! ಮಾತು ಕೂಡ ಆಡಲಿಲ್ಲ.
ಇದೇನೋ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆಯವ್ವಾ! ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ
ಎನು ಕೇಡುಗಾಲಬಂದಿದೆಯೋ ನಾನರಿಯೆ!

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ನಾನು ಹೇಳಿದರೆ ಸುಳ್ಳು, ಭ್ರಾಂತಿ, ಮಂಕು, ಹುಚ್ಚು,
ಕಳ್ಳು! ಈಗ ನೀವೇ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿರಲ್ಲ. ಈಗ ಹೇಳಿ;
ಇದೇನು ಸಟಿಯೋ ದಿಟವೋ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಕಾಣದೆಯೆ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹಳಿಯುವರು ನಾವೆಂಥ
ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳು! ಇದನು ಸಟಿಯೆಂಬುವನೆ ಮಂಕು.
ಅರ್ಧಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ
ಗೂಢಾರ್ಥವಿರಬೇಕು. ಸತ್ತುರುಷನಾದ ದೊರೆ
ಸತ್ತಿಂತು ದೆವ್ವವಾಗುವುದೆಂದರೇನು?
ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಲ್ಲವನು ಮಗನೆ ಮಾಡಿರುವನು.
ಜಂಗಮರನೇಕರಿಗೆ ದಾಸದಕ್ತಿಣಿಯಾಗಿದೆ.—
ಆದರೂ ಇದರೊಳೇನೋ ಪ್ರಮಾದ ನಡೆದಿಹುದು.
ಕೆಂಚಣ್ಣ, ನೀನು ಇದನಾರಿಗೂ ಹೇಳದಿರು.
ನಾಳೆ ನಮ್ಮರಸುಕುವರ ಬಸವಯ್ಯನನೆ
ಕರೆತರುವೆ. ನಮ್ಮೊಡನೆ ನುಡಿಯದೀ ಭೂತವು,

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ದೊರೆ ಬಸವನಾಯಕರೆ ದಿಟವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ತಮ್ಮಣುಗ ಬಸವಯ್ಯನೊಡನೆ ನುಡಿಯದಿರದು.—
ನೋಡದೋ, ನೇಸರಾಗಲೆ ಮೂಡುವೆಟ್ಟಿನಲಿ
ಕೆಂಪು ಮುಂಬೆಳಕನೆರಚುತ್ತಿಹನು. ಬಾ, ಇದನು
ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಹೇಳದಿರು ! ಗೊತ್ತಾಯಿತೇ ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಅಪ್ಪಣೆ, ಸ್ವಾಮಿ.

(ಹೋಗುವರು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೨

[ಅರಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಬಸವಯ್ಯನು ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗಿ ಶತಪಥ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅತನು ತರುಣ ಸುಂದರನಾದರೂ ಗಾಂಧೀತ್ವವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸಸುತಳ್ಳಿಗಿದ್ದಾನೆ]

ಬಸವಯ್ಯ—ಎಷ್ಟು ತೊಡಕಾದುದಿರ ಬುವಿಯ ಬಾಳು!

ಇಂತಹ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಷ್ಟದಶೆ.

ಬಾಳೆಂಬುದೇ ಹಾಳು. ಹುಟ್ಟಿದಿರುವುದೆ ಲೇಸು.

ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಹಾಳು ಕರ್ಮದ ಬುತ್ತಿ ನಮ್ಮ

ಹಿಂದುಗಡೆ ಬಂದೆ ಬರುವುದು ನೆಳಲಿನಂತೆ!—

ನಾನೋ

ಸ್ವಪ್ನಮುದ್ರಿತ ಜೀವಿ! ಅದನರಿತೆ ಎಲ್ಲರೂ

ನನ್ನನುಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೆ ನಡೆದವರು. ಓ ತಂದೆ,

ನನ್ನೊಬ್ಬನನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಿರೆಲ್ಲಿಗೆ ನೀವು?

ನಿಮ್ಮನುಳಿದೆನಗಿಂದು ಲೋಕವೇ ಬೆಂಡಾಗಿ

ಹೋಗಿಹುದು. ಏನೊಂದೂ ಬೇಡವಾಗಿದೆ ನನಗೆ.

ನನ್ನ ಮಲತಾಯಿ, ಆ ರಾಕ್ಷಸಿ, ಆ ಶನಿ—

ಸೇನಾಧಿಪತಿಯೊಡನೆ ಸರಸಕಾರಂಭಿಸಿಹಳು!

ಓ ಪಿತನಿ, ವಂಶಕೆ ಕಳಂಕವನು ತರುತಿಹಳು!

ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳದೆಯೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿ

ಚೆಲುವಾಂಬೆಯನ್ನೇಕೆ ಮದುವೆಯಾದಿರಿ ಮರಳಿ?

ನೀವು ತೀರಿಕೊಂಡಿನ್ನೂ ವಾರಗಳು ಕೂಡ

ಕಳೆದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮನಗಡ ಮೇಲೆ ಹೊಸಹಸರು

ಕೂಡ ಹಬ್ಬಲಾರದಿದೆ; ಅತ್ತವರ ಕೆನ್ನೆಯಲಿ

ಕಣ್ಣೀರು ಬತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಗಲೇ ಚಕ್ಕಂದ—

ದಿಂದಿಹಳು ಆ ದುರುಳ ನಿಂಬಯ್ಯನೊಡಗೂಡಿ.

ಓ ಚಂಚಲತೆ, ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲೆ?

ಹೇ ಜಗದೀಶ್ವರಾ,

ನಿನಗೆ ಕಣ್ಣೆಲ್ಲವೇ? ನಿನಗೆ ದಯೆಯಿಲ್ಲವೇ?

ನೀನು ಧರ್ಮದ ಮೂರ್ತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿಹೆಯೇಕೆ?

ಅಥವಾ ನೀನಿರುವೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಓ ವಿಧಿ,

ನೀನಿರೇ ಅಧರ್ಮವಂತೇಕೆ ಚಲ್ಲಾಟದಲಿ

ಮುಳುಗಿಹುದು? ಪಾಪವರಿಯದ ಗಿರಿಯ ಶಿಖರಗಳ

ಮೇಲೆ ಎರಗುವ ಸಿಡಿಲೇ, ಒಡಿಯಬಾರದೆ ಬಂದು

ಪಾಪಿಗಳ ಪಾಳೆದೆಗೆ! ಯಾರಿಗೊರೆಯಲಿ ಇದನು?

ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ನನ್ನ ಮಾತುಗಳ ನಂಬರು!

ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಕೂಡ ಆ ಮಾರಿಯಲಿ

ವೋಸವನು ಕಾಣಲಾರದೆ ಇರುವಿನನ್ನೊ! (ಚಿಂತಿಸುವನು)

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಗಾಂಧೀರೈದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು ಆತನು
ಮುದುಕ ಅದರೂ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಕ್ಕದಕ್ಕ ತಯ ಕಳೆ ಇದೆ ಅಂಗಾಂಗ
ಗಳು ತೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತದಾಢ್ಯದ ವಜ್ರಬಲವಿರುವಂತೆ
ತೋರುತ್ತದೆ]

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ರಾಜಕುಮಾರ!

ಬಸವಯ್ಯ—(ತಿರುಗಿ ನೋಡಿ) ಬನ್ನಿ, ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ಕುಳಿತು
ಕೊಳ್ಳಿ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನೀನಿನ್ನೂ ಚಿಂತೆ ಮಾಡುವುದನು ಬಿಟ್ಟೆಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೇಗೆ ಬಿಡಲಿ, ಮಂತ್ರಿಗಳೇ? ಬಿಂಕಿಯಾರಿದ ಹೊರತೂ
ಬಿಸಿಯು ಹೋಗುವುದೇ? ನಿಂತಿರುವಿರೇಕೆ? ಕುಳಿತು
ಕೊಳ್ಳಿ. (ಇಬ್ಬರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನನಗಿನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಚಿಂತೆಯ ಅರ್ಥ ಹೊಳೆದಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೇಳಿದರೂ ನಂಬದಿದ್ದರೆ ಹೊಳೆಯುವುದು ಹೇಗೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಿನ್ನದು ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಸಂಶಯ, ಬಸವಯ್ಯ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನೀವೇನೋ ನನಗೆ ವೂಚ್ಚರು; ನಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದವರು, ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಿಳಿವೇ ದಿಟವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡಬಾರದು, ಮಗೂ.

ಬಸವಯ್ಯ—(ಸ್ವಲ್ಪ ರಭಸದಿಂದ) ಇನ್ನೇನು ಆಧಾರಬೇಕು ನಿಮಗೆ? ತಾಯಿ—ಅಯ್ಯೋ ಎಷ್ಟು ಕರ್ಕಶವಾಗಿದೆ ಆ ಕೋಮಲ ಶಬ್ದ!—ನನ್ನ ಮಲತಾಯಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ಆ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಸಿಂಬಯ್ಯನೊಡನೆ ಹಗಲೂ ಇರಳೂ ನಲಿಯುತ್ತಿರುವಳು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು ಆಧಾರ ನಿಮಗೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಕ್ಷಮಿಸು, ರಾಜಕುಮಾರ, ನಿನಗಿನ್ನೂ ಅನುಭವ ಸಾಲದು. ಆ ಅಪರಾಧವನು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಹೊರಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ? ನಾನೂ ರಾಣಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯೊಡನೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಗೆಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಬಿಡಿ, ಬಿಡಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ. ಎನು ಮಾತು ನೀವು ಹೇಳುವುದು? ಅಯ್ಯೋ ನಿಮ್ಮ ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಕಪಟಿಗಳ ಕಾಪಟ್ಟ ಪರಿಚಯವೆಂತಾಗುವುದು! ಸುದ್ದಿ ಜನಜನಿತವಾಗಿ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಜನರ ಮಾತು ನಂಬಿದರೆ ಉಳಿವುಂಟೇ, ರಾಜಕುಮಾರ? ನಿನ್ನ ಸಂಶಯವನು ಕಿತ್ತು ಬಿಸುಡು. ರಾಜರಳಿದ ಕಾಲ! ಪರರಾಜರು ಹೊಂಚುನೋಡುವ ಸಮಯ! ರಾಣಿ

ಯೊಡನೆ ಎಷ್ಟೋ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗುವುದು ಸೇನಾಪತಿಗೆ ಸಹಜವಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗುವವರೆಗೆ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯೊಡನೆ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತಾಡುವನು. ಆಮೇಲೆ ನಿನ್ನೊಡನೆಯೇ ಬಂದು ಮಾತಾಡುವನು. ತೆಗೆ ತೆಗೆ, ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿರಬಾರದು. ಇದೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಏನೆಂದಾರು !

ಬಸವಯ್ಯ—ನಾನು ಇನ್ನೂ ರೊಡನೆಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಮಂತ್ರಿಗಳೆ. ನನ್ನ ನಾನೇ ತಿಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.—ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ನನಗೊಂದು ಕನಸುಬಿತ್ತು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಏನು ಕನಸು ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಯ್ಯ ತೋರಿದನು. ಮಂತ್ರಿಗಳೆ, ನಾನಾ ಮುಖವನು ನೋಡಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟೆ. ತಂದೆಯಳುತಿದ್ದನಯ್ಯೋ ಎಂದು ! ಕಣ್ಣೀರು ಬಳಬಳನೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನೊಡನೆ ಏನೊಂದು ಮಾತನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಬಸವಯ್ಯ, ನೀನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ತಿಳಿದವನು. ನಮ್ಮ ಭಯ ಭ್ರಾಂತಿಗಳೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುವೆಂದು ತಿಳಿಯೆಯಾ? ಸ್ವಪ್ನಗಳು ಸುಪ್ತಚಿತ್ತದ ವಾಣಿ. ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬಗೆ ಕೊರಗಬಾರದು, ಮಗೂ.— ಸೋಡಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ—

ಬಸವಯ್ಯ—(ನೋಡುತ್ತ) ನಿಂಬಯ್ಯನೂ !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ನಿಂಬಯ್ಯನೊಬ್ಬನೆಯೇ ? ಸೋಮಯ್ಯನೂ ಇಹನಷ್ಟೆ?— ಸಂಶಯದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಹಳ ಕರುಬು.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

[ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ನಿಂಬಯ್ಯ, ಸೋಮಯ್ಯ ಬರುವರು. ಚೆಲುವಾಂಬೆಯು ರೂಪವತಿ. ನಿಂಬಯ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ರೂಪವಿದೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಮುಖವು ಅಂತರಂಗದ ಅಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಲಿನವೂ ಕ್ರೂರವೂ ಆಗಿದೆ. ಸೋಮಯ್ಯ ತರುಣನು ಬಹಳ ಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿ — ಲಿಂಗಣ್ಣ ಬಸವಯ್ಯ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವರು ಆದರೆ ಬಸವಯ್ಯನು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವನು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಕುವರನ ಕೊರಗು ಹೇಗಿಹುದು?
ಲಿಂಗಣ್ಣ—ದೇವೀ, ತಂದೆಯವರನು ನೆನೆದು ಮರುಗುವುದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಹಜವಲ್ಲವೇ?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—

ರಾಜಕುಮಾರನೇ,

ನೀನಿಂತು ಮರುಗುತ್ತೆ ಕುಳಿತರೆಮಗೇನು ಗತಿ?
ನನ್ನ ನಾದರು ಕಂಡು ಶಾಂತನಾಗಬಾರದೇ?
ಆವರಳಿವು ನಿನಗಿಂತಲೆನಗೇನು ಕಡಿಮೆಯೇ?
ಆದರೆದೆನೋವನಿತನೂ ತಡೆದು, ನಿನಗಾಗಿ,
ನಿನ್ನ ಭೃದಯಕಾಗಿ, ಬಿಡನೂರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ
ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಂತ್ರಿ ಸೇನಾಪತಿಗಳೊಡನೆ
ರಾಜಕಾರ್ಯದಲಿ ತೊಡಗಿಹೆನು. ಹೆಂಗಸಹ
ನಾನಿಂತು ಧೈರ್ಯದಿಂದಿರೆ ನೀನು ಮರುಗುವುದು
ತರವಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—(ದುಃಖದಿಂದ) ತರವಲ್ಲ! ತರವಲ್ಲ, ಓ ಮಾತೆ!
ಬಲ್ಲಿನದನಾದರೂ ಈ ಎನ್ನ ಹೇಡಿಯೆದೆ
ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿಹುದು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—(ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಯುತ್ತ) ನಿಂಬಯ್ಯ, ನೀವಾದರೂ
ಸಂತೈಸಬಾರದೆ?

ರಕ್ಕಾಕ್ಕೆ

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿದು) ದೇವಿ, ಏನು ಹೇಳಲಿ ನಾನು ?
 ಅವರೆಲ್ಲ ತಿಳಿದವರು. ಅಲ್ಲದೆಯೇ, ನಾಯಕರ
 ನೆನೆದಿನೆಂದರೆ ನನಗೇ ಎದೆಯೊಡೆದು ಹೋಗುವುದು.
 ಅಂತಹ ಮಹಾಪುರುಷನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದು
 ನಮ್ಮ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವೇ ಸರಿ. ನಾನೇ ಆಳಲುತಿರೆ
 ನಾನಾರ ಸಂತೈಸಲಿ ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಿಂಬಯ್ಯ,
 ಸೇನೆಯಧಿಪತಿ ನೀನೆ ಸಂತಪ್ತವಾದನು ಉಳಿದು
 ಇಂತು ಗೋಳಾಡಿದರೆ ಅರಸುಕುವರನಿಗಾರು
 ಸಂತೈಕೆ ಹೇಳುವವರು ?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ— ಮಂತ್ರಿಗಳೇ,
 ಅಳುವವರ ಬಳಿ ಆಳಲುತಿರೆ ಶೋಕ ಹೆಚ್ಚುವುದು.
 ಬನ್ನಿ ನಾವಿಲ್ಲಿಂದೆ ತೆರಳುವಂ.—
 ಸೋಮಯ್ಯನಿಲ್ಲಿರಲಿ.—ಸೋಮಯ್ಯ,
 ಬಸವಯ್ಯನವರೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆಯಾಡುತ್ತೆ
 ಅವರ ದುಃಖವ ನೀಗು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ಆಜ್ಞೆ !

(ಲಿಂಗಣ್ಣ, ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ನಿಂಬಯ್ಯ ಹೋಗುವರು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಕುಳಿತುಕೋ ಸೋಮಯ್ಯ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ನೀನೂ ಕುಳಿತುಕೋ. (ಇಬ್ಬರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಸೋಮಯ್ಯ, ನಮ್ಮಯ್ಯ ಮಡುವ ವೇಳೆ ನೀನು ಬಳಿ
 ಯಿದ್ದೆಯೇನು ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹೌದು, ಅದನೆಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಉತ್ಕ್ರಮಣಕಾಲದಲಿ ಒಹಳ ಯಾತನೆಪಟ್ಟರೇ ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಇಲ್ಲ, ಒಂದಿನಿತೂ ಯಾತನೆಪಡಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಶಾಂತಿ ಯಿಂದೇ ಶಿವೈಕ್ಯರಾದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ನನಗೆ ಮರಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೀತಿಯು ಕೂಡ ತೊಲಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ನನಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೇ ?

ಸೋಮಯ್ಯ—“ವ್ಯಸನಪಡುವುದು ಬೇಡ. ಧೀರನಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಲಿ” ಎಂದರು. ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, “ಲಿಂಗಣ್ಣನವರೇ, ನೀವೂ ನಿಂಬಯ್ಯನೂ ಸೇರಿ ರಾಜ್ಯವು ಪರಹಸ್ತಗತವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ” ಎಂದರು.

ಬಸವಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನಾ ಪಾಳು ಬೇಂಟೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಲಿ! ಆ ದಿನವೇ ನಿಂಬಯ್ಯನವರ ನುಡಿಗೇಳಿ ಬೇಂಟೆಗೈದಿ ಎಂತಹ ಮಹಾಪರಾಧ ಮಾಡಿದೆ?—ನಮ್ಮ ಮಲತಾಯಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ ಇದ್ದರೇ ಅಲ್ಲಿ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಇಲ್ಲ, ಅವರು ಬರುವಸಿತರೊಳೆ ಹರಣಹೋಗಿತ್ತು.

ಬಸವಯ್ಯ—(ಆಕಾಶದ ಕಡೆ ನೋಡಿ) ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ಹಾಳು ಬೇಂಟೆಯೇ !

ಸೋಮಯ್ಯ—ಎಷ್ಟು ದಿನವೆಂದು ನೀನಿಂತು ದುಃಖಿಸುವುದು, ಬಸವಯ್ಯ? ನೀನು, ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಶಿವಯ್ಯ, ನಾನು ಎಲ್ಲರೂ ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ವೇದಾಂತ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇ “ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳೆಲ್ಲ ಮಾಯೆ. ಧೀರರು ಮರುಗಬಾರದು” ಎಂದು?

ಬಸವಯ್ಯ—ಅಹುದು, ಸೋಮಯ್ಯ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ನಿಜವೇ ಅಹುದು. ಆದರೆ ಆಗ ತಂದೆಯಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ಕಷ್ಟ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಖ ವಿರಲು ಎಲ್ಲ ಮಾಯೆಯೆಂದು ಸುಖಪಡಬಹುದು. ದುಃಖ ಬರಲು ಎಲ್ಲ ಮಾಯೆ ಎಂದು ದುಃಖಪಡುವುದು ಕಷ್ಟ!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸೋಮಯ್ಯ, ನಿನ್ನನೊಂದು ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.
ನೀನು ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ—ಇದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಮೋಸ
ನಡೆದಿಲ್ಲವೇ? ನನ್ನಾಣೆ, ಹೇಳು!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಯಾವುದರಲ್ಲಿ? (ಬಸವಯ್ಯ ಸುಮ್ಮನಿರುವನು) ಏನೋ
ನೀನು ಹೇಳುವುದು ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು, ಸೋಮಯ್ಯ!—ನನಗೀಗ ಒಂಟಿ
ಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುವಾಸೆ. ನೀನು....

ಸೋಮಯ್ಯ—ಆಗಲಿ, ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. (ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವನು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಬೇಸರಪಡೆದಿರು. ನಾಳೆ ಬಾ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಬೇಸರವೇಕೆ? ನಾಳೆ ಬರುತ್ತೇನೆ.

[ಸೋಮಯ್ಯ ಹೋಗುವನು ಬಸವಯ್ಯನು ಅವನನ್ನೇ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ
ನೋಡುತ್ತ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು]

ಬಸವಯ್ಯ—ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮೋಸಗಾರರೋ? ಅಥವಾ
ನನ್ನೊಳಿಹ ಮೋಸವೇ ಇತರರಲ್ಲಿ ಮೋಸವನು.
ತೋರುತಿಹುದೋ? ಇರಲಿ, ಕಾದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವೆನು.
ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಗೋಲದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವೀ
ಜೀವನವು ಸತ್ಯದ ಧವಳತೆಯನೆ ಕವಿಯುವುದು
ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಬಿಚ್ಚಿ. ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು;
ಇಲ್ಲದಿರೆ ಪೆಚ್ಚು. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆ ಹುಚ್ಚರಿಗೆ
ಹುಚ್ಚನಲ್ಲದ ನರನೆ ಹುಚ್ಚಾಗಿ ತೋರುವನು.—
ಆದರೂ ಅಂತರಾತ್ಮವು ಗೊಣಗುತ್ತಿದೆ ಏನೋ
ಮೋಸ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದು.—

ಯಾರಲ್ಲಿ? ಹೊನ್ನಯ್ಯ!

[ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಬರುವನು]

ಬಂದೆಯಾ? ಕುಳಿತುಕೋ! (ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು)
ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಸರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವನು) ವಿಶೇಷವೊಂದಿದೆ..

ನಿನಗೆ ಹೇಳಲು ಬಂದೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಇದೇನು? ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ಬಿಚ್ಚಿದಂತಿದೆ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಬಹಳ ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ. ನಿಮ್ಮ ತೀರಿಹೋದ
ತಂದೆ.....

ಬಸವಯ್ಯ—ಏನು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಾನು ಕಂಡೆ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಏನೇನು! ಹೇಳು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಉಮ್ಮಳಿಸದಿರು. ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೇಳು. ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥ
ರಾದ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರು ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕರನ್ನು
ಕಂಡೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಆ! ಯಾವಾಗ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಕಳೆದಿರುಳಿನಲ್ಲಿ!

ಬಸವಯ್ಯ—ನಾನೂ ಕಂಡಿದ್ದೆ, ಕನಸಿನಲ್ಲಿ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಾನು ಕಂಡಿದ್ದು ಕನಸಿನಲ್ಲಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ
ಬಳಿಯಲ್ಲಿ; ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚತ್ತು ವೇಳೆ; ಕಾವಲುಗಾರ
ಕೆಂಚಣ್ಣನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ ಶಿವನೇ, ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳುಹಯ್ಯ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಮೊನ್ನೆಯಿರುಳು ಕೆಂಚಣ್ಣ ಕಾವಲಿದ್ದಾಗ ಬೆಳಗಿನ
ಜಾವದ ಹೊತ್ತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತಂತೆ. ಅವನು ಬಂದು
ನನಗೆ ಹೇಳಲು ನಾನು ಸುಳ್ಳೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು
ಹೋದೆ ನಿನ್ನೆಯಿರುಳು.

ಬಸವಯ್ಯ—ಆಮೇಲೆ ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಿನ್ನೆಯಿರುಳೂ ಮರಳಿ ಕಾಣಿಸಿತು. ನೋಡಿದರೆ
ಗತಿಸಿದಾ ಬಸವನಾಯಕರಂತೆ ವೇಷವನು
ತಳೆದಿತ್ತು. ಕೈತವವೋ? ಸತ್ಯವೋ? ನಾನರಿಯೆ-
ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳಾ ಮಬ್ಬು ಮಾಯೆಯಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿ
ತೋರಿತು. ಕೆಂಚಣ್ಣ ಭಯದಿಂದೆ ನಡುನಡುಗಿ
ಸೆಡೆತು ಗೇಣುದ್ವವಾದನು! ನನ್ನೆದೆಯೂ
ನಡುಗದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—

ನುಡಿಸಿದೆಯಾ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—

ಹೌದು.

ಆದರೇಂ? ಕೋಪದಲಿ ನೋಡುತ್ತೆ ನೋಡುತ್ತೆ
ಮುಗಿಲಿನೊಲು ತೇಲುತ್ತೆ ಮಾಯವಾದುದು ಕಡೆಗೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಮೊಗದೊಳಾವ ಕಳೆ ಮೆರೆದಿತ್ತು?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ದುಗುಡವೆಂದೇ ಹೇಳಲಹುದು.

ಬಸವಯ್ಯ—

ಎನುಡುಗೆ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಉಡುಗೆಯೇ? ಬಸವನಾಯಕರಸುವೇಷ!

ಆ ನಡಿಗೆ, ಆ ನೋಟ, ಆ ಹಿರಿಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯ
ಎಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯನೆ ಹೋಲುತ್ತು.
ನಿನ್ನೊಡನೆ ಅದು ನುಡಿಯಬಹುದೆಂದು, ನಿನಗೆ
ಹೇಳುವುದುಚಿತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆನು.

ಬಸವಯ್ಯ—

ಒಳ್ಳೆತಾಯ್ತು-

ಇಂದು ಕಾಯುವಿರೇನು?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—

ನೀ ಬರುವುದಾದರೆ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಬಸವಯ್ಯ—ಇದರೊಳೇನೋ ರಹಸ್ಯವಿರಬೇಕು. ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಇದನು ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—

ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲ.

ಗುಟ್ಟಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—

ಯಾರಿಗಿದನರುಹದಿರಿ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಾನು ತೆರಳುತ್ತೇನೆ. ಯಾವಾಗ ಬರುವೆ?

ಬಸವಯ್ಯ—ನಡುರಾತ್ರಿ! (ಹೊನ್ನಯ್ಯ ತೆರಳುವನು)

ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಪ್ರೇತ! ಎಲ್ಲ ಶುಭವಾಗಿಲ್ಲ!

ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ದಿನ ವಾಪ ಬಯಲಹುದು!

(ಎದ್ದು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ತಿರುಗಾಡಲಾರಂಭಿಸುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೩

[ಅರಮನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗ. ಚೆಲುವಾಂಬೆ ನಿಂಬಯ್ಯರ ಕೈಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವರು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಪ್ರಿಯನೇ, ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಹಗಳೆಲ್ಲ ಇದುವರೆಗೆ ಎಡರರಿಯದಾಗಿಹವು. ಇನ್ನುಳಿದೆಡರುಗಳೂ ನೇಸರೇಳ್ಗೆಯ ಮುಂದೆ ಪೊಕ್ತರೆಯ ಹಿಮದಂತೆ ಕರಗುವವು. ಹಿಡಿದ ಕಜ್ಜವನೊಮ್ಮೆ ಅರೆಮುಗಿಸಿ ಬಿಡುವುದುಚಿತಮಲ್ಲ; ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲೆ ಬೇಕು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ದೇವೀ,
ನಿನ್ನಾಣತಿಯ ನೆರವಿರಲು ನನಗೆ, ನಿನ್ನೊಲೈ
ಉತ್ಸಾಹವೀಯುತ್ತಿರೆ ನೀನೆಳಸಿದೆಸಕವನು
ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದೆ ಮಾಡಿಯೆ ಮಾಡುವೆನು. ಬಿಸಸು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಈ ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾಗದಂದದಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ-
ಯಿಂದಿರುವುದೆಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ.

ನಿಂಬಯ್ಯ— ಅದಕಾನು ಹೊಣೆ.
ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿಯ ಹೊರತು ಉಳಿದಾರಿಗೂ ಗುಟ್ಟು
ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾಗೆ
ನನಗೆ ಮರಣವೆ ಸಿದ್ಧ' ಎಂದಾನು ಬೆದರಿಸೆ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ— ಆ ವೈದ್ಯ?

ನಿಂಬಯ್ಯ— ಪ್ರೇಮಸಿ, ಆ ವೈದ್ಯನಾರೆಂದೆ?
ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿಯ ವೈದ್ಯವೇಷದಲಿ ಐತಂದು
ಮದ್ದಿನಲಿ ಏಷವನಡಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ವೈದ್ಯನು.
(ಇಬ್ಬರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು)

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ನಮ್ಮ ಸುಖಕಿನ್ನೆನಿತು ಬಲಿಬೇಕೋ ನಾನರಿಯೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಅದಕೇನು? ನಾನಿಹೆನು! ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿಯಿರುವನು!

ಅಗೋ ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ!

[ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ ಬರುವನು]

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ರಾಣಿಯವರ ಪಾದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದೆ! ರಾಜರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಜಟ್ಟಿ, ಏನು ಸಮಾಚಾರ ಊರಿನಲ್ಲಿ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ದೊರೆಗಳ ಆಕಸ್ಮಿಕಮರಣದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ
ವಾದ ವಿವಾದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು
ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನವರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಹೋ
ತ್ಸವವನ್ನು ಎದುರುನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ಅದಿರಲಿ! ನಮ್ಮಮೇಲೇನಾದರೂ ದೂರು ಹುಟ್ಟಿ
ದೆಯೋ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಏನೋ ತಾಯಿ? ನನ್ನ ಕಿವಿಗಿನ್ನೂ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳು!

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಇಲ್ಲ, ಮಹತಾಯಿ. ತಮ್ಮೊಡನೆ ಸುಳ್ಳಾಡುವುದೆ?

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ರಹಸ್ಯವನು ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಹೇಳಕೂಡದು.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಎಲ್ಲಾದರೂ ಉಂಟೆ ತಾಯಿ?

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ನಿನಗೆ ಅಧಿಕಾರ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಎಲ್ಲ ದೊರಕುವುದು.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನೀನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಕೆಲಸ ಇನ್ನೂ ಇದೆ.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಂದೇಹದ ಮಾತನಾಡಿದರೆ
ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ತಿಳುಹಬೇಕು.

ರಕ್ಕಾಕ್ಕೆ

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಅಪ್ಪಣೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಸಮಯಬಂದರೆ ಅವರನ್ನೂ . . . ತಿಳಿಯಿತೇ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ತಿಳಿಯಿತು, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯ, ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ಇವರ ಆಪ್ತಾನು
ಚರರ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ನಾನದೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ, ದೇವರೂ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಈಗ ನಡೆ; ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಬಾರಿ ಒಂದು ಕಾಣುತ್ತಿರು.

(ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವನು)

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಪ್ರಿಯೆ,

ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯಲಿ ನನಗೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ;
ಮುದುಕನಾಗಿಹನವನು. ಆದರೂ ಬಸವಯ್ಯ!
ಅವನ ರೀತಿಯೊಳೇನೊ ಪ್ರಮಾದವೇ ತೋರುತ್ತಿದೆ.
ಅವನ ಶೋಕದೊಳೇನೊ ರೋಷವಿರುವಂತಿದೆ.
ಅವನಾ ಮಾತುಗಳೂ ವ್ಯಂಗ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ.
ಮೇಲೆ ಮೇಲವನಾಡುವುದಕಿಂತಲೂ ಅವನಿಗೆ
ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತಿಳಿದಿಹುದು.

[ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಬರುವನು]

ದ್ವಾರಪಾಲಕ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಬರಹೇಳು. (ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಹೋದಮೇಲೆ ನಿಂಬಯ್ಯನಿಗೆ)

ನೀನಾ ಕೊಟಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರು. ನೀನಿದ್ದರವನು ಎದೆ
ಮುಚ್ಚಿ ಮಾತಾಡುವನು. (ನಿಂಬಯ್ಯ ಅಡಗುವನು)

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಬರುವನು. ರಾಣಿಯು ಜಗ್ಗನೆದ್ದು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಬನ್ನಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೆ. (ಪೀರವನ್ನು ತೋರಿಸುವಳು. ಇಬ್ಬರೂ
ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ದೇವೀ, ನಿನೋಡನೊಂದು ವಿಶೇಷವನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡಲು ಬಂದೆ. (ಸುತ್ತ ನೋಡುವನು)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಇಲ್ಲಿ, ಇನ್ನಾರೂ ಇಲ್ಲ. ತಾವು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡಬಹುದು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಮಹಾರಾಜರ ಮರಣದಿಂದ ಬಿದನೂರು ರಾಜ್ಯವೇ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾದಂತಿದೆ. ನಾವೀಗ ಪ್ರಜಾ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ತಮ್ಮಂತಹ ಮಂತ್ರಿವರ್ಯರ ನೆರವಿರಲು ಅದಾವ ಮಹಾಕಾರ್ಯ ನನಗೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಆಳುವವರ ಬಲವೂ ಒಲವೂ ಇದ್ದರಲ್ಲವೇ ಮಂತ್ರಿಯು ಕೆಲಸಮಾಡಬಲ್ಲನು?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ನಿಮಗೀಗ ಕಡಿಮೆಯಾದುದೇನು? ನಾನು ತಮ್ಮ ಪುತ್ರಿಯಂತಿರುವೆನಷ್ಟೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನೀನೇನೋ ಇದ್ದೀಯೆ. ಆದರೆ ಬಸವಯ್ಯ....

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಆತನೂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಗುರುಭಾವವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವನಲ್ಲವೇ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅದೇನೋ ದಿಟವೇ. ಆದರೆ ಆತನನ್ನೂ ತರುಣ. ತಂದೆ ತೀರಿಹೋದ ಶೋಕಭಾರದಿಂದ ಬೇರೆ ಮನಸ್ಸು ಕದಡಿ ಹೋದಂತಿದೆ. ಮೊದಲೇ ಸ್ವಭಾವತಃ ಸ್ವಪ್ನಜೀವಿ. ಒಬ್ಬನೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಎನೇನೋ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೊರಗುತ್ತಾನೆ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ನೀವೇ ಹೇಳಿ, ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ನಾನೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಯಾಯಿತು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಅವನ ಸಂದೇಹ ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—(ಬಿಚ್ಚಿ) ಸಂದೇಹ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ, ಹುಡುಗ ಎಂದು?
ನಿರಾಧಾರವಾದ ಸಂಶಯ ಕೀಟವೊಂದು ಆತನ ಮೆದುಳನ್ನು
ಕೊರೆಯುತ್ತಿದೆ, ಎಂದು ಊಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಊಹನೆ
ಯಷ್ಟೆ?

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಅದೇನದು?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅದೇನಾದರಾಗಲಿ! ನಿಂಬಯ್ಯನೊಡನೆ ನೀನು ಹೆಚ್ಚು
ಸಲಿಗೆಯಿಂದಿರುವುದು ಆತನಿಗೆ ಸರಿಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.
ತಿರುಳಿಲ್ಲದ ಮಾತು! ಆದರೂ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ಸ್ವಲ್ಪ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರುವುದೇ ಮೇಲು.

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೇ ನಾನು ನಿಂಬಯ್ಯ
ನವರೊಡನೆ ಸಲಿಗೆಯಿಂದಿರುವುದು. ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಲಿಗೆ
ಯಿಂದಿಲ್ಲವೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹೌದು, ನಾನಾತನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಆಗಲಿ, ರಾಜಕುಮಾರನಿಚ್ಛೆ!—ನಿಮ್ಮ ಮಗಳು
ರುದ್ರಾಂಬೆಯನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಿರಾ? ಆಕೆ ಜೊತೆ
ಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನನಗೆಷ್ಟೋ ಶಾಂತಿ, ಸಂತೋಷ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅವಳೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಕಾತರಳಾಗಿದ್ದಳು.

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಿ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅಗತ್ಯವಾಗಿ.—ನಾನೀಗ ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಎಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಣಿಯೂ
ಎಳುತ್ತಾಳೆ) ನಾನು ಹೇಳಿದುದು ಅನ್ಯಥಾ ಭಾವಿಸಬಾರದು.

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಹೇಳಿದರೇನು? ನಮ್ಮ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ?

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೋಗುವನು. ನಿಂಬಯ್ಯ ಬರುವನು]

ನಿಂಬಯ್ಯ-ನಾನು ಹೇಳಿದುದೇನು! ಬಸವಯ್ಯನೆಯಲ್ಲಿ
ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹುಡುಗಿಹುಡು.
ಸ್ವಪ್ನ ಸ್ಥರಂತಿರುವ ಯುವಕರನು ನಾವೆಂದೂ
ನಂಬಬಾರದು; ನಂಬಿದರೆ ಕೇಡು. ಅಂತಹರು
ಹಾವಿರುವ ಹುತ್ತಗಳು. ಅವರ ನಾಡಿಗಳೆಲ್ಲ
ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿರುವ ಮಾರುವೇಷದ ಸರ್ಪಗಳು.
ಅವರ ಒಂದೊಂದು ಕನಸಿನ ನಡುವೆ ಹುಡುಗಿಹವು
ನೂರಾರು ವಿಲಯಕಾಲದ ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚುಗಳು.
ನಾವಿನ್ನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರದಿದ್ದರೆ
ಗುಟ್ಟಿಲ್ಲ ರಟ್ಟಾಗಿ ನಮಗಶುಭವಾಗಬಹುದು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ-ಮುಂದೇನು ಮಾಡುವುದು!

ನಿಂಬಯ್ಯ-ಮುಂದೇನು ಮಾಡುವುದೇ?
ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದು!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ-ಹಾಗೆಂದರೆ?

ನಿಂಬಯ್ಯ-ಬಸವಯ್ಯನನು ಹಿಡಿದು ಸಂಹರಿಸಿ, ಲಿಂಗಣ್ಣ
ಮಂತ್ರಿಯನು ಸೆರೆಯಿಟ್ಟು ದರ್ಪದಿಂದಾಳುವುದು!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ-ನಿಂಬಯ್ಯ, ನಾನಿದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಲೊಲ್ಲೆ.

ನಿನ್ನ ಸಂಗವ ಪಡೆಯಲೆಂದು ಮಾತ್ರವೇ ನಾನು
ದೊರೆಯ ಕೊಲ್ಲಲು ಮನಸುಮಾಡಿದೆನೆ ಹೊರತು
ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದಲ್ಲ.

ನಿಂಬಯ್ಯ-ಪ್ರಿಯೆ, ಎನಿತು ದಿನ
ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಜೀವಿಪೆವು? ಒಂದಲ್ಲವೊಂದುದಿನ
ಬಯಲಾಗದಿರದು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರೊಲೈವೇಟಂ!
ಆಗಿಮ್ಮ ಗತಿಯೇನು? ಒಂದಲ್ಲವೊಂದುದಿನ
ದೊರೆಯ ಸಾವಿಗೆ ನಿಜದ ಕಾರಣವು ಬಯಲಿಗೆ

ಬೀಳುವುದು ! ಆಗೆಮ್ಮ ಗತಿಯೇನು ? ರಾಜ್ಯವಿರೆ,
 ಕೈಯಲ್ಲಿ ದರ್ಪವಿರೆ ಆರನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ
 ಸುಖದಿಂದೆ ಬಾಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿರೆ ನಾವೆಲ್ಲಿ ?
 ವಾಪಿಗಳು ಇವರೆಂದು ತಳ್ಳುವರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ !
 ಇಲ್ಲದಿರೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುವರು !
 ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮೋದ್ಧಾನವೇ ಮನಃವಾದವುದೆಮಗೆ !
 ನಮ್ಮ ಅಧರಾನ್ಯತನೇ ಗರಳವಾಗುವುದೆಮಗೆ !
 ಅದರಿಂದೆ ನಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಬಯಕೆ ಒಸವಯ್ಯ
 ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಾವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ
 ಅದರಿಂದಲೇ ಈಗ ನಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಬಯಕೆ
 ಸಿದ್ಧಿವುದು ; ಶಾಶ್ವತದಿ ಬಾಳುವುದು ! ಓ ಪ್ರಿಯೆ,
 ಇಟ್ಟ ಹಜ್ಜೆಯ ಮರಳಿ ಹಿಂತೆಗೆವುದೇಕೆ ?
 ಹಸಿಯಾದರೇನಂತೆ ? ಹೊಳೆಯಾದರೇನಂತೆ ?
 ರಕ್ತವೆಂದಿಗೂ ರಕ್ತ ! ನಾನಿಹೆನು ; ಹೆದರದಿರು !

ಚೆಲುವಾಂಬೆ — (ಸುಯ್ಯು) ಇಂತಾಗುವುದು ಎಂದು ನಾನು ಬಗೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯನನು ಕೊಂದು ಮುಂದೆ ಯಾರಿಗೆ ಪಟ್ಟ ?

ನಂಬಯ್ಯ — ಬಸವಯ್ಯನೇನು ನಿನ್ನಯ ಮಗನೇ ? ಮಲತಾಯಿ

ಎಂದವನು ನಿನ್ನ ನೆದೆಮುಟ್ಟಿ ಹಳಿಯುತ್ತಿಹುದು

ನಾಬಲ್ಲೆ. ನಮ್ಮ ಸೋಮಯ್ಯನನು ದತ್ತಾಗಿ

ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೆಲಸವಾಗುವುದು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ —

ಪ್ರಿಯನೇ,

ನೀನೆಳಸಿದಂತಕ್ಕೆ. ದೋಣಿಯಲಿ ಕುಳಿತಾಯ್ತು.

ದೋಣಿ ತೇಲುತ್ತಿಹುದು. ಅದು ಮುಳುಗದಂದದಲಿ

ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸಿಂಬಯ್ಯ—

ಲಿಂಗಣ್ಣ

ಮಂತ್ರಿಯೇಂ ನೀ ಸ್ವಾರ್ಥಪರನೆಂದು ತಿಳಿದೆಯಾ?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಅಹುದು ಸಂಶಯವೇನು?

ಸಿಂಬಯ್ಯ—

ನೀನರಿಯೆ ! ನೀನರಿಯೆ !

ರುದ್ರಾಂಬೆಯನು ರಾಜಪುತ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು

ರಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೆಳಸುತ್ತಿಹನು.

ಬಸವಯ್ಯನೂ ಕೂಡ ಅವಳನ್ನೊಲಿದಿರುವಂತೆ

ಸುದ್ದಿಬಂದಿದೆ ನನಗೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಚುಗಳಂತೆ

ನೂರಾರು ಸಂಚುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹವಿಲ್ಲಿ.

ತಪ್ಪಿದರೆ ನಮ್ಮೊಸಗೆಯೇ ನಮಗೆ ಸೊಡವ್ವುದು !

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೪

[ಬಿದನೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನ್ನ ಸತ್ರದ ಮೂಲೆಯ ಕೋಣೆ. ಅದರ ಹೊರ
ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೈತನೊಬ್ಬನು ಕುಳಿತಿರುವನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಂಚಣ್ಣ ಬರುವನು]

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಓಹೋ ಹೋ ಏನಯ್ಯಾ, ರಂಗಣ್ಣ? ಬಹಳ ಅಪರೂಪದ
ದರ್ಶನ!

ರೈತ— ಬನ್ನಿ ಕೆಂಚಣ್ಣನವರೇ, ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿ. (ಕೆಂಚಣ್ಣನು
ಕೂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ) ನಾನೋ ಅಪರೂಪ? ನೀವೋ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ನಿನಗೆ ನಾನು; ನನಗೆ ನೀನು.

ರೈತ— ನೀವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೌಕರರಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರಿ. ನಮ್ಮಂಥ
ವರು ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತೇವೆಯೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಒಳ್ಳೆಯ ನೌಕರಿಯವ್ವಾ! ಇರುಳೆಲ್ಲ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ
ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದು! ಅದೂ ಒಂದು ನೌಕರಿಯೇ!
ಗ್ರಹಚಾರ!

ರೈತ— ಹಾಗೆಂದರೇನು ಸ್ವಾಮಿ? ಅರಮನೆ ಬಾಗಿಲು ಕಾವಲು
ಅದೃಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆಯೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಏನದೃಷ್ಟವೋ ಶಿವನೇ ಒಲ್ಲ!

ರೈತ— ಯಾಕೆ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಯಾಕೆಂದು ಹೇಳಲಿ? ಹೇಳು, ರಂಗಣ್ಣ! ನನ್ನ ಗ್ರಹ
ಚಾರ! ಹೇಳಬಾರದು; ಹೇಳದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಉಭಯ ಸಂಕಟ.

ರೈತ— ನಿಮಗೇನು ಸಂಕಟ, ಸ್ವಾಮಿ? ನಮ್ಮಂತೆ ಗೆಯ್ಯಬೇಕೆ?
ಉಳಬೇಕೆ? ಬಿತ್ತಬೇಕೆ? ತಲುಬು ಬರುತ್ತೆ; ಸಾಮಾನು
ಸಿಗುತ್ತೆ! ನಮ್ಮಂತೆಯೋ ನಿಮ್ಮ ಜಲ್ಮ? ಮೂರು

ಹೊತ್ತೂ ಕೊರತೆ! ಈಗ ನೋಡಿ, ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಅವಳಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಬರುತ್ತೆ. ಹುಡುಗರಿಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನೋ
ರೇಜಿಗೆ. ನನಗೂ ಸುಖವೇ ಇಲ್ಲ.

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಚೆನ್ನಾಗಿವಿಧಿಯಲ್ಲವಯ್ಯಾ!

ಶೈತ— ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ನೋಡಲು ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. ಎನ್ನೋ
ಕಾಟ ನನಗೆ ಒಳಗೊಳಗೇ! ನಮ್ಮದೊಂದು ಪಂಜೊಳ್ಳಿ
ದೆವ್ವದಿಂದ ನನಗಂತೂ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮನೆ
ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಕಾಟ ಕೊಡುತ್ತೆ. ಅದಕ್ಕೇನಾದರೂ
ವಿಧೂತಿ ತಂದು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತೆ.
ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿತು, ಸರಿ, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ! ಬಿಟ್ಟಿತು ನನಗೆ!
ಅಂತೂ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೇ ಈ ಸನ್ನೇಸಿಗಳ ಹತ್ತಿರ
ಎನಾದರೂ ವಿಧೂತಿ ಇಸುಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣ ಅಂತ
ಬಂದೆ. ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾತ್ಮರಂತೆ! ಅವರ
ಹೆಸರೇನು?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ತೃಣಾನಂದ ಪರಮಹಂಸರು!

ಶೈತ— ಹೌದು, ಹೌದು, ಮರೆತಿದ್ದೆ. ಅಂಥಾ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು
ನನ್ನ ಈ ಹಾಳು ಮೆದುಳಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ.—
ಅವರು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹುಲ್ಲು ತಿನ್ನುತ್ತಾರಂತೆ,
ಹೌದೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಕೆಲವು ದಿನ ಅದನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ. ಅದರೂ
ನೋಡು ಹೇಗಿದ್ದಾರೆ, ಜಟ್ಟಿಗಳಂತೆ!

ಶೈತ— ಅದು ಹೇಗೆ, ಸ್ವಾಮಿ? ನಾವಿಷ್ಟು ತಿಂದರೂ ನಮ್ಮದು
ಹಂಚಿಕಡ್ಡಿಯ ಬಾಳು!

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಅದೆಲ್ಲ ಯೋಗಶಕ್ತಿ ಕಾಣಯ್ಯ! ಅರಮನೆಯವರು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ! ದೊಡ್ಡ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು !

ರೈತ— ಈಗ ನೀವೇಕೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿಗೆ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ನಾನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ ಮೊದಲೇ, ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದು ?

ರೈತ— ಅಷ್ಟೇನು ಗುಟ್ಟು, ಸ್ವಾಮಿ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗುಟ್ಟು! ಹೇಳಿದರೆ ನನ್ನ ತಲೆ ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ!

ರೈತ— ಅಯ್ಯೋ ಹಾಗಾದರೆ ನಮಗೇಕಸ್ವಾ ಅದು?—ಹೋಗಲಿ, ಎಲೆಯಡಿಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಿ. (ಎಲೆಯಡಿಕೆ ಚೀಲ ಕೊಡುವನು. ಕೆಂಚಣ್ಣ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ)

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಎನೋ ಕೇಳಿದೆಯಲ್ಲಾ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳ ಬೇಡ.

ರೈತ— ತಲೆ ಹೋಗುವ ಕೆಲಸವಾದರೆ ಬೇಡಸ್ವಾ!

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಹೇಳುತ್ತೇನೆ! ಆದರೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.—ನಮ್ಮ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ತೀರಿಕೊಂಡ ರಷ್ಯೆ?

ರೈತ— ಅಯ್ಯೋ ಎಂಥಾ ಮಹಾನುಭಾವರು! ಅವರ ದೊರೆತನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ಕೂಡ ಕಾಲಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ! ನಾವೆಲ್ಲ ಅವರು ಸಾಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದೆವು! ಅದು ಹೇಗೆ ಸತ್ತರು, ಸ್ವಾಮಿ? ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಹಾಗೆ!

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಸಾವಿಗೇನಸ್ವಾ! ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತದೇನು?

ರೈತ— ಹಾಗಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ. ಅಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದವರು ಹಾಗೆ ಸಾಯುವುದಂದರೇನು?

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ನಮಗೆಲ್ಲ ಅದೇ ಸೋಜಿಗ! ಹೋಗಲಿ, ನನ್ನ ಕತೆ ಬೇಡವೇನು, ನಿನಗೆ?

ರೈತ— ಹೇಳಿ, ಸ್ವಾಮಿ. ಸನ್ನೇಸಿಗಳು ಬರುವುದು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಹೊತ್ತೋ?

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಬೇಡ. ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗುಟ್ಟು.

ರೈತ— ಹೇಳಿ, ಸ್ವಾಮಿ. ನಾನು ಯಾರಿಗೆ ಯಾತಕ್ಕೆ ಹೇಳಲಿ? ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಾಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದರೊಳಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮರೆತೇ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ನಾನು ಮೊನ್ನೆ ಕಾವಲು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ರಾತ್ರಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳದೇ ಹೋದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರನ್ನು ಕಂಡೆ?

ರೈತ— (ಹೆದರಿ) ಏನೇನು?

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಗಾಬರಿ ಬೇಡ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಂಡೆ. ಅದಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ನಾನು, ಏನಾದರೂ ವಿಭೂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಗೋಣ ಎಂದು.

ರೈತ— ಓಹೋ ಸನ್ನೇಸಿಗಳು ಬಂದರು!

[ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಬರುವನು. ದಾಂಡಿಗ ದೇಹ. ನೋಡಿದರೆ ಹುಲ್ಲುತೆಂದು ಜೀವಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಂಚಣ್ಣನೂ ರೈತನೂ ಎದ್ದು ದಂಡ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡುವರು. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಶಿವ! ಶಿವ! ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಕುಶಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರುವನು]

ಸಂನ್ಯಾಸಿ— (ರೈತನನ್ನು ನೋಡಿ) ಶಿವ, ನಿನಗೇನು ಬೇಕು?

ರೈತ— ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ವಸ್ಥವಿಲ್ಲ. ನನಗೂ ಏನೋ ರೇಜಿಗೆ, ದೇವರೂ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಎಲ್ಲಾ ತಿಳಿಯಿತು. (ಕರೆಯುವನು) ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ! ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ! (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಬರುತ್ತಾನೆ) ಮಂತ್ರದರ್ಪಣ! (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ) ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ!.....
(ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ದರ್ಪಣವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುವನು) ಶಿವ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ. (ರೈತನು ಭಯದಿಂದ ಹತ್ತಿರ ಬರುವನು) ತೆಗೆದುಕೋ? (ರೈತನು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಲು) ತೆಗೆದುಕೋ! (ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ನೀಡುವನು)

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ಹೆದರಬೇಡ, ತೆಗೆದುಕೋ, ರಂಗಣ್ಣ! (ರೈತ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನೋಡು, ಆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ! (ರೈತ ನೋಡುವನು) ದೈತ್ಯನ ಮುಖ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಶೈತ — ಇಲ್ಲ, ದೇವರೂ, ನನ್ನ ಮುಖ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಅದೇ ದೈತ್ಯನ ಮುಖ ಕಾಣಯ್ಯಾ!

ಶೈತ — (ಹೆದರಿ) ಆ! ಆ! ಆ! (ಎಂದು ಮುಖವೆತ್ತುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ದೈತ್ಯನಿಗೆ ನಿನ್ನ ಮುಖದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೊಂದು ಕಷ್ಟವೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ಏನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ, ದೇವರೂ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಇತ್ತ ಕೊಡು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು. (ರೈತನು ಕೊಡುವನು) ಆಗಲಿ, ಇವತ್ತು ಹೋಗು. ನಾಳೆ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಬತ್ತ ದಕ್ಷಿಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

ಶೈತ — (ಸ್ವಗತ) ಹುಲ್ಲು ತಿಂದು ಬೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಖಂಡುಗ ಬತ್ತ ವೇಕಪ್ಪಾ? (ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ) ಆಗಲಿ, ದೇವರೂ. ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. (ಸಂನ್ಯಾಸಿ ತಲೆಯಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಸಮ್ಮತಿ ಸಲು, ಕೆಂಚಣ್ಣನಿಗೆ) ಕೆಂಡಣ್ಣ, ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಕೆಂಚಣ್ಣು — ಒಳ್ಳೆಯದಯ್ಯ, ಹೋಗಿ ಬಾ. (ರೈತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನಿನ್ನದೇನು, ಕೆಂಚಣ್ಣು?

ಕೆಂಚಣ್ಣು — ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಭೂತಿ ಬೇಕಿತ್ತು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಏತಕ್ಕೆ?

ಕೆಂಚಣ್ಣು — ಗುಟ್ಟಿನ ವಿಷಯ, ದೇವರೂ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅರಮನೆಯ ಸಹವಾಸ, ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ನಿಮ್ಮ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ! ನೀನು ಕಂಡಿದ್ದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರೇತವೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣು — ಅಯ್ಯೋ, ಸ್ವಾಮಿ, ಗುಟ್ಟಾಗಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಮಗೆ ಆಗಬೇಕಾದುದೇನಯ್ಯಾ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ? ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನಾನು, ನೀನು, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ.

ಕೆಂಚಣ್ಣು — (ಮೆಲ್ಲಗೆ) ಹೌದು, ಶಿವ! ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹಾರಾಜರೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದೆ. ನಿನ್ನೆ ನಾನೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಇದ್ದೆವು. ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಮಾತಾಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇವತ್ತು ರಾಜಕುಮಾರರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಈ ಸುದ್ದಿ. (ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮುಗುಳ್ಳುಗುವನು) ಅದಕ್ಕೇ ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಭೂತಿ ಬೇಕು, ಸ್ವಾಮಿ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ಕೂಗಿ) ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ! ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ!

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ — (ಒಳಗಿನಿಂದ) ಆಜ್ಞೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಭೂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಬಾ.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ — ಒಂದೇ! (ಎಂದು ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಭಯಬೇಡ, ಕೆಂಚಣ್ಣ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೋ. (ವಿಭೂತಿ ಕೊಡುವನು) ನಿನಗೆ ಯಾವ ಕಾಟವೂ ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ದಯೆಯಿರಲಿ, ದೇವರೂ, ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಎಂದು ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ವಿಭೂತಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಶಿವ! ಶಿವ! (ಆಶೀರ್ವದಿಸುವನು. ಕೆಂಚಣ್ಣ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿಸುವನು) 'ರಂಗದಾಸ್! ರಂಗದಾಸ್! (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಬರುವನು) ನೀನು ಇಂದೇ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊರಡಬೇಕು. ಸಿದ್ಧನಾಗು. ಒಂದು ರಾಜಕಾರ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಹೈದರಾಲಿಯವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಂಡತ್ತಿಬರಲು ಸುಸಮಯ ದೊರಕಿದೆ. ನಾನೊಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದುಕೊಡುತ್ತೇನೆ.—ನಿನ್ನ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ?

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ — ಆ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಬಾ. ಈ ರಾತ್ರಿಯೇ ಹೊರಡಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ನೀನು ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭ ದೊರಕಲಾರದು. ಹೈದರಾಲಿಯವರು ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ — ರಾಮರಾಯರೇ, ದೊರೆಯು ಕೊಲೆಯಾಗಿರುವನೇ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹಾಗಲ್ಲದೇ ಮತ್ತೇನು? ನೀನು ನಡೆ.—ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

[ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿ

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಸನ್ನೆಯಂತೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವನು]

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ — ಗುರುಗಳೇ, ನಿನ್ನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಿತು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದೆನಲ್ಲವೇ?

ಅಮ್ಮಜಟ್ಟ—ಆದರೆ ನಡುವೆ ಯಾರೋ ಬಂದು ಎದೆಯಮೇಲೆ ಕೂತು ಕೊಂಡು ಕತ್ತು ಹಿಸುಗಿದಂತಾಯ್ತು! ನನಗೇಕೋ ಭಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ರಾತ್ರಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಏನಾದರೊಂದು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ತಾವು ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಮಂತ್ರಕವಚ ಕೊಟ್ಟರೆ ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಕೊಂಡು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅದಕ್ಕೇನು? ಕೊಡುತ್ತೇನಯ್ಯ. ನಾವಿರುವುದೇಕೆ? ಪರೋಪಕಾರ ಮಾಡಲಲ್ಲವೇ? ಆದರೆ ರೋಗದ ಗುಟ್ಟು ತಿಳಿಯದೆ ಮದ್ದು ಕೊಡುವುದು ತಪ್ಪು. ನಾಳೆ ಬಾ. ನಾನು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕು. ಏನೂ ಸಂಕೋಚ ಬೇಡ ನಿನಗೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಹತ್ತಿರ ಗುಟ್ಟೇನು? ವೈದ್ಯನೊಡನೆಯೂ ಗುರುವಿನೊಡನೆಯೂ ಗುಟ್ಟುಮಾಡಿದರೆ ಕ್ಷೇಮಕರವಲ್ಲ.

ಅಮ್ಮಜಟ್ಟ—ಆಗಲಿ, ದೇವರೂ. ನೀವು ನನಗೆ ವೈದ್ಯರೂ ಹೌದು, ಗುರುಗಳೂ ಹೌದು. ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ನಾನು ಗುಟ್ಟು ಮಾಡುವುದಂದರೇನು? ಅಂತೂ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನನಗೆ ಹಿಡಿದಿರುವ ಶನಿ ಬಿಡಿಸಿದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ನಿನಗೊಬ್ಬನಿಗೇ ಅಲ್ಲ; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶನಿ ಹಿಡಿದಿದೆ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ. ಈಗತಾನೆ ಆ ಕೆಂಚಣ್ಣನೂ ಬಂದಿದ್ದ. ವಿಭೂತಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದೆ.

ಅಮ್ಮಜಟ್ಟ—ಅವನಿಗೆ ಏನಾಗಿದೆಯಂತೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅವನಿಗೂ ಶನಿಯ ಕಾಟ. ನಿನ್ನ ರಾತ್ರಿ ತೀರಿಹೋದ ಮಹಾರಾಜರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರಂತೆ.

ಅಮ್ಮಜಟ್ಟ—(ಬಿಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು) ಆ! ಎಲ್ಲಿ? ಏನು? ಅಯ್ಯೋ—

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನನಗದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯದು. ಇವತ್ತು ರಾತ್ರಿ ರಾಜಕುಮಾರನೂ
ಕೂಡ ಹೋಗುತ್ತಾನಂತೆ ಅದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—(ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು) ನಾನು ಕೆಟ್ಟ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.
ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಶಿವನಿದ್ದಾನೆ!

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ನನಗೆ ನೀವೇ ಶಿವ! ಕಾಪಾಡಬೇಕು!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಶಿವವೂಜೆ ಮಾಡು. ಇವತ್ತು ಎಲ್ಲಿಗೂ
ಹೋಗಬೇಡ. ನಾಳೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಾ.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಅಪ್ಪಣೆ! (ದಂಡಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಇದೀಗ ಸುಸಮಯ ಹೈದರಾಲಿಯವರಿಗೆ!—ಓಹೋ
ಪತ್ರ ಬರೆಯಬೇಕಲ್ಲವೇ? (ಹೋಗುವನು)

[ಪರವೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೫

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಲಿಂಗಣ್ಣ, ಬಸವಯ್ಯ, ರುದ್ರಾಂಬೆ ಬರುವರು. ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಸುಮಾರು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ತರುಣಿ. ಚೆಲುವೆಯಾದರೂ ಆಕೆಯ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತೆಯ ಚಿಹ್ನೆಯಿಲ್ಲ. ಕೋಮಲೆಯಾದರೂ ಸಬಲೆಯಂತೆ ತೋರುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಜವಾದ ಆಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಸಮಯಬಂದರೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲು ಅಣುವಾಗಿರುವ ಪೌರುಷ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ರೌದ್ರವಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಬಹುದೂರದ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಆಕೆಯ ಸುಕೋಮಲ ಮಧುರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಛಿಟ್ಟತನದ ಕುರುಹು ತೋರುವುದು]

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ಕುಳಿತುಕೋ, ಬಸವಯ್ಯ. (ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆ) ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನಿನ್ನನಿಯನಿಗೆ ಮನಸು ತಲ್ಲಣಗೊಂಡಿದೆ. ನೀನಾತನನು ಸಂತವಿಪಬಲ್ಲೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮಮಯ ಸುಂದರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಲಭಿಸಬಹುದು. (ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ) ರಾಜಕುಮಾರ, ನಾನೀಗಲೇ ಬರುತ್ತೇನೆ. ರುದ್ರಾಂಬೆ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಲಿ. (ಲಿಂಗಣ್ಣ ಹೋಗುವನು)

ರುದ್ರಾಂಬೆ — ರಾಜಕುಮಾರ,

ದುಃಖಭಾರದೊಳೆನ್ನ ಮರೆತಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ.
ನಿನ್ನ ಕಲಿನೊಳು ನಾನೂ ಭಾಗಿಯಾಗಲು ನನಗೆ
ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ? ತಂದೆಗಳ ಮರಣದಲಿ
ನೀನು ಹಗಲೂ ಇರುಳೂ ಖಿನ್ನನಾಗಿಹೆ ಎಂದು
ಕೇಳಿ ಮರುಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇಂದು ನಿನ್ನನು ನೋಡ
ಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಧನ್ಯಳಾದೆ!

ನಿನ್ನ ದುಗುಡದೊಳಿನಿತನಾದರೂ ನಾಂ ಪೊತ್ತು
ಧನ್ಯಳಾಗುವ ತೆರದೆ ಕೃಪೆಮಾಡು.

ಬಸವಯ್ಯ—

ರುದ್ರಾಂಬೆ,

ನನ್ನ ದುಗುಡದ ಹೊರೆಯ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಹೇರಿ
ಶರದದ ಮುಗಿಲಿನಂತೆ ಶುಭ್ರವೂ ಹಗುರವೂ
ಆಗಿ ಆಕಾಶದಲಿ ನಲ್ಮೆಯಿಂ ತೇಲುತಿಹ
ನಿನ್ನೆ ದೆಯನೇತಕ್ಕೆ ಕಾರಮುಗಿಲನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಲಿ?

ರುದ್ರಾಂಬೆ—

ಹಾಗೆನ್ನ ದಿರು, ಇನಿಯ. ಸುಖದಲ್ಲಿ

ಅರೆವಾಲನೆಳಸುತಿಹ ನಾನು ನಿನ್ನ ಕಲಿನಲಿ
ಅರೆವಾಲನಾನಂದದಿಂದೇ ಬಯಸುತಿಹೆನು.

ಲೋಕದಲಿ ಪ್ರೇಮವಾದರೂ ಇರುವುದೇತಕ್ಕೆ?

ನೊಂದಿದೆಯ ಸಂತೈಸಲಲ್ಲವೇ? ಜೀವನದ

ಕೋಟಲೆಯ ಭಾರವನು ಪರಿಹರಿಸಲಲ್ಲವೇ?

ಬಸವಯ್ಯ—ನೀನಾ ಕಾರ್ಯವನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುವೆ.

ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವೂ, ನಿನ್ನ ಮಾಧುರ್ಯವೂ,
ನಿನ್ನ ನಲ್ಮೆಯ ನೆಸವೂ ನನ್ನನಿಡುವರೆಗಿಂತು
ಮೊರೆದಿಹುವು. ನನಗೆ ನೀನೊಬ್ಬಳೇ ಶಾಶ್ವತ
ಧ್ರುವತಾರೆ! ತಿಮಿರ ಪರಿವೃತವಾದ, ಸರ್ವದಾ
ಸಮ್ಮುಧಿತವಾದ ಈ ಸಂಸಾರಶರಧಿಯಲಿ
ಮೊರೆ ಮೊರೆದು ನೊರೆಗರೆವ ಪೆರ್ದಿರೆಗಳಗ್ರದಲಿ
ಬಿದ್ದಿದ್ದು ತೇಲುತಿಹ ಬಾಳ ಕಿರುದೋಣಿಯಲಿ
ಕುಳಿತು ಕಾತರನಾದ ನನಗೆ ನೀನೇ ಒಂದು
ಶಾಶ್ವತ ಧ್ರುವತಾರೆ! ನೀನೆನ್ನ ಬಳಿಯಿರಲು

బాళిల్ల హగురవాదంతాగి శాంతియు
 మూడువుదు మనదల్లి.—నింతిరువేయిలకే?
 బా ఇల్లి కుళితుకొల! (పక్కಕ್ಕೆ కృతూరువను)
 రుద్రాంబ—(మెల్లగి బళి బండు నింతు) హాగాదరానిందు
 ధన్యకందే తిళిదే!—ప్రియనే, ఇన్నేనితు
 దిన ఇంతు కొరగువుదు తందేగళ సిధనక్కె?
 బసవయ్య—(సుయ్య) పితన నిధనక్కాగి నానింతు కొరగుతిల్ల.
 రుద్రాంబ—మత్తేను?
 బసవయ్య—(వ్యసనదింద) ఎనెందు హేళలి, రుద్రాంబే? --
 నింతుకొండిదుదేళి? బా, కుళితుకొల.—
 (ఆకేయ కృతిదిదు పక్కదల్లి కొతుకొళ్ళువంతే మాడి)
 ఎనెందు హేళలి? హేళి నంబువరారు?
 రుద్రాంబ—ఇనియ, నాంబల్లే. నన్న పితనరుహిదను.
 ఆదరా సంశయకే కాలిల్లవేదేన్న
 భావనీయు.
 బసవయ్య— జేళిగి కాలేళి, రుద్రా?
 కొండియొందే సాకు!
 రుద్రాంబ— క్షమిసు, రాజపుత్రా;
 జేలువాంబియేదేయల్లి జేళుగళిగేడేయిల్ల.
 బసవయ్య—ఓ నల్లే, నీనేను బల్లే? జేళిగిరవు
 కడిసికొండవగల్లదే ఇతరరిగి తిళియువుదే?
 తందేయళిదినొ వారగళొ కళిదిల్ల;
 నింబయ్యనొడనే సరసవాడుత్తిహళు!
 రుద్రాంబ—ఆకేయత్తుదను నానే కండిహేను!

ಬಸವಯ್ಯ—

ಶಿವ ಶಿವಾ!

ಎಲ್ಲ ಹುಸಿಗಂಬನಿಗಳಲ್ಲಿ? ರುದ್ರಾಂಬೆ,
ಕಣ್ಣೀರ್ಗಗಳಾದಲಿ ನಾಕವಿರಬಹುದು,
ನರಕವಿರಬಹುದು; ಹರುಷವಿರಬಹುದು,
ಶೋಕವಿರಬಹುದು. ಕೈತವಕೆ ಕಂಬನಿಯೆ
ಮುಸುಗಾಗಬಹುದು. ಚೆಲುವಾಂಬೆಯಶ್ರುಗಳ
ಹೃದಯದಲಿ ಮೊಸಳೆಗಳ ಮಡುವಿಹುದ ನಾಂ ಬಲ್ಲಿ.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಕಾರಣವನರಿಯದೆಯೆ ದೋಷವನು ಹೇಳುವುದೇ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಇಂದಿನಿರುಳೆಲ್ಲ ಮನಗಾಣುವೆನು!

ರುದ್ರಾಂಬೆ—

ಅದೆಂತು?

ಬಸವಯ್ಯ—ತಂದೆಯನು ಕಂಡು ಮಾತಾಡುವೆನು!

ರುದ್ರಾಂಬೆ— (ಚಿಕ್ಕಸದಿಂದೆ)

ಎನೇನು?

ಬಸವಯ್ಯ—ತಂದೆಯನು ಕಂಡು ಮಾತಾಡುವೆನು! ಬೆಚ್ಚದಿರು.

ಮೊನ್ನೆ ಕಾವಲುಗಾರ ಕೆಂಚಣ್ಣಸಿರುಳಲ್ಲಿ
ನನ್ನ ತಂದೆಯ ರೂಪವನು ಕಂಡನಂತೆ!
ನಿನ್ನೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೂ ಅವನ ಜೊತೆಯೊಳೆ ಹೋಗಿ
ಕಂಡೆನೆಂದುಸುರಿದನು. ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲಂತೆ.
ಇಂದು ನಾನೂ ಅವರೊಡನೊಡಗೊಂಡು ನಡೆದು
ತಂದೆಯಂತೆಯೆ ಕಂಡುಬಂದರದು ನುಡಿಸುವೆನು.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಇದು ದಿಟವೆ?

ಬಸವಯ್ಯ—

ಹೊನ್ನಯ್ಯನೇನು ಸುಳ್ಳಾಡುವನೆ?

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಇನಿಯ, ನಿನಗೊಹೆ ದಿಟಮಪ್ಪ ಪಕ್ಕದಲಿ

ನಿನ್ನ ಸಾಹಸವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನದಾಗುವುದು?

ಬಸವಯ್ಯ—ಇದನು ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಹೇಳದಿರು.—ಎಲ್ಲಿ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು?

ರುದ್ರಾಂಬೆ— ನೋಡಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಹೋಗುವಳು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಓ ಜೆಲುವೆ, ನೀನೆನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರೆ ನನಗಿತ್ತು

ಸೊಗಮಹುದು! ಬುದಿಯ ಬಯಕೆಯ ಮೊದಲ ಕಿಡಿ

ನೀನು!

ಜರಿಯುವಲರಂತೆ, ಸುಳಿ ಸುಳಿವ ತೆಂಬೆಲರಂತೆ,
ಮಿರುಪ ಹೊಂಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ನಲಿವ ಕೆಂದಳಿರಂತೆ,
ಜರಿಮುಗುಳ ಮುಡಿದಿರುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೊದರಂತೆ,
ಹೊಸ ಮುಗಿಲಿನಲಿ ನಲಿವ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ,
ನೊರೆಯ ಸೇಸೆಯ ಚೆಲ್ಲಿ ಬಿಂಕದಿಂ ಪರಿಯುತಿಹ
ತೊರೆಯಂತೆ, ಮುಂಬೆಳಗಿನೈಸಿರಿಯ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಂತೆ,
ಮೆರೆಯುತಿಹೆ, ಓ ನಲ್ಲೆ, ಜೈತ್ರದಾಗಮನದಲಿ
ನಳ ನಳಿಸಿ ನಲಿವ ಬಸಮಾಲೆಯಂತೆ!

ನೀನೆನಗೆ ಜೈತನ್ಯದಾತೆ! ನೀನೆನಗೆ

ಜೀವರಸವಾಹಿನಿಯು! ಬಾಳ ಮರುಭೂಮಿಯಲಿ

ನೀನೆನಗೆ ಮರುವನವು! ರುದ್ರಾಂಬೆ! ರುದ್ರಾಂಬೆ!

(ರುದ್ರಾಂಬೆ ಹೋದೆಡೆಗೇ ನೋಡುತ್ತ ಕಣ್ಣೊರಸಿಕೊಳ್ಳುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ಅಂಕ ಎರಡು

ದೃಶ್ಯ ೧

[ಅರಮನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಿಲ ಬಳಿ. ನಡುರಾತ್ರಿ. ಕೆಂಚಣ್ಣ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಬಸವಯ್ಯ
ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು]

ಬಸವಯ್ಯ—ಎನು ಮೌನ! ಎನು ಶಾಂತಿ! ಈ ಪ್ರಕೃತಿರಂಗದಲಿ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅದರೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೌದು, ಮಹತ್ತಾದುದೆಲ್ಲ ಭವ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಭಯ
ವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ.
ನೋಡು, ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಈ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳ ಮಾಯೆ ಎಷ್ಟು
ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯಪೂರದಲಿ ನನ್ನೆದೆಯ
ಕೋಟಲೆಯೆಲ್ಲ ಹಗುರವಾದಂತಾಗಿ ತೇಲುತ್ತಿದೆ. ನಾವೈ
ತಂದ ಕಚ್ಚವೇ ವಿಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೆದುತಿದೆ.—ಈಗ ಹೊತ್ತು
ಎಷ್ಟಿರಬಹುದು?

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ನಡುರಾತ್ರಿ ಕಳೆದಿದೆ, ಸ್ವಾಮಿ. ಇನ್ನೇನು ಅದು ಬರುವ
ಸಮಯ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ನಾನೊಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ
ಬಾರದಾಗಿತ್ತೆ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಸಾಮಾನ್ಯರು ಈ ರೀತಿ ಆಲೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನಗೀಗ
ಕೊರತೆಯೇನು?

ಬಸವಯ್ಯ—ನೋಡಿದೋ, ಎಂತಹ ಶಾಂತಿ ಕಡಲಾಡುತ್ತಿದೆ!

ಎಂತಹ ಸೊಬಗು ಸೂರೆಯಾಗಿಹುದು ಈ ನಮ್ಮ

ತಿರೆಯಲ್ಲಿ! ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವೆಮ್ಮನು

ಕೈಬೀಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ.
 ಈ ಸೊಬಗನೀಕ್ಷೆ ಸಲು, ಈ ಶಾಂತಿಯನು ಸವಿಯೆ,
 ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯಮರವಾಣಿಯ ಕರೆಯನಾಲಿಸಲು,
 ದೊರೆತನದ ದೂಳ್ಳು ಸುಕಿದಕ್ಕೆ ಗಳಿಂದಾಗದು ;
 ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂ ರುಚಿಗಟ್ಟ ಎದೆಗೆ ಶಾಂತಿಯು ಸಿಗದು ;
 ಸಿರಿಬೊಬ್ಬ ತುಂಬಿರುವ ಕರ್ಣಗಳಿಗಾವಾಣಿ
 ಕೇಳಿಸದು !—ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ ; ನಮಗೆ ಪುರಸತ್ತಿಲ್ಲ !
 ಒಳಸಂಚುಗಳ ಹೂಡಲೆನುಗಿಹುದು ಹೊತ್ತು ;
 ಪರರ ಛಿದ್ರವನರಸಲೆನುಗಿಹುದು ಬೇಕಾದ
 ಪುರಸತ್ತು ! ಸೊಬಗನಾಸ್ಪಾದಿಸಲು ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ !
 ಗಗನದ ಅನಂತತೆಯನೀಕ್ಷೆ ಸುತೆ ಮೈ ಮರೆಯೆ
 ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ ! ಬಸದ ಹೂವನು ನೋಡಿ ಬಣ್ಣಿಸಲು
 ನಮಗೆ ಕೆರಪಿಲ್ಲ ! ಹಕ್ಕಿ ಹಾಡಲು ನಿಂತು
 ಆಲಿಸಲು ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ !—ಸುರ್ತ್ಯದಲ್ಲಿಹ ಮಧುರ
 ಸ್ವರ್ಗ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳು ?
 ಸತ್ತಮೇಲೆನುಗಿ ಸಿಗಬಹುದು ಪುರಸತ್ತು !

ಆದರೀ ಚೆಲ್ವು ಸಿಗುವುದೆ? ಯಾವನಿಗೆ ಗೊತ್ತು ?

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ! ಬರುತ್ತಿದೆ ! ಶಿವ ! ಶಿವ ! ಶಿವ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನೋಡಲ್ಲಿ, ಬಸವಯ್ಯ, ನೋಡಲ್ಲಿ !

ಬಸವಯ್ಯ—ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಹೌದು ! ಶಿವ ಶಿವಾ !

[ಭೂತವು ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು]

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಮಾತಾಡಿಸು ! ಮಾತಾಡಿಸು !

ಬಸವಯ್ಯ—ಶಿವ ಶಿವಾ ಕಾವಾಡು !

ದೆವ್ವವೋ ? ದೇವತೆಯೋ ? ಯಾರಾದರಾಗಿರು !

ಶುಭವು ನಿನ್ನದ್ದೇಶವೋ? ಅಶುಭವುದ್ದೇಶವೋ ?
 ನಾನರಿಯೆ ! ಆಕಾರದಲಿ ನೀನು ನನ್ನ
 ತಂದೆಯನೆ ಹೋಲುತ್ತಿಹೆ. ಅದರಿಂದೆ ನುಡಿಸುವೆ :
 ಬಸವೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಪನೆ, ಓ ತಂದೆ, ಓ ದೊರೆಯೆ,
 ಬಿದನೂರನಾಳಿದ ಸ್ವಾಮಿಯೇ, ಬೇಡುವೆನು ;
 ಪಡಿಸುಡಿಯನಿತ್ತೆನ್ನ ಮನದ ಸಂದೇಹವನು
 ಪರಿಹರಿಸು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ನೀನಿಂತೇಕೆ
 ದಿಕ್ಕಿರದೆ ಮಡಿದವನ ಆತ್ಮದಂದಲಿ
 ಪ್ರೇತರೂಪದಿ ರಾತ್ರಿಯನು ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವೆ ?
 ಇದರರ್ಥವೇನರುಹು ! ದುಃಖದಿಂದೆನ್ನೆದೆಯು
 ಸಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ. ಓ ನನ್ನ ತಂದೆಯೇ ಮಾತಾಡು !
 ನೀನೆನ್ನ ತಂದೆಯೇ ದಿಟವಾದರೆನಗೆ ನುಡಿ !
 ಏಕೆಂತು ತೊಳಲುತ್ತಿಹೆ ? ಒಯಕೆಯೇನಿಹುದಿಲ್ಲಿ ?
 ನಿನಗಾವ ರೀತಿಯಲಿ ನಾನು ನೆರವಾಗಬಲ್ಲೆ ?
 ಹೇಳು ! ನುಡಿ ! ಮಾತಾಡು !....

(ಭೂತವು ಸನ್ನೆಮಾಡುವುದು)

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ, ಕೈ ಬೀಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಅವ ಗುಟ್ಟನೋ ನಿನಗೊಬ್ಬನಿಗೇ ಹೇಳುವಂತೆ !

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ, ಹೋಗಬೇಡಿ, ಸ್ವಾಮಿ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಹೋಗುವುದೆಂದರೇನು ? ಹುಡುಗಾಟವೇ !

ಬಸವಯ್ಯ — ಇಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಲದಕೆ 'ಸಂಕೋಚವೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ಅದರೊಡನೆ ಹೋಗುವೆನು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಅದಾಗದು, ಬಸವಯ್ಯ ! ನಿನಗೇನು ಮರುಳಾಟವೇ ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ — ದಮ್ಮಯ್ಯ ! ಖಂಡಿತ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡ !

ಬಸವಯ್ಯ—ಭಯವೇಕೆ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ? ನನ್ನ ಬೇವನವೋ
ನನಗೆ ತೃಣಕಿಂತ ಕಡೆ! ನನ್ನಾತ್ಮ? ಅದನೇನು
ಮಾಡಬಲ್ಲದು? ಅಮರವಾದುದು! ನೋಡದೋ,
ಮರಳಿ ಕೈಬೀಸುತಿದೆ! ಹೋಗಿಯೇ ಹೋಗುವೆನು!

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕರೆಗೋ ಬಾವಿಗೋ
ಹಾರಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ! ಹೋಗಬೇಡಿ, ನಿಮ್ಮ ದಮ್ಮಯ್ಯ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಬಸವಯ್ಯನ ಕೈ ಹಿಡಿದು)

ಸತ್ಯವೋ ಕಪಟವೋ ನೀನರಿಯೆ ಬಸವಯ್ಯ.
ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಿನ್ನ ನೆಕದೊಯ್ದು ಕಿಚ್ಚಿಯಲಿ
ತಳ್ಳಿದರೆ! ಅಥವಾ ರುದ್ರಾಕೃತಿಯನಾಂತು
ನಿನ್ನ ಮೆದುಳನೆ ಕದಡಿ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸಿದರೆ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ! ಕೈ ಬಿಡು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಾನು ಬಿಡೆ! ನೀನು ಹೋಗಕೂಡದು!

ಕೆಂಚಣ್ಣ—ಅಯ್ಯೋ, ನಿಮ್ಮ ದಮ್ಮಯ್ಯ!

ಬಸವಯ್ಯ—(ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಬಿಡು ಕೈಯ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ!
(ಕೊಡಹುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಇಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹದಾಣೆ! ನೀನು ಹೋಗಲಾರೆ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನ ನೆತ್ತರು ಕೇಸರಿಯಂತೆ ಕೆರಳಿದೆ!—ಅ!—

ಇನ್ನೂ ಸನ್ನೆಮಾಡಿ ಕರೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ!—ಕೈ ಬಿಡು,
ಹೊನ್ನಯ್ಯ! (ಹೋರಾಡಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು) ತಡೆದರೆನ್ನನು
ನಿಮಗೂ ಅದುವೆ ಗತಿಯಾಗುವುದು. (ಭೂತಕ್ಕ) ನಡೆ,
ಬರುತ್ತೇನೆ! (ಭೂತದೊಡನೆ ಹೋಗುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅವನಿಗೇನೋ ಹುಚ್ಚು ಕೆರಳಿದೆ!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ನಾವೂ ಹೋಗೋಣ ಅವರ ಹಿಂದೆಯೇ. ಈಗ ಅವರ
ಮಾತು ಕೇಳಬಾರದು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಆಗಲಿ, ಬಾ. ಏನಾಗುವುದೋ ನಾನು ಬೇರೆ ಕಾಣೆ!

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೇನೋ ಕೇಡುಗಾಲ ಬಂದಿದೆ, ಸ್ವಾಮಿ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಶಿವ ಶಿವಾ! ಕಾಪಾಡು!

ಕೆಂಚಣ್ಣು— ಬನ್ನಿ! ಬನ್ನಿ! ಹೊತ್ತಾಯ್ತು! (ಹೋಗುವರು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೨

[ನಿಂಬಯ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಠಡಿ ಸೋಮಯ್ಯ, ಶಿವಯ್ಯ
ಮೂತಾಡುತ್ತಿರುವರು ಶಿವಯ್ಯ ಸೋಮಯ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ
ಹಿರಿಯವನು ತಳ್ಳಗೆ ಬಲವಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಬಾಡ್ಯಹಿಂದ ಆತನ ಅಂತರ್ದ
ವನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಗುವಂತಿಲ್ಲ]

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೊಂದು ಮಹದುವಕಾರವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಅದೇನು ನನ್ನಿಂದಾಗುವ ಉಪಕಾರ?

ಶಿವಯ್ಯ— ನೀನು ನೆರವಾಗಲೊಪ್ಪಿದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ನಿನಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿಗೆ ನಾನು ನೆರವಾಗುವುದು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಈಗೊದಗಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದರೆ
ಅದರಿಂದ ನಿನಗೂ ಮಹದುವಕಾರವಾಗಬಹುದು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಏನದು?

ಶಿವಯ್ಯ— ರಾಚ್ಯ ಲಾಭ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ರಾಚ್ಯ ಲಾಭ! (ಆಲೋಚಿಸಿ) ಹೌದು, ಅರ್ಥವಾಯಿತು.
ಆದರೆ ಬಸವಯ್ಯನಿದ್ದಾನಲ್ಲವೇ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಅದನ್ನೇ ನಾನೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು! ನಿನಗೂ ನಿನ್ನ
ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೂ ನಡುವೆಯಿರುವ ಅರಣ್ಯವೇ ನನಗೂ ನನ್ನ
ಪ್ರೇಯಸಿಗೂ ನಡುವೆ ಬಂದಿದೆ. ಅವನು ದಹಿಸದೆ ನಾವು
ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲಾರೆವು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಏನದು, ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬಾರದೆ?

ಶಿವಯ್ಯ— ನಾನು ರುದ್ರಾಂಬೆಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹೌದು, ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ.

ಶಿವಯ್ಯ— ಆದರೆ ಆಕೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಕೂಡ ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಅದೇಕೆ? ನಿನಗೇನು ರೂಪವಿಲ್ಲವೇ? ಎದ್ದೆಯಿಲ್ಲವೇ?
ಸಂಪತ್ತಿಲ್ಲವೇ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಸವಯ್ಯನಿರುವವರೆಗೆ ಆಕೆಯು ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ ಲಭಿಸು
ವಂತಿಲ್ಲ.—ನಿನಗೆ ರಾಜ್ಯವು ಲಭಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹೌದು, ಮಾಡುವುದೇನು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಎನಿದು? ಸೇನಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನಾಗಿ “ಮಾಡುವು
ದೇನು?” ಎನ್ನುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ! ರಾಣಿಗೆ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ
ಎಷ್ಟು ಸ್ನೇಹ! ಎಷ್ಟು ಸಲಿಗೆ! ಎಷ್ಟು ಪ್ರೇಮ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯ, ಅದರಿಂದ ಲಾಭವೇನೇ ಇರಲಿ, ನನಗೇನೋ
ಅದು ಹಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಶಿವಯ್ಯ— ಈ ಸ್ವಪ್ನಾದರ್ಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೂಲೆಗಿಡು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ
ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ; ವಾದಕ್ಕೆ! ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಲ್ಲ! ನೀನೂ
ಬಸವಯ್ಯನಂತೆಯೇ ಆದೆಯೋ ಹೇಗೆ? ಅವನೂ ಕೂಡ
ಈಗೀಗ ಕನಸಿನಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನೀನೇಕೋ
ಸ್ವಪ್ನಮುದ್ರಿತ ಬೀವಿಯಾಗುವಂತಿದೆ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯ, ಅವಳು ಮಹಾಪಾಪಿಣಿ!

ಶಿವಯ್ಯ— (ಹುಸಿನಗೆಯಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ನಮಗೇನು? ಪಾಪವೋ ಪುಣ್ಯವೋ ಪ್ರಯೋಜನವಾದರೆ
ಸಾಕು. ನಿನಗೆ ರಾಜತ್ವ ಬೇಡವೇ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಯಾರಾದರೂ ಬೇಡವೆನ್ನುವರೇ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಹಾಗಾದರೆ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೂಲೆಗಿಟ್ಟು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ
ಅಣುವಾಗು. ಅವಳು ಯಾರಾದರೇನಂತೆ? ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೆ
ಬೇಕಾದವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೆ
ಬಿದನೂರು ಸಿಂಹಾಸನವು ನಿನ್ನ ಕೈಸೇರುವುದು. ನೀನು

ಒಂದಡಿ ಮುಂದಿಟ್ಟರೆ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಹತ್ತಡಿ ಮುಂದಿಟ್ಟು ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಹಾರಿಬರುವಳು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಈಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವೆ?

ಶಿವಯ್ಯ—ನಾನು ನಿನಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೂ ಉಪಕಾರವಾಗುವುದು. ನಿನಗೆ ರಾಜ್ಯ ದೊರಕುವುದು. ನನಗೆ ರುದ್ರಾಂಬೆ ಲಭಿಸುವಳು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪೌರುಷವಿದ್ದರೆ ಮುಂದುವರಿ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಏನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆ? ಎದ್ದುನಿಂತರೆ ನಾನು ಹುಲಿ!

ಶಿವಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನ ಕೊಲೆ!

ಸೋಮಯ್ಯ—(ಬೆಚ್ಚಿ ದವಸಂತ) ಏನು? ಏನು!

ಶಿವಯ್ಯ—(ದೃಢವಾಣಿಯಿಂದ) ಬಸವಯ್ಯನ ಕೊಲೆ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯ, ಬಿದನೂರು ದೊರೆತನಕೆ ಕೊಲೆ ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ! ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗೆಳೆಯನ ಕೊಲೆ!

ಶಿವಯ್ಯ—(ವಿಕಟವಾಗಿ ನಕ್ಕು) ನಿನ್ನ ಕೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಿಚ್ಚಿಡಲಿ! ಸೇನಾಪತಿಯ ಮಗನಾದುದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು! ಹೋಗಲಿ, ನೀನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಬೇಡವಯ್ಯ; ಮಾಡುವವರು ಮಾಡುವರು! (ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸದ್ದು) ಯಾರಲ್ಲಿ? (ಸೋಮಯ್ಯ ಬಾಗಿಲು ತರೆಯಿ ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತಾನೆ) ಏನು ಜಟ್ಟಿ, ನೀನು ಹೋಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವೇನಾಯಿತು?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಏನು ಕಾರ್ಯ?

ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಂದ ತಾಯಿತಿ-ತರಲು ಹೇಳಿದ್ದರು. (ತಾಯಿತಿಯನ್ನು ಶಿವಯ್ಯಗೆ ಕೊಡಲು)

ಸೋಮಯ್ಯ—ಅದೇನದು, ಶಿವಯ್ಯ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಸ್ತ್ರೀವತೀಕರಣ ಯಂತ್ರ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ರುದ್ರಾಂಬೆಗಾಗಿಯೇ? (ಶಿವಯ್ಯ ಮುಗುಳ್ಳುಗುವನು)

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಸುದ್ದಿ, ಸ್ವಾಮಿ! ಏನೋ ಕೇಡು-
ಗಾಲ!

ಶಿವಯ್ಯ— ಏನದು?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಏನದು?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಕೆಂಚಣ್ಣ ಹೇಳಿದನಂತೆ!

ಶಿವಯ್ಯ— (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಅದೇನು ಹೇಳಬಾರದೆ! (ಜಟ್ಟಿ ಬೆದರು)

ಸೋಮಯ್ಯ—ಇದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಬೆಚ್ಚು ತ್ತಿದ್ದೀಯೇ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ತೀರಿಹೋದವರು ಭೂತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರಂತೆ!

ಶಿವಯ್ಯ } —ಯಾರು? ಯಾರು?
ಸೋಮಯ್ಯ }

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ದೊರೆಗಳು!

ಶಿವಯ್ಯ } —ಏನು! ಏನು!
ಸೋಮಯ್ಯ }

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಅಜೆವೊನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಕೆಂಚಣ್ಣ ಕಾವಲಿದ್ದಾಗ ಕಂಡನಂತೆ-
ವೊನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರೂ ಹೋಗಿ ಕಂಡರಂತೆ-
ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಬಸವಯ್ಯನವರೂ ಕಾಣಲು ಹೋಗಿದ್ದರಂತೆ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಇದೇನೋ ಕೌತುಕದ ಸುದ್ದಿ.

ಶಿವಯ್ಯ— ರಾಣಿಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ ಇದು?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಇಲ್ಲ.

ಶಿವಯ್ಯ— ಹೋಗಿ ತಿಳಿಸು, ಬೇಗ ನಡೆ. (ಜಟ್ಟಿ ತರುವನು) ನೋಡಿ
ದೆಯಾ? ನೀನೀಗ ಹಿಂಜರಿದರೆ ನಿನಗೂ ಕೇಡು, ನಿನ್ನ ತಂದೆ
ಯವರಿಗೂ ಕೇಡು! ಮುಂದರಿಂದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಲಾಭ!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸೋಮಯ್ಯ—ಭೂತವು ಮಾತಾಡಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಅನಾಹುತವಾಗುವುದು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಸವಯ್ಯನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ನಿನ್ನಯ್ಯನ ಮೇಲೆ ಕತ್ತಿಕಟ್ಟುವನು. ನಿನಗೂ ಶುಭವಾಗುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಈಗೇನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಬೇಗ ಹೋಗಿ ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೂ ರಾಣಿಗೂ ಈ ಸುದ್ದಿಯು ನೊರೆದು ಅವರಿಬ್ಬರನೂ ಹಿಡಿದು ಮೊದಲು ಸೆರೆಯೊಳಿಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ—ನೋಡೋಣ. ನಿನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ನಾನಿದ್ದೇನೆ, ಹೆದರಬೇಡ. ನಿನಗೆ ರಾಜ್ಯ; ನನಗೆ ರುದ್ರಾಂಬೆ!

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹಾಗಾದರೆ ಈಗಲೇ ಹೋಗಬೇಕು. ತಡಮಾಡಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಬಹುದು. (ಎಳುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ— (ಎಳುತ್ತ) ನೀನು ಅರಮನೆಗೆ ಓಡು. ನಾನು ವಿಶೇಷ ವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಬೇಗ!

(ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗುವರು)

[ಪಂದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೩

[ಬಿದನೂರಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ ನಿಂಬಯ್ಯ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು]

ನಿಂಬಯ್ಯ— ದೇವಿ,

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿಯ ಕಥೆಯು ದಿಟವೋ ಸಟಿಯೋ ನನಗೆ
ಸಂದೇಹ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—

ಸಂದೇಹವೇತಕ್ಕೆ? ನಮ್ಮೊಡನೆ

ಸುಳ್ಳಾಡುವನೆ ಜಟ್ಟಿ?

ನಿಂಬಯ್ಯ—

ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಂಟೆ?

ಸತ್ತವರು ಮರಳಿ ಭೂಮಿಗೆ ಮರಳುವುದು ನಿಜವೆ?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ತರ್ಕಕ್ಕೆ ತಾವಲ್ಲವೇ ಭೂಮಿ! ಇಲ್ಲಿ

ಎನು ಬೇಕಾದರೂ ನಡೆಯಬಹುದು!

ನಿಂಬಯ್ಯ— (ನಸುನಕ್ಕು)

ಹಂಗುಸರ ನಂಬುಗೆಗೆ

ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ ಕಾಲಿಲ್ಲ! ಜಾಯಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು!

ಮನ್ನಿಸೆನ್ನನು, ದೇವಿ. ನನಗೇನೂ ಸಂದೇಹ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಹಾಗಾದರೂ ಕಥೆಗೆ ನಿನ್ನ ವಿವರಣೆ ಎನು?

ನಿಂಬಯ್ಯ—ವಿವರಣೆಯೇ? ನೀನು ಊಹಿಸಲಾರೆಯಾ ಹೇಳು!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ನನ್ನ ಬಗೆ ಕದಡಿದುದು. ನಾನು ಊಹಿಸಲರಿಯೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನೊಹೆಯಾತ್ಮಕೆ ದೇಹವನು ನೀಡೆ

ಯಾರೊ ಸೃಜಿಸಿದ ಸಂಚು! ನಮ್ಮನೆಂತಾದರೂ

ಅಪರಾಧಿಗಳು ಎಂದು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಲು ನೆಯ್ದ

ಜಾಲವಿದು. ಬಲೆಯು ನಮ್ಮನು ಸುತ್ತಿ ಬೀಳಿಸುವ

ಮುನ್ನವೇ ನಾವದನು ತುಂಡುಗೈಯಲೆ ಬೇಕು.—

ಎನನಾಲೋಚಿಸುವೆ? ನಿನಗೆ ಭಯವಾಗಿದೆಯೆ?

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಭಯವಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಉಪಾಯವನು ನೆನೆಯುತ್ತಿಹೆ.
ಎನನೆಸಗುವುದೋ ನಾಸರಿಯೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—

ನಾಸರಿವೆ!

ನಿನ್ನ ಬೆಂಬಲವಿರಲು ನಾನೆಲ್ಲ ಮಾಡುವೆನು.

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಅದು ಏನು ?

ನಿಂಬಯ್ಯ—

ಹಿಂದುಮುಂದನು ನೋಡದೆಯೆ ಈಗ

ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣರನು ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಮನೆಯೊಳಿಡಬೇಕು.

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಪ್ರಮಾದವಾಗುವುದು !

ನಿಂಬಯ್ಯ—

ಏಕೆ?

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಜನರು ನಮ್ಮದೆ ತಪ್ಪು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ

ದಂಗೆಯೇಳದೆ ಬಿಡರು. ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ

ಇಬ್ಬರೂ ಜನರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು.

ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವು ಕೂಡ ನಮಗೆದುರುಬೀಳುವುದೋ

ಎನೋ ನಾ ಕಾಣೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—

ವೊಳ್ಳು ಭಯವಿದು, ದೇವಿ.

ಜನರು! ಜನರು ಕುರಿಗಳು! ನನ್ನ ಮುಂದವರು

ನಿಲ್ಲವರೆ? ಸೈನ್ಯದ ಎಫೇಯತೆಯು ನನಗಿರಲಿ!—

ಬಾ, ಸೋಮಯ್ಯ—(ಸೋಮಯ್ಯನು ಬರುವನು)

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಏನು ಸುದ್ದಿ, ಸೋಮಯ್ಯ? ತಿಮ್ಮಜಿಟ್ಟಿ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲ

ನಿಜವೇ ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ನಿಜವೋ? ಸುಳ್ಳೋ? ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಸುದ್ದಿ

ಊರೊಳಗೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿಹೋಗಿದೆ. ಪುರಜನರು ಗುಂಪು

ಗುಂವಾಗಿ ಸೇರಿ ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನೆಲ್ಲಿ, ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ ?

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸೋಮಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳ ನಿಲಯದಲ್ಲಿ
ಯಾವುದೋ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು
ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಜವನೆಯಲು ಶಿವಯ್ಯ
ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ದೇವಿ, ಇನ್ನು ಕಾಲವಿಳಂಬಮಾಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಶುಭವಲ್ಲ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಸೋಮಯ್ಯ, ನೀನಿನ್ನು ಮುಂದೆ ನನ್ನ ದತ್ತುಕುವರ
ನಾಗಿರು. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯವರಂತೆಯೇ ನೀನೂ ನಮಗೆ ಈ
ವಿಷಮ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗಿರಬೇಕು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ, ತಾಯಿ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯನೇಕೆ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೇ ಓಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಏನೋ ಅವನರದ ಸುದ್ದಿಯಿರಬೇಕು! (ಶಿವಯ್ಯ ಬರುವನು)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಏನಾಯ್ತು, ಶಿವಯ್ಯ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಪಿತೂರಿ ನಡೆಯಿ
ಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಊರಿಸಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಹಾಕಾರ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ.
ನಿಮಗೆ ಕ್ಷೇಮಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ತಡಮಾಡಿದರೆ ಅಮಂಗಳ
ವಾಗಬಹುದೆಂದು ಓಡಿಬಂದೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಸೋಮಯ್ಯ, ಶಿವಯ್ಯನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಸೇನೆಯು ಸಿದ್ಧ
ವಾಗಿರುವಂತೆ ರುದ್ರಯ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸು. ಬೇಗ ನಡೆ. ನಾನು
ಹಿಂದೆಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆ.

(ಸೋಮಯ್ಯ ಶಿವಯ್ಯ ಹೋಗುವನು)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಪ್ರಿಯನೇ, ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮುಂದರಿಯಬೇಕು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಎಚ್ಚರಿಕೆಗಿಂತಲೂ ಕೆಚ್ಚು ಇರಬೇಕೇ.

ದೇವಿ, ನಿನಗೆ ಭಯವೇಡ. ನಾನೆಲ್ಲವನು

ಮಾಡುವೆನು. ನಿನ್ನೊಲೈಯೊಂದಿರಲಿ, ಸಾಕದೇ

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ನನಗೆ ಬಲ್ಮಿ ! ಅವರಿಬ್ಬರೊಂದುಗೆಡು
ಕತ್ತರಿಗಳಾಗಿಹರು. ದುಃಖದಾಧಾರಗಳನ್ನ
ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸುವುದೆ ಸುಖಕೆ ಆಧಾರ !
ನನ್ನೊಡನೆ ನೀನೂ, ಬಾ. ನಿನ್ನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೇ
ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದ್ರೇಕಗೊಳಿಸುವುದು ಸೈನಿಕರಲಿ !

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೪

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಲಿಂಗಣ್ಣ, ರುದ್ರಾಂಜಿ, ಬಸವಯ್ಯ,
ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು]

ಬಸವಯ್ಯ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ,

ನನ್ನೂ ಹೆ ತಪ್ಪೆಂದು ನೀವು ತಿಳಿದುದೆ ತಪ್ಪು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯನಿಹನಿಲ್ಲಿ ಅದಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯನಾಡುವುದು ದಿಟ; ನಾನೆ ಕಣ್ಣಾರೆ
ಕಂಡಿಹೆನು. ಬಸವಯ್ಯನದರೊಡನೆ ಹೋಗಲು
ಯತ್ನಿಸೆ ನಾನೆನಿತು ತಡೆದನೆಂಬುದ ಕೇಳಿ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಮಾಯೆಯಲಿ ರಾಜ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲಿ
ಏತಂದುದಾ ರೂಪು. ನೋಡಿದರೆ ತಂದೆಯನೆ
ಹೋಲಿತ್ತು. ಅದೆ ಉಡುಗೆ! ಅದೆ ತೊಡುಗೆ! ಅದೆ ನಡಿಗೆ!
ಆಮೇಲೆ ಅದು ನುಡಿಯೆ ನನ್ನಯ್ಯನದೆ ವಾಣಿ!
ಮಾತನಾಡಿಸಲು ಕೈ ಬೀಸಿ ಕರೆದುದೆನ್ನನು.
ಕೈಹಿಡಿದು ನಿಲಿಸುತ್ತಲಿದ್ದ ಹೊನ್ನಯ್ಯನನು
ಕೊಡಹಿ ಕೈ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರೊಡನೆ ಹೋದ.

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ಅಯ್ಯೋ! ಆಮೇಲೆ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಹೇಳುತ್ತ ಅದು ಕಂಬನಿಯ ಸೂಸುತ್ತಿತ್ತು!
ಅಯ್ಯೋ ಆ ನೋವನೇನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ?

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ಏನೆಂದಿತು?

ಬಸವಯ್ಯ— “ನಾ ನಿನ್ನ ಪಿತನ ಪ್ರೀತಾತ್ಮ;
ಅಕಾಲಮರಣದಿನಂತು ಪ್ರೀತವಾಗಿಹೆನು.
ಪ್ರೀತಭೂಮಿಯೊಳಿನ್ನ ಕರ್ಮ ಸಮೆವನ್ನೆವರಂ

ನನಗೆ ತೊಳಲಿಕೆ ತಪ್ಪದೈ, ಮಗುವೆ. ಬೆದರದಿರು,
 ಸತ್ತವರು ಕಾಣಿಸುವುದಪರೂಪವಾದರೂ
 ಬೆದರದಿರೆನಗೆ, ಮಗುವೆ! ನನ್ನ ಲೋಕದ ಕಥೆಯು
 ನಿನಗಿನಿತನೊರೆದರೂ ನಿನ್ನ ಸೆತ್ತರು ತಣ್ಣ
 ಹೆವ್ವುಗಟ್ಟಿತು! ಕುದಿದಾವಿಯಾದೀತು!
 ಕಣೆಗಳಂದದಿ ನಿನ್ನ ಮೈನವಿರು ನಿಘನಿಂತು
 ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಮತೆ ಕೆಟ್ಟಿತು! ಅಲ್ಲದೆಯೆ
 ನನ್ನ ಗುಟ್ಟನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಲಾಣತಿಯಿಲ್ಲ,
 ಮರ್ತ್ಯರಾದವರಿಗೆ ಅದನರಿಯೆ ಹಕ್ಕಿಲ್ಲ!”

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಮುಂದಾದುದೇನು? ನನ್ನೆದೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿದೆ!

ಬಸವಯ್ಯ—“ಚೆಲುವಾಂಬೆ ನಿಂಬಯ್ಯರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಔಷಧಿಯ
 ನೆವದಿಂದೆ ನನಗೆ ವಿಷವನು ಕುಡಿಸಿ ಕೊಂದರು”
 ಎಂದಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಹೇಳುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತ “ಲಿಂಗಣ್ಣ
 ಮಂತ್ರಿಯದು ಸರಳಹೃದಯವು, ಮಗೂ, ಆತನರ
 ಯನು ನಿಜವ” ಎಂದು ರೋದಿಸಿತು! ಲಿಂಗಣ್ಣ
 ಮಂತ್ರಿಗಳೆ, ಓ ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನೀವು ಕಲ್ಲಾಗಿದ್ದರೂ
 ಕರಗುತ್ತಿದ್ದಿರಿ ಅಲ್ಲಿ. ಪಾದರಿ ಎಂದು ಚೆಲುವಾಂಬೆಯನು
 ನಿಂದಿಸುತ್ತೆ, ದ್ರೋಹಿ ಎಂದು ನಿಂಬಯ್ಯನನು ಶಪಿಸುತ್ತೆ
 ಇಂತೆಂದಿತು :

“ನೋಡೀಗಳಾ ಪಾದರಿಯು ತನ್ನ ವಿಟನೊಡನೆ
 ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪದಲಿ ಸಂತೋಷದಲಿ ಕಾಲ
 ಕಳೆಯುತ್ತಲಿಹಳು. ಬಸವಯ್ಯ, ವಂಶವ ಕೆಡಿಸಿದಾ
 ಕುಲಗೇಡಿಯನು ಅವಳ ನಿಂಬಯ್ಯನೊಡಗೂಡಿ
 ಜೀವದಿಂ ಸುಡಿಸಲಾರೆಯಾ ಬೆಂಕಿಯಲಿ ಅದ್ದಿ?

ಅಗಲೇಗೆನ್ನೆದೆಯು ತಣಿಯುವುದು, ಮಗುವೆ!
 ಕಥೆ ಮುಗಿದುದೆಂದರಿಯಬೇಡ. ನಿನ್ನನು ಕೊಂದು
 ರಾಜ್ಯವನ್ನ ಪಹರಿಸಲೂ ಯತ್ನಗೈಯುವನು
 ಆ ಪಾಪಿ ನಿಂಬಯ್ಯ! ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರು!
 ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ನಿಜವನೊರೆ! ಬೇಗ! ಇಲ್ಲದರೆ,
 ತಳುವಿದರೆ ಅಳುಕಿದರೆ ಸರ್ವನಾಶ!
 ಬಸವಯ್ಯ, ಜಡನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನು ಬದುಕಿ
 ಪಾಳೆಯ್ಯದಿರು; ಸತ್ತು ನಿಂಬಯ್ಯಗೀಯದಿರು!”
 ಇಂತೊರೆಯುತ್ತಿರೆ ಮೂಡುದೆಸೆ ಕೆಂಪಡರ್ದುದನು
 ಕಂಡು ಬೇಗನೆ ನನ್ನ ಬೀಳ್ಕೊಂಡಿತು!—
 ನಿಮಗಿನ್ನೂ ಸಂದೇಹವೇ?

ಝದ್ರಾಂಚಿ -ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪಿಷ್ಟೆ!

ನರಕವಿಂತುಟು ಸ್ವರ್ಗ ವೇಷದಲಿ ಬಹುದೆಂದು
 ನಾಸರಿದುದಿಲ್ಲ.—(ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ)
 ತಂದೆಯೇ, ನಿಮಗಿನ್ನೂ ಸಂದೇಹವೇಕೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— (ಕಂಬನಿದುಂಬಿ ಎದುರಿಗೆ ಯಾರನ್ನೋ ನೋಡಿದವನಂತೆ)

ಅಯ್ಯೋ ಮಹಾರಾಜನೇ,
 ನಿನ್ನ ಬಳಿ ನಾಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಯ್ತೆ?
 ನೀನು ಮದ್ದನು ಒಲ್ಲೆನೆಂದರೂ ನಾನೇ
 ಬಲವಂತದಿಂದೆ ಕುಡಿಸಿದೆನಲ್ಲಾ! ಶಿವ ಶಿವಾ!
 ಅವರಲ್ಲ, ಅವರಲ್ಲ! ನಾನೆ ಕೊಲೆಪಾತಕನು!
 ಇದಕೆ ಮುಯ್ಯಿ ತೀರಿಸಿಯೆ ತೀರುವೆನು!
 ಲಿಂಗಣ್ಣನೆದೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರುವನ್ನೆವರಂ,
 ಧಮನಿಯಲಿ ನೆತ್ತರಿರುವನ್ನೆವರಂ

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ದುಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಸಾಹಸವ ಮಾಡಿ
ಋಣಮುಕ್ತನಾಗುವೆನು!—(ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ)
ರಾಜಕುಮಾರ, ಕ್ಷಮಿಸೆನ್ನ!
ನೀನು ನನಗಿಂತಲೂ ಜಾಣ್ಮೆಯುಳ್ಳವನು.
ನನ್ನೀ ಮುದಿ ಮೆದುಳಿಗೆ ಕಪಟವರಿಯುವ ಶಕ್ತಿ
ತೊಲಗಿಹುದು. ಆದುದಾಯಿತು; ಇನ್ನು—

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ಇನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— ನಾವೆಚ್ಚರು ವ ಮುನ್ನ
ಅವರೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಕೆಲಸ ಕೆಡಬಹುದು.
ಹಾವು ಮೊಟ್ಟೆಯನೊಡೆದು ಹೊರಗೆ ಬಹಮುನ್ನವೇ
ಮೊಟ್ಟೆಯನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಲೆಬೇಕು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹೊನ್ನಯ್ಯ ನೀನು ನಡೆ. ರುದ್ರಯ್ಯನೇ
ಮೊದಲಾದ ದಳ ದಳದ ನಾಯಕರಿಗಿದನೊರೆದು
ನಿಂಬಯ್ಯ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯರ ಕುಹಕಕಿಳಿಯದಂತೆ
ಮಾಡು. ನಾವೀಗಲೊಡನೆಯೆ ಬಂದು ಕಾಣುವೆವು.
(ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಹೋಗುವನು)

ಬಸವಯ್ಯ, ನಾವೀಗ ಸೇನೆಯನ್ನೂ
ಪುರಜನರನೂ ಕಂಡು ದಿಟವರುಹಿ, ಚೆಲುವಾಂಬೆ
ನಿಂಬಯ್ಯರನು ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಗೊಯ್ಯಲೇ ಬೇಕು.
ಕೈಮಿಂಚಿದರೆ ನಮಗೇ ಅವರ ಗತಿಯಾದೀತು!
(ತರೆಯ ಹಿಂವೆ ಗದ್ದಲ)

ಬಸವಯ್ಯ—ಗದ್ದಲವೇನದು ಹೊರಗೆ?

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ನೋಡಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಹೋಗುವನು)

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಬಸವಯ್ಯ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನನಗೇನೋ ಸಂದೇಹವಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಾವು
ತಡಮಾಡಿದೆವು! (ರುದ್ರಾಂಜಿ ಓಡಿಬರುವಳು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಏನದು?

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ಸೋಮಯ್ಯ ರುದ್ರಯ್ಯರು ಕೆಲವು ಜನ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ
ಬಂದಿದ್ದಾರೆ!

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಏಕೆ?

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ನೋಡಿದೋ ಬಂದರು!

[ಸೋಮಯ್ಯ ರುದ್ರಯ್ಯರು ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಬರುವರು]

ಸೋಮಯ್ಯ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನೀವೂ ಬಸವಯ್ಯನೂ ರಾಜ
ಕೈದಿಗಳು. (ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾಗುವರು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಏನಿದು ರುದ್ರಯ್ಯ?

ಸೋಮಯ್ಯ—(ಕೈಯಿಂದ ಎದುರಿರುವವರನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ) ಏನಿದು ಮಂತ್ರಿ
ಗಳೇ!

ರುದ್ರಯ್ಯ—ರಾಣಿಯವರ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಬಸವಯ್ಯ
ನವರನ್ನೂ ಹಿಡಿದುತರುವಂತೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—(ಛೇರ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಗತಿಸಿದ ಬಿದನೂರರಸರ ಪುತ್ರನಾದ
ನಾಸು ಆಜ್ಞೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ರುದ್ರಯ್ಯ, ನೀನು
ಹಿಂತಿರುಗುವುದೆಂದು! ಹಿಂತಿರುಗಿ, ಸೈನಿಕರೇ!

(ಸೈನಿಕರು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುವರು)

ಸೋಮಯ್ಯ—ರುದ್ರಯ್ಯಾದಿ ಸೈನಿಕರೇ, ನಿಮ್ಮ ಮುಂದಿನ
ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ನೆನೆಯಿರಿ! ರಾಣಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯು
ನಿಮಗಿತ್ತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮರೆಯದಿರಿ! ತಡಮಾಡದೇ
ರಾಜದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಹಿಡಿಯಿರಿ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಎಲವೋ ಕಪಟಿಯ ಮಗನೇ! ಪಾಪಿಗಳ ಸಹಕಾರಿಯೇ!

(ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವನು. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಬಸವಯ್ಯ, ದುಡುಕದಿರು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯವಿದೆ.—

ರುದ್ರಯ್ಯ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹಿಂತಿರುಗಿಹೋಗುವುದು.

ನಾನೇ ಬಂದು ರಾಣಿಯವರನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಸ್ವನಿಕರೇ, ಏನು ನೋಡುವಿರಿ?

[ಸ್ಥಾನಿಕರು ರುದ್ರಯ್ಯನನ್ನೇ ನೋಡುವರು]

ರುದ್ರಯ್ಯ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ರಾಣಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನು ನಾವು ವಾರ ಲಾರೆವು. ನಿಮ್ಮನು ಸೆರೆಹಿಡಿದೇ ತರಬೇಕೆಂದು ನಮಗೆ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯಿದೆ. (ಬಸವಯ್ಯನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ) ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರೆ ಬಲಪ್ರಯೋಗಮಾಡಲೂ ಅಪ್ಪಣೆಯಿದೆ!

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ; ಬರುತ್ತೇವೆ ನಡೆಯಿರಿ. (ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ) ನಾವೀಗ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ಕೇಡಾಗುವುದು. ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಈಗ ಸುಮ್ಮನೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಬಾ. (ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆ) ಧೈರ್ಯವಾಗಿರು ತಾಯಿ; ಹಿಂತಿರುಗಿಬರುತ್ತೇವೆ.

[ಸ್ಥಾನಿಕರ ಪಹರೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಬಸವಯ್ಯರನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಹೋಗುವರು. ತಂದೆಯನ್ನೂ ಇನಿಯನನ್ನೂ ಬಿಡುಗಡ್ಡಾಗಿ ನೋಡುತ್ತ ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಕಂಬನಿದುಂಬಿ ನಿಲ್ಲುವಳು]

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ಅಂಕ ಮೂರು

ದೃಶ್ಯ ೧

[ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ರುದ್ರಾಂಚಿ, ಶಿವಯ್ಯ ಮಹಾಶಾಸ್ತ್ರೀರುಮರು]

ರುದ್ರಾಂಚಿ—ಶಿವಯ್ಯ, ಪಾಪಿಗಳು ಮೋಸದಿಂದರಸನನು
ಕೊಂದಿಗ ದೊರೆಯ ಮಗನನು ಮಂತ್ರಿಯನು ಹಿಡಿದು
ಸೆರೆಯಲಿಡಲೆಂದಿಗ ಹೂಟವನು ಹೂಡಿದರು.

ಶಿವಯ್ಯ— ನಾನದನು ಕೇಳಿಯೇ ನಿನ್ನ ನೋಡಲು ಬಂದೆ.
ದಾರಿಯಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೆಗಲ್ಲವನು
ಹೇಳಿದನು.

ರುದ್ರಾಂಚಿ— ಆತನೇಕಿಸ್ತೂ ಬರಲಿಲ್ಲ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಸೆರೆಮನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನೋ ಏನೋ?

ರುದ್ರಾಂಚಿ— ಏಕೆ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಸೆರೆಹಿಡಿದರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯ ಕೇಳಿ ಸಿಡಿಲೆರಗಿ-
ದಂತಾಯ್ತು ನನಗೆ! ಸೆರೆಗೊಯ್ದರೆಂದು
ಕೇಳ್ದಾಗಳೆನ್ನ ನೆತ್ತರು ಕುದಿದು ಹೋಯಿತು.
ನಿನ್ನ ನೋವನು ನೆನೆದು ಸಂತಪಿಡಲೆಂದು....

ರುದ್ರಾಂಚಿ—ಏನೆಂದೆ? ಸೆರೆಗೊಯ್ದರೇ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಹೌದು ; ನಿನಗದು
ತಿಳಿದಿರುವುದೆಂದಿದ್ದೆ !

ರುದ್ರಾಂಚಿ— (ದುಃಖ ಧ್ವನಿಯಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ ತಂದೆಯೇ.
ಗಂಡಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಬಾರದಾಗಿತ್ತೆ ನಾನು !

శివయ్య— రోదించిందరేనకుదు, రుద్రాంబీ? నిలనిలగ
 ఘోషాదరేనంతే? కృతాగదవళీను?
 నీనగే బింబలపిల్లవే?

రుద్రాంబీ— నాను గండాగిద్దరే
 నన్న తందేయనింతు సేరేగి కేండ్లొయ్యరే?

శివయ్య— ఘోషాదరే. నిలను పురుషనాగిద్దరే
 నిలొబ్బళియే నింతు కాదాడబీకిత్తు.
 పురుషనిగే తన్న శక్తియే శక్తి; స్త్రీగే
 పురుషరేల్లర శక్తి. సౌందర్యదేదురినలి
 నొరారు విర కరవాలగళు మణియువువు!
 సేవేమాడలు జీవవస ధారేయేరయువువు!
 సౌందర్యకనిబరని కింకరరు! కలరసిగే
 సొబగేంబుదేయే సాణే! నిలనిలగ బేసదరే
 పురుషనావను హింజరిదు నిల్లువను జేళు!
 నిలనకుదరే కేడు: సేరేయాళ్ళను కేలలు
 యత్ని సువరంబుదనని నా బల్ల!

రుద్రాంబీ— (కాతరతయంద) ఏనేందే?

శివయ్య— రుద్రాంబీ, జేలువాంబీ నింబయ్యరందరే
 మానవరు ఎందరియబీడ; యమనాళుగళు!—
 జనమాన్య లింగణ్ణరిగే ముదితనదొళింతు
 కళ్ళరందది నావకాలమేతకుదేందు
 తిళిదిద్దరారు? ఘా ఏధి!

రుద్రాంబీ— ఆయ్యోరే
 తందేయే, నిలనింతు దుమరణకీడాదిరా!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಅರಸುಕುವರಾ ಇದಕಾಗಿ ನೀನೆನ್ನ ನೊಲಿದೆಯಾ ?

(ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಸೋಲುವಳು. ಶಿವಯ್ಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ)

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಸವಯ್ಯನಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಇಂಥ
ದುರವಸ್ಥೆ ಬಂದಿದೆ!

ರುದ್ರಾಂಬೆ— ಅಯ್ಯೋ ಹಾಗೆನ್ನದಿರು !

ಶಿವಯ್ಯ— ಸಿಡಿಲ ಸದ್ದನು ಕೇಳಲಳುಕಿ, ಮಂಜನು ನೋಡ-
ಲಳುಕಿ ತಲೆಯನು ಮಳಲಿನಲಿ ಮುಚ್ಚುವಾ ಒಂಟಿ-
ಹಕ್ಕಿಯೊಲು ನೀನಿಂತು ದಿಟದ ರೌದ್ರತೆಗೆ
ಬೆದರಿ ಸಟೆಯನು ಮುಸುಗುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆ,
ರುದ್ರಾಂಬೆ! ಬಸವಯ್ಯನೇ ಇದಕೆ ಕಾರಣನು.
ನಿನ್ನ ಮೇಲಿರುವಾತನೊಲೈಯೇ ಲಿಂಗಣ್ಣ
ಮಂತ್ರಿಯನು ಸೆರೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿಹುದು. ಆದರೂ
ನಿನ್ನ ಕೈಲಿದೆ ಅವನನುಳುಹುವುದು.

ರುದ್ರಾಂಬೆ— (ನೆಚ್ಚುಮೂಡಿ) ಏನು !

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನ್ನ ಕೈಲಿದೆ ಅವನನುಳುಹುವುದು !

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ನನ್ನ ಜೀವವನಾದರೂ ತೆತ್ತು ಸಲಹುವೆನು.

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನ್ನ ಜೀವಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿನಗೆ ಹತ್ತುಮಡಿ
ಪ್ರಿಯವಾದುದನು ತೆತ್ತು ಸಲಹಬಲ್ಲೆಯಾ ಹೇಳು !

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಏನದು ? ಹೇಳು !

ಶಿವಯ್ಯ— ನೀನೊಪ್ಪುವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ನಾನರಿಯೆ.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಹೇಳು ! ಹೇಳು ! ಹೇಳು, ಶಿವಯ್ಯ !

ನಾನೊಪ್ಪಿಯೇ ಒಪ್ಪುವೆನು, ಹೇಳು !

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಮುಖವ ತಿರುಗಿಸುವೆಯಾ ?

(ರುದ್ರಾಂಬೆ ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡುವಳು)

ಬಸವಯ್ಯನನು ತೊರೆದು ನೀನೆನ್ನ ನೊಲಿದರೆ
ನನ್ನ ಕೇಡನು ಗಣಿಸದೆಯೆ ಅವರನೆಂತಾದರೂ
ಬಿಡಿಸುವೆನು.

ರುದ್ರಾಂಜಿ— ಅಣ್ಣನನು ಒಲಿಯುವಂತೊಲಿದಿಹೆನು.
ನಾ ನಿನ್ನ ತಂಗಿ ; ನೀನೆನ್ನ ಸೋದರನು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಸವಯ್ಯನನು ನೀನೆಂತು ಒಲಿದಿರುವೆಯೋ
ಅಂತೆನ್ನ ನೊಲಿದಿರುವೆಯಾ, ಹೇಳು ?

ರುದ್ರಾಂಜಿ— ಶಿವಯ್ಯ,
ಅದನೊಂದನುಳಿದು ಇನ್ನೇನನಾದರೂ ಕೇಳು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಅದಾಗದು, ರುದ್ರಾಂಜಿ. ನಿನ್ನ ನಾನೆಂತು
ಪ್ರೀತಿಸುವೆನೆಂಬುದನು ನೀನರಿಯೆ.

ರುದ್ರಾಂಜಿ— ನಾ ಒಲ್ಲೆ.
ಆದರೂ ಒಮ್ಮೆಯೊಂದೆಡೆ ಮಂಡಿಸಿದ ಒಲೈ
ಎಂತು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ನೆಲಸುವುದು ?

ಶಿವಯ್ಯ— ರುದ್ರಾಂಜಿ,
ದುಂಬಿಯು ಹಲವು ಹೂಗಳ ನೋಡಿ ತುದಿಯಲ್ಲಿ
ತನಗೆ ಬೇಕಾದುದನು ಒಲಿಯುವುದು. ಅಂತೆಯೇ
ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ
ದೋಷವೆಂಬುದಿಲ್ಲ.—ಅದಂತಿರಲಿ
ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಬೇವವುಳಿಯಬೇಕಾದರೆ
ನನ್ನ ನೊಲಿಯಲು ಒಪ್ಪು. ಇಲ್ಲದರೆ ಇಂದೋ
ನಾಳೆಯೋ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ನಿನಗೆ ಎಂದಿಗೂ
ದೊರೆಯದಂತಾಗುವರು !

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ರುದ್ರಾಂಚಿ — (ಸ್ವಗತ)

ಈ ಪಾಪಿ ಇದಕಾಗಿಯೇ

ಇಲ್ಲಿಗೈತಂದಿಹನು. ಇವನ ದೌರಾತ್ಮ್ಯಕ್ಕೆ
ತಕ್ಕುದನೆ ಮಾಡುವೆನು. ಬಾಂಧವರ ಜೀವವನು
ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಳ್ಳು ಪಾಪವಾಗದು. ಇರಲಿ.—
(ಬಹಿರಂಗ) ಶಿವಯ್ಯ, ಬಸವಯ್ಯನ ಅಕುಟಿಲ ಪ್ರೇಮಕ್ಕು
ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದಂತಾಗುವುದು !

ಶಿವಯ್ಯ—

ನನ್ನ ದೂ

ಅಕುಟಿಲ ಪ್ರೇಮವೇ, ರುದ್ರಾಂಚಿ. ಅಲ್ಲದೆಯೆ
ತನ್ನನೇ ತಾನು ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದಿಹ
ಆತನಿಗೆ ನೀನೇಕೆ? ನಿನ್ನ ಒಲವೇಕೆ?—
ನೀನವನನೊಲಿದೆಯಾದರೆ ನಿನಗೆ ಆತನೂ
ದೊರಕದೆಯೆ ಮಡಿಯುವನು ; ಅವನ ದೆಸೆಯಿಂದೆ
ಮುಂದುಕನಾಗಿಹ ನಿನ್ನ ಪಿತನ ಶಿರವೂ ಕೊಲೆಗೆ
ಬೀಳುವುದು. ನೀನೆನ್ನನೊಲಿದೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ
ಅಕ್ಕರೆಯ ತಂದೆಯೂ ಬದುಕುವನು ; ಅದರಿಂದೆ
ಆ ಬಡವು ಬಸವಯ್ಯನೂ ಉಳಿಯುವಂತಹುದು.
ನಾ ನಿನ್ನ ನೊಲಿದಂತೆ ಬಸವಯ್ಯನೊಲಿದಿಲ್ಲ.
ನಿನಗಾಗಿ ಏನು ಸಾಹಸವ ಬೇಕಾದರೂ
ಮಾಡಿ ಬಾಳನೆ ಬೇಕಲಾನೆಂದೂ ಸಿದ್ಧನಿಹೆ.
ಸನ್ನೊಲೈಯಲಿ ನಿನಗೆ ಲಾಭವಿದೆ ; ಕ್ಷೇಮವಿದೆ ;
ಪ್ರೇಮವಿದೆ. ನೆರೆ ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡು.

ರುದ್ರಾಂಚಿ — (ಚಿಂತಿಸಿದವಳಂತೆ ಮಾಡಿ)

ಆಗಲಿ ;

ನಿನ್ನಾಸೆಯಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವೆನು. ಸೆರೆಯಿಂದೆ
ಎಂತಾದರೂ ಅವರನಿಬ್ಬರನು ಹೊರಗೆಡಹು.

ಶಿವಯ್ಯ - (ಹಿಗ್ಗಿ) ಹಾಗಾದರಂದಿನಿರುಳೇ ಅವರನುಳಿಸುವೆನು.—

ನನಗಿಂದು ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಸಾಧಕತೆಯಾಯ್ತು!
ಓ ನನ್ನ ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನೀನಿಂದು ಶಿವಯ್ಯನನು
ಅಮರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವೆ. ಇಂದು ನನ್ನ ದೈಯಲ್ಲಿ
ಎಂದಿಗೂ ತವಿಯದಿಹ ಸಾಹಸವು ಮೂಡಿಹುದು.
ನಿನಗಾಗಿ ನಾನಿಂದು ಯಮನ ಕೆಣಕುತ್ತಿಹೆನೆಂದು
ನಾ ಬಲ್ಲೆ. ಆದರೂ, ಈ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಾನು
ಮಡಿದರೂ ನಿನ್ನ ನೆಂದಾದರೂ ಒಂದು ದಿನ
ಪಡೆವೆನೆಂಬುವ ತೃಪ್ತಿಯೇ ನನಗೆ ನೀನಿಂದೆ
ಕೈಗೂಡಿದಂತೆಯೇ ಆಗಿಹುದು. ನಿನೋಲೈ
ದೊರಕಿದುದೆ ನನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಯ್ತು!
ನೂರಾರು ಜನ್ಮಗಳನೆತ್ತುವೆನು ನಿನಗಾಗಿ ;
ನೂರಾರು ಸರಕಗಳನಾದರೂ ಈಜುವೆನು
ನಿನಗಾಗಿ. ನಿನೋಲೈಯೆದುರಿನಲಿ ಈ ನನ್ನ
ಕಾಯವೋ ತೃಣಕೆ ಎಣೆ! (ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸದ್ದು)

ರುದ್ರಾಂಬೆ—

ಯಾರದು?

(ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಬರಲು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಸುದ್ದಿಯೇನು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಾ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಏನಾಯ್ತು?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಸರ್ವನಾಶ! ಇಬ್ಬರನೂ ಸೆರೆಗೊಯ್ದರು. ಅವರು
ಕೊಲೆಯಾಗುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಊರೊಳಗೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿದೆ!
ಮುಂದೇನು ಗತಿ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ. ನೀನು ನನಗೆ ನೆರವಾಗ
ಲೊಪ್ಪಿದರೆ ಈ ರಾತ್ರಿಯೇ ಅವರನಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸಬಹುದು.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಹೊನ್ನಯ್ಯಗೆ) ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಯಿಡು! ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ
ನೆರವಾಗು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ತಂಗಿ, ಈ ಕಷ್ಟ ನಿನ್ನದಲ್ಲ, ನನ್ನದು. ನನ್ನ ಜೀವವನೆ
ತೆತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇನೆ. (ಶಿವಯ್ಯಗೆ) ನಾನು
ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ. ಉಪಾಯವೇನು, ಹೇಳು?

ಶಿವಯ್ಯ—ಈವೂರಿಸಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಹೌದು.

ಶಿವಯ್ಯ—ಆತನಿಗೆ ಆರಮನೆಯ ಸೇವಕರು, ಕಾವಲುಗಾರರು,
ಎಲ್ಲರೂ ಪರಿಚಯ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಆದರೆ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರ ಸಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಬಹಳ
ಭಕ್ತಿ.—ಇರಲಿ, ಅದೆಲ್ಲ ನಿನಗೇಕೆ? ನೀನು ನಡುರಾತ್ರಿಯ
ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಾ. ನಾನಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ
ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಮಾಡುತ್ತೇನೆ. (ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆ) ನಾವು
ಅವರನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ನಿನಗೇನಾದರೂ
ಕೇಡಾಗಬಹುದು. ಮೈಮರಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರ
ಬೇಕು.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ನನ್ನ ಕ್ಷೇಮದ ಚಿಂತೆ ನಿಮಗೆ ಬೇಡ. ಹೇಗಾದರೂ
ಅವರನಲ್ಲಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ.

ಶಿವಯ್ಯ—ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಈಗ ನನ್ನ ಜೊತೆ ಬಾ. ಮಾಡಬೇಕಾದ
ಸನ್ನಾಹಗಳಿವೆ. ತಡಮಾಡಬಾರದು. (ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆ)
ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ, ರುದ್ರಾಂಬೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಧೈರ್ಯದಿಂದಿರು, ತಂಗಿ. ಈಶ್ವರನ ದಯೆಯಿರಲು
ಎಲ್ಲ ಮಂಗಳವಹುದು. ಈ ದುಃಖಮಾಲೆಗಳು

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸುಖಕೆ ಸೋಪಾನಗಳು. ಜಗದೀಶ್ವರನ ಕೃಪೆಗೆ
ನೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಿಹವು; ನೂರು ವೇಷಗಳಿಹವು.
ಸುಖವೆಂಬುದಾತನೊಲೈಗೆ ಚಿಹ್ನೆ ಯಾಗುವೊಡೆ
ದುಃಖವೂ ಅಂತೆಯೇ ಎಂದರಿಯುವುದು, ತಂಗಿ!
ಅದರಿಂದೆ ಕಾರುಣಿಕ ಈಶ್ವರನ ಕಾರ್ಯದಲಿ
ಶ್ರೇಯಸ್ಸೆ ತುದಿಯ ಗುರಿ ಎಂಬುದನು ನಂಬಿ
ನೆಚ್ಚು ಗೆಡದಿರು. ಎಲ್ಲ ಮಂಗಳವಾಗುವುದು!

ರುದ್ರಾಂಜಿ-ಈಶ್ವರನು ನಮಗೆಲ್ಲ ನೆರವಾಗಲಿ!

(ಶಿವಯ್ಯ ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಹೋಗುವರು. ರುದ್ರಾಂಜಿಯು
ಅವರನ್ನೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವಳು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೨

[ಬ್ರಿದನೂರಿನ ಅನ್ನ ಸತ್ತದ್ದಲ್ಲಿ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಮೃಗಕರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿ
ತಿಡ್ಧಾನೆ. ಶಿವಯ್ಯನು ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ]

ಶಿವಯ್ಯ— ಹಾಗಾದರೆ ನಾನೀಗ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಕೇತ
ವೇನು?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನೀವು ದೂರದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತರಾಗಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರಿ.
ನಾನು ಸಿಕ್ಕುಹಾಕುತ್ತೇನೆ.

ಶಿವಯ್ಯ— ತಮ್ಮಿಂದ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ. ನಮಸ್ಕಾರ.

(ಶಿವಯ್ಯ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಶಿವ! ಶಿವ!

ಎಂದು ಹರಸುವನು. ತರುವಾಯ ಶಿವಯ್ಯ ಹೋಗುವನು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗಿ ದಿಗಂತವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ
ಬಿಡುಬಿಡುಮಾಡುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಏನು ಸೌಂದರ್ಯವನು ಸೂಸಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿಹನು
ದಿನಮನೆಯು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ! ಬನಗಳೇ
ಹಸುರಿಸಲಿ ಬೈಗುಗೆಂಪಿನ ಹೊನ್ನ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ!
ಆಹಾ, ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯೌದಾರ್ಯದೊಡನೆ
ಮಾನವನ ನೀಚ ಕೃಪಣತೆ ಎಸಿತು ಹೀನವಾಗಿ
ತೋರುವುದು! ಬೇಹಿನವನಾದರೂ ನಾನು, ಈ
ವೇಷದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಇದರ ಆವೇಶವೂ
ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ; ಸಾಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸುವ
ಶಾಂತಿ ಎನ್ನೆದೆಯಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದೆ. ಆಹಾ!
ಮಹಿಮೆಯನು ನಟಿಸಿದರೂ ಸಾಕಲ್ಲವೇ ನಮ್ಮ
ಹೃದಯದಲಿ ಮೈಮೆ ಮೈದೋರಿಯೇ ತೋರುವುದು.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

(ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಕೂರುವನು. ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಬಂದು
ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ಪಿಸುಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವರು)

ಒಂದನೆ — ಏನು ಯೋಗವಿದು !

ಎರಡನೆ — ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳು ! ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ !

ಒಂದನೆ — ನಾವೇ ಧನ್ಯರು ! ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಮ
ಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಯ್ತು !

ಎರಡನೆ — ಬಾ ಹೋಗೋಣ. ಅವರ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಭಂಗವಾದೀತು.
ಅರ್ಧ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದರೆ ಲೋಕವೇ ಭಸ್ಮ
ವಾದೀತು !

(ಒಬ್ಬನು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು
ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ ಅರೆಮರುಳು ಹಿಡಿದವನಂತೆ ಬರುವನು ನಮಸ್ಕಾರ
ಮಾಡಿ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವನು)

ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — (ಸ್ವಗತ) ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರಾಯಿತು, ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ
ಕಾಲಿಟ್ಟಂತೆ ! ಮೊದಲು ಕಾಲು ಹೂತುಕೊಳ್ಳುವುದು.
ಒದ್ದಾಡಿದರೆ ಸೊಂಟದವರೆಗೂ ಮುಳುಗುವುದು. ಕಡೆಗೆ
ಎದೆಯವರೆಗೆ ! ಕಡೆಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ! — ನನಗೇಗ ಕುತ್ತಿಗೆಯ
ವರೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಶಿವನೇ, ನನ್ನನು ಹೇಗಾದರೂ ಹೊರ
ಗೆಳೆಯಲಾರೆನೋ ? — ಆಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಎಷ
ಹಾಕಿ ಕೊಂಡೆ ! ಇನ್ನು — ಅವರ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಿ
ಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತು ಮುರಿಯಬೇಕಂತೆ ! ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ
ಕುತ್ತಿಗೆಯೇ ಹಾರುವುದಂತೆ ! ಎಷಕೊಟ್ಟು ಕೊಂದೇ
ನನಗೆ ಜೀವನವೇ ರೇಜಿಗೆಯಾಗಿದೆ ! ಮೈಗೆ ಶನಿ
ಬಿದ್ದಂತಿದೆ ! ಇನ್ನು ಕತ್ತು ಮುರಿದು ಕೊಂದರೆ ನನ್ನ ಗತಿ
ಯೇನು ? — ಅಯ್ಯೋ ಇದಕಾಗಿಯೇ ಪಡೆದೇನೇ ಈ

ಹಾಳು ಅನೆಯಂತಹ ದೇಹವನ್ನು ? ಹಣದಾಸೆಗೆ ಯಾರಾ ದರೂ ಎಷ್ಟೆಂದು ತಾನೆ ಅನ್ಯಾಯಮಾಡಿಯಾರು ? ಅದೂ ಹೋಗಲಿ ; ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲವೆ ?—ಹಣದಾಸೆ ತೋರಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಾಣಭಯವನ್ನು ಬೇರೆ ತಂದೊಡ್ಡಿ ದ್ದಾರೆ ! ನಾನೇನು ಸಾಯಲಿ !

(ಜಟ್ಟಿ ಎನ್ನೋ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವನು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಕರೆಯುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ !

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—(ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು) ಅಯ್ಯೋ (ಎಂದು ಚೀರುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಎಸಿದು, ಜಟ್ಟಿ ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ !

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಎನು ನೀನು ಹೇಳುವುದು ? ಅದೇಕೆ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು ಕೂಗಿ ಕೊಂಡೆ ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಗುರುವೇ, ನನಗೆ ಕೇಡುಗಾಲ ಬಂದಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸಿ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಎನಾಗಿದೆಯೋ ನನಗೆ ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ನಾನೇನು ಹೇಳಲಿ ? ಎನಾಗಲ್ಲ ನನಗೆ ? ಆಗಬೇಕಾದ್ದೆಲ್ಲ ಆಗಿದೆ, ಒಂದುಳಿದಿದೆ !

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹಾಗೆಂದರೆ ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದೆ ! ಬೆಳೆದಿದ್ದಾಗಿದೆ ! ಮದುವೆಯಾಗಿದೆ ! ಮಕ್ಕಳೂ ಆಗಿದೆ ! ಕೊಲೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಯಾಗಿದೆ ! ಮರುಳೂ ಹಿಡಿದಾಗಿದೆ ! ಇನ್ನು ಮಣ್ಣಾಗುವುದೊಂದು ಉಳಿದಿದೆ ! (ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು) ಹೇಗಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಾವಾಡ ಬೇಕು !

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ಕರುಣೆಯಿಂದ) ಜಟ್ಟಿ, ಹೆದರಬೇಡ; ಏಳು. ಮಾಡಿದ ವಾಪವನು ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಅಯ್ಯೋ ಸ್ವಾಮಿ, ಕೊಲೆಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿದೆ? ಕೊಲೆಯಾಗುವುದೊಂದೇ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಅಲ್ಲ; ಕೊಲೆಯಾಗುವವರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಕಾಪಾಡುವುದೆಲ್ಲಿ ಬಂತು, ಸ್ವಾಮಿ? ಮತ್ತಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೊಲೆಮಾಡಬೇಕಂತೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಏನು? ಯಾರನ್ನು?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ತಾವು ಕೇಳಬಾರದು!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಹೇಳು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಅರಸುಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನೂ! ಮಗುವಿ ನಂತಹ ಮನಸ್ಸು ಬಸವಯ್ಯನವರದ್ದು! ಹಸುವಿನಂತಹ ಮನುಷ್ಯರು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು! ಅವರನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಕೊಲೆಮಾಡಲಿ? — ಶಿವ ಶಿವಾ! ಗುರುಗಳೇ, ನಾನೇನೋ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಇಲ್ಲ; ನೀನು ಒದುಕಬಹುದು!

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಏನೋ ಆ ಶಿವನೇ ಬಲ್ಲ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಯಾವತ್ತು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಂತೆ?

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಇವತ್ತು ರಾತ್ರಿಯೇ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನೀನೊಂದು ಪಕಾರಮಾಡಿದರೆ ನೀನೂ ಬದುಕುವೆ!

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ — ಹೇಳಿ. ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಇವತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕೊಲೆಯಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಬಲ್ಲೆಯಾ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಇನ್ನೂ ರಾದರೂ ಹೋಗುವರೇನು?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಹೌದು, ಒಂದು ಗುಂಪೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಹಾಗಾದರೆ ನೀನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಿನಗೂ ಕೇಡು;
ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣರಿಗೂ ಕೇಡು!

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಲಿ ನಾನು? ನೀವೇ ಹೇಳಿ! ಅಯ್ಯೋ
ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಾಗುವ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ನಾನೊಬ್ಬನೇ
ಹೊಣೆಯಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಕೊಲೆಗಾರರನು ತಡಮಾಡಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಆಗಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ!—ಅವರೆಲ್ಲ ಹೊಸಬರು,
ಸ್ವಾಮಿ. ಅವರಿಗಿನ್ನೂ ರಕ್ತದ ರುಚಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದರಾಗದು. ನೀನು ತಪ್ಪಿದರೆ
ಸರ್ವನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದರೆ ನೀನೂ ಬದುಕುವೆ;
ಅವರಿಗೂ ಕ್ಷೇಮವಾಗುವುದು.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಆಗಲಿ, ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಒರುವಾಗ ನೀನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೆಮ್ಮುತ್ತ
ಬರಬೇಕು. ಇಗೋ, ನಿನ್ನ ಜೊತೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಇದನ್ನು
ಎಲೆಯಡಿಕೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟರೆ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಸುಲಭವಾಗಿ
ಕೈಗೊಡುವುದು. (ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಕೊಡುವನು) ನಾಳೆ ನನ್ನನ್ನು
ಬಂದು ಕಾಣು. ಮುಂದಿನ ದಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು.

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಅಪ್ಪಣೆ! ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ, ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಬೇಕು!
(ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸುವನು) ಮಹಾ
ಸ್ವಾಮಿ, ನನಗೀಗಾಗಲೇ ಹೃದಯ ಹಗುರವಾಗುತ್ತಿದೆ!
(ಹೋಗುವನು)

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹಾಗಲ್ಲದಿನ್ನೇನು? ಸತ್ಪಥದ ಮಹಿಮೆಯದು !
ಪಾಪಪಥವನು ತ್ಯಜಿಸೆ ಪುಣ್ಯವೇ ದೊರಕಿದಂತೆ
ಸಂತೋಷ ಜನಿಸುವುದು. ಧರ್ಮಪಥ ಗಮನದಲಿ
ಆಹ್ಲಾದವೇತಕ್ಕೋ ಅದನರಿಯೆ ತತ್ತ್ವಗಳು
ಹೆಣಗುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ತನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದೆ
ಮಾನವನ ಹೃದಯವಾ ತತ್ತ್ವವನು ಸವಿದಿಹುದು.
ದಿವ್ಯ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಎನಿತು ಜನ ಮಾನವರು
ಮುಗುಳುನಗೆಯನು ಬೀರಿ ಬೆಂಕಿಯಲಿ ಮುಳುಗಿದರು !
ಮೇಣಸಿಬರೋ ಶೂಲಕೇರಿದರು ! ಧರ್ಮವೇ
ದೇವರೋ? ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಅವನ ನಿಯಮಮಯ
ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪವೋ? ಏನಾದರಾಗಿರಲಿ,
ಧರ್ಮಸುಖವೆಂಬುದೇ ಪರಮೇಶನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ !
(ಒಂದು ತಾಳೆಯೋಲೆಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಮನವಲ್ಲಿಯೇ ಓದಲು ತೊಡಗುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೩

[ರಾತ್ರಿ ಸೆರೆಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಕಾವಲುಗಾರ ಸಿಂಗಣ್ಣ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ]

ಸಿಂಗಣ್ಣ — (ಆಕಳಿಸುವನು) ಒಳಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೊರಗಿರುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಸೆರೆ! ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ನಾನೇ ದೊಡ್ಡ ಕೈದಿ! ಹಗಲು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಾ ಊಟಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ರಾತ್ರಿ ಕಣ್ಣುತುಂಬ ಸಿದ್ಧೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಾನೋ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಸಿದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ತಿರುಗಿತಿರುಗಿ ಸಾಯಬೇಕು. ಹಾಳು ಕಾವಲುಗಾರಿಕೆ! ಕಾವಲುಗಾರನಿಗೆ ಇರುವ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೈದಿಗಳಿಗಿಲ್ಲ! (ತಿರುಗಾಡುವನು. ಸೀನುವನು) ಏನು ಮಂದಿಯೋ ಏನೋ! ಬಂದೇ ಬರುತ್ತಾರೆ! ಬಂದೇ ಬರುತ್ತಾರೆ! ಮಂದೆ ಮಂದೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ ಆಳಿಯಿಂದಿರು ಬಂದಹಾಗೆ! ಇದೇನು ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಯ್ತೆ? ಸತ್ತ! ಕಳ್ಳರಿಗೆಲ್ಲ ಇದೊಂದು ಸತ್ತ! ಅದೂ ಸುಳ್ಳೆ! ನಿಜವಾದ ಕಳ್ಳರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆಯೇ? ಕದ್ದು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಜೀಳುವರು ಕಳ್ಳರೇ ಅವರು? ಶುದ್ಧ ಮೈಗಳ್ಳರು!—ರಾಜರ ಅತಿಥಿಗಳು! ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೆರೆಮನೆ! ನೋಗಸು ನೋಡಿದರೆ ಅರಮನೆಗಿಂತಲೂ ಅರಮನೆ!—ನಾನೂ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಲೇಸು! (ಸೀನುವನು) ಧೂ! ಇದೇನು ಸೀನುಗಳೋ ನಾನು ಬೇರೆ ಕಾಣೆ! (ಕೂತುಕೊಂಡು ಎಲೆಯಡಿಕೆ ಚೀಲವನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು) ಈ ಯುಗವೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ ಈ ಹಾಳು ರಾತ್ರಿ! (ಎಲೆಯಡಿಕೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ) ಬಂದಿಷ್ಟು ಬರಗೋಣ ಎಂದರೆ ಅವರು ಬೇರೆ ಬರುತ್ತಾ

ರಂತೆ!— ಅಲ್ಲ! ಆ! ಏನು ಬಂತು ಕಲಿಕಾಲ! ನಿನ್ನೆ
ಅರಸುಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದವರು ಆ ಬಸವಯ್ಯ ಇವತ್ತು ಕೈದಿ!
ವಾಪ, ಆ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೇನು ಬಂತು! ದೇವ
ರಂತಹ ಮುದುಕರು!—ಎಲ್ಲಿಗೋ ಕರೆದುಕೊಂಡು
ಹೋಗುತ್ತಾರಂತೆ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ! ಎಲ್ಲಿಗೋ ಈ ರಾತ್ರಿ?—
ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಗೆ? ಯಮಲೋಕಕ್ಕಿರಬೇಕು. (ಆಕಳಿಸುವನು)
ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲೇ ಬರಬಾರದೇ? ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಕಾಯಿಸಿ
ಕಾಯಿಸಿ ಗೋಳುಹೊಯ್ಯುವರೋ ನಾಕಾಣೆ. ಅಲ್ಲ,
ಸಾಯುವವರಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಮೊದಲಾದರೇನು?
ಒಂದು ಗಂಟೆ ತಡವಾದರೇನು?—ಒಂದು ಗಂಟೆ ಮೊದಲೇ
ಹೋದರೆ ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ!
ಅದೇನೋ ನಿಶ್ಚಯ: ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತೇ ಸಾಕು
ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸರಕ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ!
(ಸೀಸುವನು) ಧೂ! ಹಾಳು ಸೀಸು! ಮೈಯೆಲ್ಲಾ
ಎಂಜಲು! (ಎದ್ದು ತಿರುಗಾಡುವನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೋ
ಕಂಡಂತೆ ನೋಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಯಾರಲ್ಲಿ? ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ!
ಇದೇನು ದೆವ್ವವೋ ಮನುಷ್ಯನೋ? ಈ ಹಾಳು ರಾಜ್ಯ
ದೆವ್ವಗಳಿಗೇ ತಿರುಗುವ ಬಯಲಾಗುವುದೋ ಏನೋ?
(ಮತ್ತೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಯಾರಲ್ಲಿ?

[ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತ]

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನಾನು, ಸಿಂಗಣ್ಣ.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — (ಗುರುತಿಸಿ) ಓಹೋ, ನೀವೇ? ಕೈಮುಗಿದೆ. (ಕೈಮುಗಿದು)
ಇದೇನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ದಯ
ಮಾಡಿಸಿದ್ದಿರಿ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಸರ್ವ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಯಾವುದು ನಿಶಿಯೋ ಸಂಯಮಿ
ಯಾದ ಯೋಗಿಗೆ ಅದೇ ಹಗಲಲ್ಲವೇ? ರಾತ್ರಿ; ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು;
ನಿರ್ಜನವಾಗಿದೆ; ನಿಶಬ್ದವಾಗಿದೆ! ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ!

ಸಿಂಗಣ್ಣ ಎಲ್ಲಿಗೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ!

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ, ಸ್ವಾಮಿ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವದು, ಸಿಂಗಣ್ಣ.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಇರಲಿ. ಬನ್ನಿ, ಸ್ವಾಮಿ, ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿ. ನನಗೂ
ಒಬ್ಬನಿಗೇ ಬೇಸರಾಗಿತ್ತು. ತಾವು ಒಂದದ್ದು ದೇವರೇ
ಬಂದಹಾಗಾಯ್ತು.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ಮೇಲೆ ನೋಡಿ) ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿದೆ, ಸಿಂಗಣ್ಣ. ನಾನು
ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಹೋಗಬಹುದಂತೆ, ಸ್ವಾಮಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು
ಹೋಗಿ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಆಗಲಯ್ಯ ನಿನ್ನಿಷ್ಟ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! (ಎನ್ನುತ್ತ ಕೂತು
ಕೊಳ್ಳುವನು ಸಿಂಗಣ್ಣನೂ ಎದುರಾಗಿ ಕೂರುವನು)

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ದೇವರೂ, ನಿಮಗೆ ಶಿವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದ್ದಾನಂತೆ, ಹೌದೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಅದೆಲ್ಲ ನಿನಗೇಕವಾ? ಹಾಗೆಲ್ಲ ಹೇಳತಕ್ಕಂತಹ ವಿಷಯ
ವಲ್ಲ ಅದು. ಕೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರ ಬೇಕು.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ನನಗೇನು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೇ? ಸೆರೆಮನೆ ಕಾವಲುಗಾರ
ನಾನು! ನೋಡಿ ಬೀಗದ ಕೈ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಇರಬಹುದಯ್ಯಾ! ಆದರೆ ಇಂಥಾ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲ ನಾನು
ಹೇಳಿದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಶನುದಮಾದಿ ಷಟ್ಸಂಪತ್ತಿಯಿರ
ಬೇಕು. ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ, ಧ್ಯಾನ,

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸಮಾಧಿಗಳಿರಬೇಕು. ಗುರೂಪದೇಶ ಬೇಕು. ಈಶ್ವರ ಕೃಪೆ ಬೇಕು.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ನಮ್ಮಂತಹರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಲ್ಲ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ನಿನಗೂ ಲಭಿಸಬಹುದು.

(ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಜೋಳಿಗೆಯಿಂದ ಗುಳಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವನು)

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅದೇನು, ಗುರುಗಳೇ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ತೋರಿಸುತ್ತ) ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾಮೃತ ಮಾತ್ರ. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ದಯಪಾಲಿಸಿದ್ದು. ಇದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ನಾನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇತರರಿಗೂ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ನನಗೂ ಕೃಪೆ ಮಾಡಬಾರದೇ, ದೇವರೂ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನಿನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶಿವ ದರ್ಶನವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿದೆಯೇ?

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ ಸ್ವಾಮಿ, ಶಿವನನ್ನು ನೋಡಲು ಯಾರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹಾಗಾದರೆ ಇದನ್ನು ನುಂಗಿ ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ನನ್ನ ಪುಣ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು! (ಕೈನೀಡಲು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಆತುರಪಡಬಾರದು. ತಿಂದರೆ ಏನಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು. ಮೊದಲು, ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಮಂಕು ಕವಿದಂತಾಗುವುದು; ಎಲ್ಲವೂ ಕನಸಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆಗ ಇದೆಲ್ಲ ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ತರುವಾಯ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಂತಾಗುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಜ್ಯೋತಿರ್ದರ್ಶನವಾಗುವುದು. ಆ

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಜ್ಯೋತಿಯ ನಡುವೆ ಕೈಲಾಸ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಲು ನನ್ನಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯ! ಸಾವಿರ ನಾಲಗೆಯ ಆದಿಶೇಷನಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯ! ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನೆ ನೋಡಿ ತಿಳಿದುಕೋ. ತರುವಾಯ ಆ ರಜತಗಿರಿಯ ಶಿಖರವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಆಲಿಂಗಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಶೈಲೋಪಮ ಸುನೀಲ ಜಲಧರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾದ ವಿವಿಧ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಮಯ ರತ್ನಖಚಿತ ಸುವರ್ಣ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಸಮೇತನಾಗಿ ತುಷಾರಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ಶುಭ್ರ ಕಾಯನಾದ ಪರಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವನು. (ಸಿಂಗಣ್ಣ ನಿಗೆ ಏನೂ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಬಿತ್ತು ಮುಖ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವನು) ಏನಿದು? ನೀನು ಈಗಲೇ ಭಯಪಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ!

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ಇಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಮತ್ತೇಕೆ? ಪೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದೀಯೆ!

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ನನಗೇನೂ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅರ್ಥವಾದರೇನು? ಆಗದಿದ್ದರೇನು? ಎಂದಿದ್ದರೂ ನೀನೆ ನೋಡುತ್ತೀಯಲ್ಲವೇ? ಅದು ಬರಿಯ ವರ್ಣನೆ!

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ನಾನೂ ಶಿವನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಬಹುದೇ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಓಹೋ ಅದಕ್ಕೇನು ಸಂದೇಹ! ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಮಾತಾಡಬಹುದು. ಎಷ್ಟು ವರಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು!

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ಮುನಿದುಕೊಂಡರೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅವನಿರುವುದೇಕಯ್ಯ? ವರಗಳನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸವಿದೆಯೇ ಅವನಿಗೆ?

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ಹಾಗಾದರೆ ಕೊಡಿ ಸ್ವಾಮಿ; ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಹೆದರಬೇಡ ಶಿವನನ್ನು ಕಂಡು. ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡು. ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಮಾತಾಡದೆಯೇ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನೀನೇನಾದರೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಮೇಲೆ ದರಿದ್ರ. ತಪ್ಪದು!

ಸಿಂಗಣ್ಣ— ಹಾಗೆಂದರೇನು, ಗುರುಗಳೇ! ಮಹಾರಾಜರ ಹತ್ತಿರವೇ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಮುಲಾಜಿಲ್ಲದೆ ಮಾತಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ: ಶಿವನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಲಾರೆನೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಹಾಗಾದರೆ ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕು. (ಸಿಂಗಣ್ಣ ಹಾಕುವನು) ಕತ್ತಿ ಬೀಗದ ಕೈ ವೊದಲಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ದೂರವಿಡು. (ಸಿಂಗಣ್ಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಕಡೆ ನೋಡಲು) ಬಿಳ್ಳಿ ಬಿಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನಿರಬಾರದು. (ಹೇಳದಂತೆ ಮಾಡುವನು) ಈಗ ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನೇ ನೋಡು. (ಸಿಂಗಣ್ಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಮೂಗಿನ ಕಡೆ ನೋಡಲು) ನನ್ನ ಮೂಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲ; ನಿನ್ನ ಮೂಗಿನ ತುದಿ! (ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುವನು) ಅಭ್ಯಾಸವಿದ್ದವರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾರರು! ಭಲಾ! ಬಾಯಿ ತೆರೆ! (ತರೆಯಲು ಬಾಯಿಗೆ ಗುಳಿಗೆ ಹಾಕಿ) ನುಂಗು! ನುಂಗು! ಅಗಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ನರಕ ದರ್ಶನವಾದೀತು! ಹಾಗೇ! ಹಾಗೇ!! ಈಗ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡು! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! (ಕೈಯನ್ನು ಅವನ ಮೊಗದೆದುರು ಅಡಿಸುತ್ತಾ ಚಿಟಿಗೆ ಹಾಕುವನು) ಎಲ್ಲ ಮಂಕಾಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? (ಸಿಂಗಣ್ಣ ಹೌದೆಂದು ತಲೆದೂಗುವನು) ಈಗ ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬುದು ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? (ಸಿಂಗಣ್ಣ ತಲೆದೂಗುವನು) ಈಗ ನೋಡು, ಸಿದ್ಧಿ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತಿದೆ! (ಸಿಂಗಣ್ಣ ತಲೆ ತೂಗುತ್ತ, ತೂಗುತ್ತ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಉರುಳುವನು) ಬಿದ್ದಿರು ಬೆಳಗಾಗುವವರೆಗೆ! (ಸಿಕ್ಕು ಹಾಕುವನು)

[ಶಿವಯ್ಯ ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು]

ತಡಮಾಡ ಬೇಡಿ; ಇದೋ ಬೀಗದ ಕೈ! (ಎತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟು) ನಾನಲ್ಲಿಯೇ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಯಾರಾದರೂ ಬಂದರೆ ಸಿಕ್ಕುಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಬೀಗ ಬರಬೇಕು! ಹೊತ್ತಾದರೆ ಅವರೂ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಾರು! (ಹೋಗುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಬೀಗ ತೆಗೆ! ಬೀಗ, ಶಿವಯ್ಯ!

(ಬೀಗ ತೆಗೆದು ಇಬ್ಬರೂ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವರು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ಳ

[ಸರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಣ ಬಸವಯ್ಯನು ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದಿಬ್ಬಿಗಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದೆ ಸ್ಥಳದ ಅರ್ಧ ಮಾತ್ರ ಪ್ರದೀಪ್ತವಾಗಿದೆ ಶಿವಯ್ಯನು ಅವಸರವಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹುಡುಕು ನೋಟವನ್ನು ಬೀರಿ ಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಳಿ ಸಾರಿ ನೋಡ ತ್ತು ನಿಲ್ಲುವನು]

ಶಿವಯ್ಯ— ಸರೆಮನೆಯೊಳಿದ್ದರೂ ಎಸಿತು ಶಾಂತಿಯ ತಳೆದು
ನಿದ್ದೆಗೈಯುತ್ತಿಹನು! ಅಕುಟಿಲ ಮನಸ್ಕರಿಗೆ
ಪ್ರಕೃತಿಯಾಯುವ ಸೊಗದ ಕಾಣೈಯಿದು.—
ಕತ್ತಲಲಿ ಸೆರಸಿಕ್ಕಿ ತನ್ನ ಸುಂದರ ವದನ—
ರಂಗದಲಿ ನಲಿವ ಈ ರಚನೀ ಸುಶೋಭಿತಾ
ಬೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಯೊಲೆ ಈತನೂ ಬಂದಿಯಾಗಹಿಲ್ಲ!
ತಳುವಿದರೆ ಪ್ರಮಾದ! ಹೊನ್ನಯ್ಯನಾಗಲೇ
ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯನು ಕೂಡಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು.
ಆಗಲಿ ಎಚ್ಚರಿಸುವೆನು. (ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಬಗ್ಗಿ ಮತ್ತೆ ಎದ್ದು)
ಆದರೆ—(ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವನು)
ಅಯ್ಯೋ ಈಗೇನು ಮಾಡಲಿ? (ಯೋಚಿಸುವನು)
ಚಿಃ ದುರಾಲೋಚನೆಯೇ ದೂರ ತೊಲಗು!—
ಶಿವಯ್ಯ, ಇದೇನಿದು ನಿನ್ನ ವಿಪರೀತ? (ನಿಲ್ಲುವನು)
ಇಲ್ಲ. ನನಗಿದುವೆ ಸುಸಮಯ!
ಬಸವಯ್ಯ, ನೀನುಳಿದರೆನಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ.
ನೀನು ಮಹಾನುಭಾವ! ನಾನು ನೀಚ!
ಇರಬಹುದು! ನಾ ಬಲ್ಲೆ!—ಆದರೆ—
ರುದ್ರಾಂಬೆಗೋಸುಗನೆ ನಿನ್ನ ನಾನೀರೀತಿ

ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಲೆಂದೈತಂದೆ!—ಆದರೆ
ನೀನಿಳೆಯೊಳಿರುವನ್ನೆ ವರಮೆನಗೆ ರುದ್ರಾಂಬೆ
ದೊರಕಲಾರಳು! ದೊರಕಲಾರಳು!
ಕಮಲವಿರೆ ಬೊಬ್ಬಳಿಯನೆಂತೊಲಿಯುವುದು ತುಂಬಿ?
ಅದರಿದ—ಅದರಿದ—ಅದರಿದ

(ಹೇಳುತ್ತ ಕರಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯುವನು)

ಚಿ: ಶಿವಯ್ಯ, ಮರೆತುಬಿಡು! ಮರೆತುಬಿಡು!

(ಮೇಲೆ ನೋಡಿ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ, ನೋಡಲ್ಲಿ!

ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳೆನಿತು ಜೆಲುವಾಗಿಹುದು!

ನೋಡಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು!

ಬೆಕ್ಕುಗಿಲು ತಿಳಿಬಾಸಿನಲಿ ಹೇಗೆ ತೇಲುತ್ತಿದೆ!

ಎನಿತು ಶಾಂತಿಯೊಳದ್ವಿ ಪವಡಿಸಿಹುದೀ ರಾತ್ರಿ!—

ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ನಿಮಗಾಗಿ

ಕಾಯುತಿಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲಿ, ದೂರ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಡನೆ?—

ಎದೆಯ ಕೆಲುವನು ಬಿಡು!

ಗೆಳೆಯ ಬಸವಯ್ಯನನು ಎಚ್ಚರಿಸು!—

ನಿನ್ನ ಪಳೆ ಆಗಿಲ್ಲವೇ ಈಗ ರುದ್ರಾಂಬೆ?

ನಿನ್ನಗೀತನೆಳೆತನದ ಕೆಳೆಯಲ್ಲವೇ?

ನೋಡೆನಿತು ಅಕುಟಲತೆ ಮೆರೆದಿಹುದು

ಈತನೀ ಸೌಮ್ಯತಮ ವದನದಲಿ! (ಸುಯ್ಯುವನು)

ಆದರೆ! !—(ಖಿನ್ನನಾಗಿ ಕರಾರಿಯನು ಒರೆಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ)

ಇಲ್ಲ! ಇಲ್ಲ! ನನಗಿದೇ ಸುಸಮಯ!

ಈತನಿರೇ ಹೇಗೆನ್ನ ನೊಲಿದಾಳು ರುದ್ರಾಂಬೆ?
 ಬಸವಯ್ಯಾ, ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ನಿನಗಿಂದು
 ಸರ್ಪ ಚುಂಬನದಂತೆ ಮೃತ್ಯುವಾಗಿಹುದು!
 ಅದರಿಂದ—ಅದರಿಂದ! — (ಕಠಾರಿಯನು ಸರಸಿ ಹೊರ
 ಗೆಳೆದು ಬಸವಯ್ಯನನು ತಿವಿಯಲು ಹೋಗಿ ಬಿಚ್ಚಿ)
 ನೀನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿಗೈತಂದೆ, ರುದ್ರಾಂಬೆ? (ಕಣ್ಣು ಚಿಕ್ಕಿ)
 ಇದೇನಿದು ಮಾಯೆ?—
 ರುದ್ರಾಂಬೆಯನು ಕಂಡೆನಲ್ಲವೇ? (ಎವೆಯಕ್ಕದೆ
 ಅಲೋಚಿಸಿ ಎನನೋ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದವನಂತೆ ಎಚ್ಚತ್ತು)
 ಧೂ! ನಿನಗಿದೇನಿದು ಹೀನ ಬುದ್ಧಿ, ಶಿವಯ್ಯಾ!

(ಕಠಾರಿಯನು ಬಲವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿಸಾಡುವನು.)

ಸದ್ದಾಗಿ ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗುವುದು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಯಾರದು?

ಶಿವಯ್ಯ— ನಾನು, ಬಸವಯ್ಯಾ! ಏಳು, ನನ್ನೊಡನೆ ಬಾ!

ಬಸವಯ್ಯ—(ಫಕ್ಕನೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು) ಶಿವಯ್ಯಾ, ಏನಿದು? ಎಲ್ಲಿಗೆ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಹೇಳಲು ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇಗ ಬಾ ನನ್ನೊಡನೆ?

ಬಸವಯ್ಯ—(ದೀರ್ಘವಾಗಿ) ಕಡೆಗೂ ನೀನೆ ಬಂದೆಯೇನು ಕೊಲೆ ಮಾಡು
 ವುದಕ್ಕೆ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಅಲ್ಲ; ನಿನ್ನನು ಕೊಲೆಯಿಂದ ಬಡಿಸಲೆಂದೈತಂದೆ. ಹೊನ್ನ
 ಯ್ಯನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ
 ನಮಗಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹೊತ್ತುಮಾಡಿ
 ದರೆ ಪ್ರಮಾದವಾದೀತು! ಬಾ, ಬೇಗ ಬಾ!

(ಬಸವಯ್ಯನು ವೇಗವಾಗಿ ಶಿವಯ್ಯನ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೫

[ಸಿರಿಮನೆಗೆ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಗುಂಪಿನ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಯ್ಯ
ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮೇವರೂ ಕಾಯುತ್ತಿರುವರು]

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಇದೇನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಬರಲಿ
ಇಲ್ಲ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅವನು ಬಸವಯ್ಯನಿದ್ದ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದಮೇಲೆಯೇ
ನಾನು ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು. ಅವರು
ನಮಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಬಂದಿರಬಹುದು ಎಂದು
ಕೊಂಡಿದ್ದೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಎನಾದರೂ ಪ್ರಮಾದ ಸಂಭವಿಸಿತೋ ಎನೋ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಇಲ್ಲ; ಅವರಾರೂ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಬಂದರೂ ತಡ
ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಮೊದಲೇ ಸಂಚುಮಾಡಿ
ದ್ದೇನೆ; ಅವರು ಬಂದರೂ ಕೆಮ್ಮು ಕೇಳಿಸುವುದು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನಾನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಲೇನು?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅದೇನೂ ಬೇಡ. ನಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನೀವೀಗ
ಬಂದು ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಎನು?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಈಗಲೇ ಹೊರಡುವುದು ಲೇಸು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ—ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೊಡನೆಯೇ ಹಿಂದೆಯೇ ಕಳುಹಿಸು
ತ್ತೇನೆ.—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮುಡುಕರು. ಬೇಗ
ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಲಾರರು. ಎತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿಮ್ಮ
ನ್ನವರು ಸಂಧಿಸುವರು.

హొన్నయ్య—ఎల్లియాదరూ అవరు దారి తప్పిదరే?

సంన్యాసి—నీవు కుంసియ మాగ్గవాగియే హొరిగి. అవరు దారి తప్పదంతే నాను నోడికొళ్ళుత్తేనే.—
హొత్తాయ్తు, హొరడి.

హొన్నయ్య—నమ్మ కుదురేగళ్ళి?

సంన్యాసి—(పక్కక్కే క్కీతొరి) అల్లివే. హత్తి హొరడి. (లింగణ్ణ హొన్నయ్య హొరడువరు) ఇదేకే ఇన్నొ బరల్లి? ఆ క్కొంకు నడతేయ శివయ్యనను నంబువుదు సులభ వల్ల!—ఇరలి సిళ్ళు హాకి నోడుత్తేనే. (సిళ్ళు హాకువను కాయువను) ఓహొ అల్లియే బరుత్తిదారే.
(శివయ్య బసవయ్య బరువరు)

ఇదేను శివయ్య ఇష్ట మొత్తాయితేకే?

శివయ్య— బసవయ్యను బేగ పకలే ఇల్ల.

బసవయ్య—గురువచ్చరిగే నమస్కార!

సంన్యాసి—రాజకుమారనిగే ఈశ్వరన ఆశీర్వాదపిరలి!

బసవయ్య—అవరేల్లి?

సంన్యాసి—ఇదువరేగూ కాదివ్దరు నిమగ్నాగి. నానే అవరన్న ముందే మోగువంతే పేళిచే. తడమాడిదరాగదు.
నీవు హొరడి.

శివయ్య— కుదురేగళ్ళి?

సంన్యాసి— (పక్కక్కే తొరుత్త) అల్లివే? (అవరిబ్బరూ ఎరడు హెచ్చియిట్టు హొగువుదరల్లియే) స్వల్ప నిల్లి—

శివయ్య— (నింతు) పకే?

సంన్యాసి— బసవయ్యనొడనే మాతాడువదిదే.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಬಸವಯ್ಯ—ಎನದು? ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ. (ಮುಂದೆ ಬರುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಹೈದರಾಲಿಯವರು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ನಾನು ಕೊಡುವೀ ಪತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನೀನೇ ಅವರನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ನಿನಗಾತನು ಸೆರವಾಗುವನು. (ಪತ್ರ ಕೊಡುವನು)

ಬಸವಯ್ಯ—(ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ) ಎಲ್ಲ ಶುಭವಾಗುವುದು ನಿಮ್ಮ ಕೃಪೆಯಿರಲಿ!

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಈಶ್ವರನ ಕೃಪೆ!—ತಡಮಾಡಬೇಡಿ, ನಡೆಯಿರಿ.

ಶಿವಯ್ಯ — ಬಾ, ಬಸವಯ್ಯ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಏಟೂರಿನ ಕಾಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಸಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ನೀವೂ ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ.

[ಕೆಮ್ಮಿನ ಸದ್ದು ಕೇಳುವುದು]

ಬಸವಯ್ಯ—ಅದೇನದು ಸದ್ದು?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — ನಡೆಯಿರಿ! ನಡೆಯಿರಿ!—ಅವರೇ ಕೊಲೆಗಾರರು! ಸೆರೆ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ!—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು!

(ಶಿವಯ್ಯ ಬಸವಯ್ಯ ಹೋಗುವರು)

ಎಂತಹ ದಿವ್ಯ ಶೀಲವದು ನಿನ್ನದು ಓ ಬಸವಯ್ಯ. ನಿನಗೆ ನಿಜವಾದ ಸೆಲೆ ಎಲೆವನ, ಅರಮನೆಯಲ್ಲ. ಕೈತಪ್ಪಿ ಬದಿ ನಿನ್ನನಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದೆ. ಬದನೂರನೆಲ್ಲ ಅರಸಿದರೂ ನಿನ್ನಂತಹ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಸುಕೃತಾತ್ಮರೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವನೆಂದರೆ ಆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೊಬ್ಬನೇ!

ರಶ್ಮಿ

ಅದರಾತನಲಿ ನಿನ್ನೊಳಿರುವನಿತು ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯವಿಲ್ಲ!
ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಸಾಹಸಗಳೆಲ್ಲವನೂ ನಿನಗಾಗಿ ನಿವೇದಿ
ಸುತ್ತೇನೆ. ಅದರೇನೀ ಕೆಮ್ಮುಗಳು! (ಮುಗುಳು ನಗುವನು.
ಕೆಮ್ಮಿನ ಸದ್ದು ಹೆಚ್ಚುವುದು) ಅವರೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾನೀಗ
ಮರೆಯಾಗುವೆನು.

(ಕೆಮ್ಮಿನ ಸದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಸಂಸ್ಕಾಸಿ ಹೋಗುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ಅಂಕ ನಾಲ್ಕು

ದೃಶ್ಯ ೧

[ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಸಮಯ ರಾಜಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಮ್ಮರದ ನೆಲಿನಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು ಬರುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಗುಂಪು ಹೆಚ್ಚುವುದು ಕೆಲರು ಸಧ್ಯ ವೇಷವವರು, ಕೆಲರು ಕೆಲಸಗಾರರು ಕೆಲರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮೂಟೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹುಡುಗ ನೊಬ್ಬನು ಹಾಗೆಯೇ ಗುಂಪು ಸೇರುವನು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರೆಯುವ ನೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಅಲೈಸತೊಡಗುವನು ಲಿಂಗಧಾರಿ ಯಾದ ವಿಂಶತ್ವವನೊಬ್ಬನು ಕರಡಿಗೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾತ ಗುಂಪು ಸೇರಿ ನಿಲ್ಲುವನು ಹೀಗೆ ಗುಂಪು ಸೇರುವುದು]

ಒಂದನೆ — ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸೋಬಿಗವೇ ಕಾಣಯ್ಯ. ಆ ಕಾವಲು ಗಾರ ಸಿಂಗಣ್ಣ ಮೈಮರೆತು ಸತ್ತಂತೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನಂತೆ. ಬೇಗಗಳೆಲ್ಲ ಕಳಚಿಕೊಂಡಿದ್ದುವಂತೆ. ಬಾಗಿಲುಗಳೆಲ್ಲ ತೆರೆ ದಿದ್ದುವಂತೆ. ಅರಸುಮಕ್ಕಳೂ ಇಲ್ಲ; ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ! ಅರಸುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕರಾರಿ ಬೇರೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತಂತೆ!

ಎರಡನೆ — ಏನಾದರಾಗಲಿ ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರನ್ನು ದೇವರೇ ಕಾಪಾಡಿ ದಂತಾಯಿತು.

ಮೂರನೆ — (ದೀರ್ಘವಾಗಿ) ದೇವರಲ್ಲವಂತಯ್ಯ!

ಎರಡನೆ — ಮತ್ತೇನು ಮನುಷ್ಯರೆ?

ಮೂರನೆ — ಮನುಷ್ಯರೂ ಅಲ್ಲವಂತೆ!

ಒಂದನೆ — ಹಾಗಾದರೆ?

ಮೂರನೆ — ತೀರಿಹೋದ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕರಂತೆ!

ಒಂದನೆ — ನಿಜವಾಗಿಯೂ?

ಮೂರನೆ — ಸಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ನಾನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಕೆ?

ಎರಡನೆ — ಅದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು ನಿನಗೆ?

ಮೂರನೆ — ಹೇಗೆಯೇ? ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಕೇಳಿ! ಸತ್ತುಹೋದ ದೊರೆಗಳು ರಾತ್ರಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ?

ಒಂದನೆ — ಓಹೋ ಅದೇನು? ಊರಿಗೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತು! ಕೆಂಪಣ್ಣ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಕಂಡಿದ್ದೂ ಬಸವಯ್ಯನವರು ಮಾತಾಡಿದ್ದೂ ಎಲ್ಲ ಹಬ್ಬಹೋಗಿದೆ ಸುದ್ದಿ.

ಮೂರನೆ — ಬಾಗಿಲೂ ತೆರದಿಲ್ಲವಂತೆ, ಬೀಗವೂ ಕಳಚಿಲ್ಲವಂತೆ. ಎಲ್ಲ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇತ್ತಂತೆ. ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕರೇ ಭೂತವಾಗಿ ಬಂದು ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೆ!

ಒಂದನೆ — ಇದೇನೋ ಹೊಸ ಸುದ್ದಿ; ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ! ನಿನ ಗಾರಯ್ಯ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದವರು?

ಮೂರನೆ — ಸಿಂಗಣ್ಣನೇ ಹೇಳಿದನಂತೆ! ರಾತ್ರಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚದೆ ಕಾವಲು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಹಾಲು ಹೊಯ್ದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳಿತ್ತಂತೆ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಆಕಾಶ ಇಬ್ಬಾಗ ವಾಯಿತಂತೆ! ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯ ನಡುವೆ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರಂತೆ. ಅವರ ಹಿಂದೆಯೂ ಮುಂದೆಯೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪರಿವಾರವಿತ್ತಂತೆ. ಅವನ ತಂದೆ, ತಾತ, ಮುತ್ತಾತ, ಮತ್ತೂ ಮುತ್ತಾತ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಂಡನಂತೆ, ಆ ಸಿಂಗಣ್ಣ, ದೊರೆಗಳ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ! ಕಂಡು ಕಂಗಾಲಾಗಿ ಜಿಟ್ಟ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಜಿರುಗಾಳಿ ಎದ್ದಿತಂತೆ! ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲ ದೂಳಾಗಿ

ಮೇಲೆದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿತಂತೆ. ಕೂಡಲೆ ಕತ್ತಲೂ ಕವಿಯಿತಂತೆ. ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚು ಬೋರಾಯಿತಂತೆ. ಆದರ ರಭಸಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಣ್ಣ ಮೂಛೋಗಿದ್ದಂತೆ!

ಎರಡನೆ— ಹಾಗಾಗಬೇಕು! ಅನ್ಯಾಯವಾದರೂ ಎಷ್ಟು ದಿನವೆಂದು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೇವರೇ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದನೆ— ಏನಾದರಾಗಲಿ, ಈ ಮಾರಿಗಳ ಕೈಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರಲ್ಲಾ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು!

ನಾಲ್ಕನೆ— ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮಾತಾಡಯ್ಯ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಸೈನಿಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರನ್ನು ಬಿಡಕಿದರೂ ಗೂಢಾಚಾರರ! ನಿನ್ನ ಮಾತೆಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಗಿಡ್ಡಂಗಿಗೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದನೆ— ಹೋದರೆ ಹೋಗಲಿ, ಬಿಡಯ್ಯ, ಈ ಹಾಳು ಬೇವ! ಈ ಅರಗೆಟ್ಟ, ಕುಲಗೆಟ್ಟ, ಬಾಳೆಗಟ್ಟ ಉರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ನರಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಯಾಗಿರುವುದು ಮೇಲು! ಎಷ್ಟು ದಿನ ಅಂತಾ ನಾವು ಸಮಿಸುವುದು ಈ ಚಂಡಾಲರನ್ನು?

ಐದನೆ— ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಬೇಕಿಲ್ಲವಯ್ಯ!

ನಾಲ್ಕನೆ— ಅದೇನು?

ಐದನೆ— ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಮೇಲೆ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆಯೇ?

ಮೂರನೆ— ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದೆಲ್ಲಗೈಯಾ? ಈ ಹಾಳು ಪ್ರಪಂಚ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರು, ಅಷ್ಟೇ!

ಐದನೆ— ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ, ಗಿರ್ಗಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಮೂರನೆ— ಹೌದಯ್ಯಾ, ಬಸಪ್ಪನಾಯಕರೇ ಬಂದು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೆ! (ಐದನೆಯವನು ನಗುವನು)

ಎರಡನೆ— ಹೌದಂತಯ್ಯಾ, ನಗುವುದೇಕೆ?

ಐದನೆ— ಅವನು ಹೇಳಿದ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಸುಬುತ್ತೀರಶಲ್ಲಾ ಎಂದು.

ಮೂರನೆ— ಏನಯ್ಯಾ, ಗರುಡ ಪುರಾಣ, ಗಿರುಡ ಪುರಾಣ ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತೀಯೆ!

ಐದನೆ— ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ಮತ್ತೇನು? ವೇದವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೇನೋ!

ಮೂರನೆ— (ಸಿಟ್ಟಿದ್ದು) ನಿನಗೆ ತಲೆಗಿಲೆ ಕೆಟ್ಟಿದೆಯೋ?

ಐದನೆ— (ಶಾಂತನಾಗಿ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ) ನಿನಗೆ?

ಮೂರನೆ— ನಿನಗೆ ಗ್ರಹಚಾರ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲ, ಶನಿ ವಕ್ರಿಸಿದೆ.

ಐದನೆ— (ನಗುತ್ತ) ನನಗೋ? ನಿನಗೋ?

ಮೂರನೆ— ಏನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀಯಾ?

ಐದನೆ— ನೀನೇನು ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗಿ ಮಾತಾಡಿದ್ದೇನೆಂದು—

ಮೂರನೆ— ಹಲ್ಲು ಉದರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೀನು! ಮಾತಾಡಬೇಡ!

(ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವನು ಜನರು ತಡೆಯುವರು)

ಐದನೆ— ಅಲ್ಲಯ್ಯಾ, ನನ್ನ ಹಲ್ಲು ಉದುರಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನೀನು ಜಿಟ್ಟು ಬುರುಡೆ ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೇ?

ನಾಲ್ಕನೆ— ಹೋಗಲಿಬಿಡಯ್ಯಾ. ಸತ್ಯ ಏನು ಹೇಳಿಬಿಡು.

ಐದನೆ— ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೊಲೆಯಾಗಬೇಕಿತ್ತಂತೆ. ಕೊಲೆ ಗಾರರೂ ಹೋದರಂತೆ. ಕಾವಲುಗಾರ ಬಿದ್ದಿದ್ದನಂತೆ— ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ. ಸೆರೆಮನೆಯ ಬೀಗ ಬಾಗಿಲು ಎಲ್ಲ ತೆರೆ ದಿದ್ದುವಂತೆ. ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ ವಂತೆ. ಅರಸುಕುಮಾರನನ್ನು ಸೆರೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕೋಣೆ

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಠಾರಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತಂತೆ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆ— ಏನದು?

ಐದನೆ— ಆ ಕಠಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿವಯ್ಯನ ಹೆಸರು ಕೆತ್ತಿದೆಯಂತೆ.

ಒಂದನೆ— ನಿಜವೇ?

ಐದನೆ— ನೀವು ನಿಜವೆಂದರೆ ನಿಜ; ಸುಳ್ಳೆಂದರೆ ಸುಳ್ಳು.

ನಾಲ್ಕನೆ— ಹೋಗಲಿ, ಆಮೇಲೆ?

ಐದನೆ— ಸೇನಾಪತಿ ನಿಂಬಯ್ಯನವರೂ ರಾಣಿಯವರೂ ಬಹಳ ಕೋಪಗೊಂಡು ಕಾವಲುಗಾರನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಿಸಿ, ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದರಂತೆ. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಆಮೇಲೆ ರಾಜಕುಮಾರರ ಮಿತ್ರ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸುದ್ದಿ ಇದೆ.

ಒಂದನೆ— ಏನೋ ಎಲ್ಲವೂ ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ! ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ರೀತಿ ಸೈನಿಕರು ತಿರುಗುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಐದನೆ— ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇನ್ನೂ ಇದೆ!

ಎರಡನೆ }
ನಾಲ್ಕನೆ } — ಏನು? ಏನು? ಏನು?
ಆರನೆ }
ಏಳನೆ }

ಐದನೆ—ರುದ್ರಾಂಬೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ರಾಜಪುತ್ರನೂ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಕೈಗೆ ಬೀಳುವರೆಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ತರಲು ಭಟರು ಹೋದರಂತೆ.

ಮೂರನೆ— ಯಾರು ಆಕೆ?

ಎರಡನೆ— ಅಯ್ಯೋ ಅದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ ನಿನಗೆ? ಮಂತ್ರಿಗಳ ಕುಮಾರ್ತೆ!

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಒಂದನೆ— ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಾರ್ವತಿಯಂತಿದ್ದಾಳೆ.

ನಾಲ್ಕನೆ— ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಆಕೆಗೇನು ಬಂತು ಕಷ್ಟ!

ಐದನೆ— ಆಕೆಯೂ ಪತ್ತೆ ಇಲ್ಲವಂತೆ!

ನಾಲ್ಕನೆ— ಸಾಕಪ್ಪಾ ಸಾಕು! ಹಾಲು ಕುಡಿದಂತಾಯ್ತು!

ಐದನೆ— (ಕೈಯಿತ್ತಿ ಗುಂಪನ್ನು ಸುಚೋಧಿಸಿ) ಸದ್ದೂ! ಸದ್ದೂ!

ಆರನೆ— ಸದ್ದೂ! ಸದ್ದೂ!

ಮೂರನೆ— ಸದ್ದೂ! ಸದ್ದೂ! (ಮತ್ತೆ ಸುಮ್ಮನಾಗುವರು)

ಐದನೆ— ಈಗ ಅಸರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕೆ ನಾನಾದಿಕ್ಕಿಗೆ ಭೆಟರನ್ನು ಅಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಯಾದರೂ ಅಡಗಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಯೋ ಎಂದು ಸೈನಿಕರು ಮನೆಮನೆಗೂ ನುಗ್ಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡನೆ— ಈ ಗಲಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರು ಶೂಲಕ್ಕೆರುತ್ತಾರೆಯೋ ಏನೋ?

ಮೂರನೆ— ನೀನೇನಾದರೂ ಸೇರಿದ್ದೀಯೋ ಈ ಪಿತೂರಿಗೆ?

ಎರಡನೆ— (ಕೂಗಿ ರೇಗಿ) ನಿನಗೇನಾದರೂ ಪಿತ್ತವೇರಿದೆಯೋ? ನೀನೆ ಸೇರಿರಬಹುದು ಪಿತೂರಿಗೆ. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದರೆ ಹಲ್ಲು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹೋದಾವು! ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬಡ ಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆರಿಸಿ ನೋಟ ನೋಡುವ ಜನಗಳು ನೀವು!

ಮೂರನೆ— ನಾನು ಹೋಗಿ ಹೇಳಿಯೇಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ನೀನೂ ಸಂಚಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು.

ಎರಡನೆ— ನಾನೂ ಹೇಳಿ ನಿನ್ನ ತಲೆಗೆ ತರುತ್ತೇನೆ. (ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಲಿಳಿಸುವರು ಐದನೆಯವನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ತಡೆದು)

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಐದನೆ— ನಿಮಗೇನು ಭೂಮಿ ಬೇಜಾರಾಗಿದೆಯೇ? ಇಬ್ಬರ ತಲೆಯೂ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತದೆ! ನಿಮಗೆ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವೇ?

ಮೂರನೆ— ನನಗಿದ್ದಾರೆ; ನಾನು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ!

ಎರಡನೆ— ನನಗೂ ಇದ್ದಾರೆ! ಅವನ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ನೋಡಿ ರೇಗಿ ತಪ್ಪೇ!

ಐದನೆ— ಸಹೋದರರೇ, ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ನಾನಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಗುಟ್ಟೊಂದಿದೆ.

ಎಲ್ಲರೂ— ಏನು? ಏನು? ಹೇಳು! ಕೇಳುತ್ತೇವೆ!

ಐದನೆ— ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಗೂಢಚರರಾರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಆಣೆ ಇಡಬೇಕು.

ಎಲ್ಲರೂ— ಶಿವನಾಣೆಗೂ ನಾನಲ್ಲ! ಶಿವನಾಣೆಗೂ ನಾನಲ್ಲ!!

ಐದನೆ— ಹಾಗಾದರೆ ಕೇಳಿ; ಸಹೋದರರೇ, ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿಯು ಮುಸುಳುವ ಕಾಲ ಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡು ಸುಡುಗಾಡಾಗುವ ಸಮಯವೊದಗಿದೆ. ರಮಣೀಯವೂ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವೂ ಆಗಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಬೀಡು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಪಾಳುಬಿದ್ದು ಗೂಬೆಗಳ ಗೂಡಾಗಿ ಪಿಶಾಚಿಗಳ ನಾಟ್ಯರಂಗವಾಗುವ ವಿಷಮಕಾಲವೈತಂದಿದೆ. ನಾವೀಗ ತಟಸ್ಥರಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಹೇಡಿತನಕೆ ಹೆಗ್ಗುರುತು. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪೌರುಷ ವಿದೆಯೇ? ಕೆಚ್ಚಿದೆಯೇ? ದೇಶಭಕ್ತಿಯಿದೆಯೇ?

ಎಲ್ಲರೂ— ಇದೆ! ಇದೆ! ಬವನೂರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ!

ಐದನೆ— ಬರಿಯ ಕೂಗಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗದು. ಜಯಕಾರ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜಯಲಾಭವಾಗದು. ಬರಿಯ

ಬಾಯ್ಕಲಿಗಳಾದರೆ ಸಾಲದು. ಕಯ್ಕಲಿಗಳಾಗಬೇಕು!
ಮೈಗಲಿಗಳಾಗಬೇಕು!

ಎಲ್ಲರೂ— ಆಗುತ್ತೇವೆ! ಆಗಿದ್ದೇವೆ!

ಐದನೆ— ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಈಗಿನ ವಿಷಮಾವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಚಯ
ವಾಗಿದೆಯೇ ನಿಮಗೆ?

ಎಲ್ಲರೂ— ಆಗಿದೆ! ಆಗಿದೆ!

ಐದನೆ— ಇಲ್ಲ; ನಿಮಗಿನ್ನೂ ಅದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ನಾನು
ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕಣ್ಣೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಇದು
ರಾಜಬೀದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳುವುದು ಈಗ ಸರಿಯಲ್ಲ-
ಎಕೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ರಾಜಭಕ್ತಿಯೇ ಈಗ ರಾಜದ್ರೋಹ
ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವೆಲ್ಲರೂ
ಕೆರೆದು ಬಳಿಯಿರುವ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯೇ
ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಸೇರಬೇಕು. ಇತರರನ್ನೂ ಕರೆತರಬೇಕು.

ಎಲ್ಲರೂ— ಆಗಲಿ! ಆಗಲಿ!

ಐದನೆ— ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈಗ
ಹೋಗಬಹುದು. (ಜನರು ಗದ್ದಲ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವರು.
ನಾಲ್ಕೈದು ಜನರು ಉಳಿಯುವರು ಒಳಗಡೆ ಹುಚ್ಚೀ! ಹುಚ್ಚೀ
ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಬರುವುದು)

ಒಂದನೆ— ಅದೇನದು ಕೂಗು?

ನಾಲ್ಕನೆ— ಯಾರೋ ಹುಚ್ಚೀ!

ಮೂರನೆ— ಅಯ್ಯೋ ಎಷ್ಟು ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದಾಳೆ!

[ರುದ್ರಾಂಜಿಯು ಹುಚ್ಚಿಯಂತೆ ವಿಕಾರವಾದ ಭದ್ರವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ
ಬರುವಳು. ಜನರೆಲ್ಲ ಹೆದರಿ ದೂರ ನಿಲ್ಲುವರು]

రక్తాక్షి

రుద్రాంబి—నరక! నరక!! అయ్యో నరక!!!

నన్నొరు నరక! నన్నొరు నరక!!

నాను యమనికి సాక్షి!

నాను రక్తాక్షి!! (కిలకిల నక్కు మత్త, అళువళు)

బీడ, బీడేలే హాళు యమదూత; అయ్యో

నన్ననగ్నిగి తళ్ళవరు! (ఒడియువళు నగువళు)

హాగి బీడల్లి! సాయి! సాయి!! (కూగుత్త)

బన్ని! బన్ని! ఎల్లరూ బన్ని!

నరకదలి ఎష్లవ! నరకదలి దుగి!

ఓ పాసిగళి పళి, ఎద్దేళి!

యమదూతరసు సీళి!

బన్ని! బన్ని! (కుణ్డెడు హారువళు)

యమసు సిక్కిదను! యమసు సిక్కిదను!

శూలకేరిసలు బన్ని! బన్ని! బీగ బన్ని!!

(నక్కు మౌనవాగి శుత్త దురుదురు నోడి)

పసు లూరిదు యమన తవరూరు!—

యారల్లి? ఆ బింకియ నడువే?—(కృతూరి)

బా తంగి, బా!—(కృతూరి హింజుదు)

అయ్యో బాలవిధవే? (అళుత్త)

యార పాపకే నిన్ననిల్లిగిళిదరమ్మ?—

నానారు ఎందేయా?—

నరకద ద్వారపాలకి!! (హో ఎందు క్షణి శుమ్మనాగి)

మత్తిదారిదు బాగిలను తట్టువరు?

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

(ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಯುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ)

ಅಯ್ಯೋ ನೀನೂ ಬಂದೆಯಾ?—

ಬಾ, ಮಗೂ ಬಾ. ಹೆದರಬೇಡ!—

(ಕೈನೀಡಿ ಮಗು ಬಂದಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ)

ಈಗತಾನೆ ಬಂದೆಯಾ ಭೂಮಿಯಿಂದ?—(ಮುತ್ತಿಟ್ಟು)

ಅದೇಕೆ? ಇಷ್ಟು ಬೇಗ ಬಂದೆ? (ಆಲಿಸಿ ತಡಿದೂಗಿ)

ಹೆತ್ತವಳು ಕತ್ತು ಹಿಸುಕಿ ಹೊಳೆಗೆಸೆದಳೆ?—

(ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು ಅಳುವಳು)

ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ!—ಹೆದರದಿರು ಕಂದಾ!

(ಯಾರನ್ನೋ ತಡೆಯುವಂತೆ ನಟಿಸಿ)

ಇಲ್ಲ; ನಾನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ!

ನನ್ನದು ಈ ಮಗು! (ಉಗುಳುವಳು)

ಧೂ! ನಿಮ್ಮ ಹಾಳಾಗ! ಹತ್ತಿರ ಬರಬೇಡಿ!

(ಪುನಃ ಮಗುವನ್ನು ಸಂತೈಸುವಳು)

ಅಳಬೇಡ ಕಂದಾ! ನಾಸಿದ್ದೇನೆ! (ಕಿಟ್ಟನೆ ಚೀರಿ)

ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಕಂದನನ್ನು ಕಸಿದರು!

ಪಾಪಿ! ಪಾಪಿ! ಪಾಪಿ! ಈ ಈ ಈ!!

(ಬಿದ್ದು ರೋದಿಸಿ ಹೊರಳಿ ಎದ್ದು ರೌದ್ರದಿಂದ)

ನಾನು ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ! ನಾನು ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ!

ಮಗೂ ಹೆದರಬೇಡ! ಬಂದೇ! ಬಂದೇ! (ಓಡುವಳು)

ಒಂದನೆ— ಇದೇನು ಹುಚ್ಚಿದು?

ಮೂರನೆ— ನನಗೆ ಜ್ವರ ಬಂದಿದೆ!

ನಾಲ್ಕನೆ— ಏನೋ ಪಿಶಾಚಿ ಹಿಡಿದಿರಬೇಕು.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಐದನೆ — ಏನೋ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿಯಂತೆ ಅದರ ಹೆಸರು. ನರಕದ ಪಿಶಾಚಿ ಯಿರಬೇಕು.

ಎರಡನೆ — ಅಂತೂ ಎಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಒದ್ದು ಓಡಿಸಿದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಭೂಮಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇನು ಉಗ್ರಾಣವೋ ಅಥವಾ ಕಸದ ಬುಟ್ಟಿಯೋ ನನಗೆ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ!

ಐದನೆ — ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ, ಕಾವಲುಗಾರ ಸಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಒದ್ದು ಒದ್ದು ತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ರಾಜಭಟರು. ನಾವಿಲ್ಲರುವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ.

ಮೂರನೆ — ಹೌದು; ಕಳ್ಳರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಆಮೇಲೆ ನಮ್ಮನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಗಳೆದುಸಿಟ್ಟರೆ ಕಷ್ಟ.

[ಜನರೆಲ್ಲ ಹೋಗುವರು ಇಬ್ಬರು ರಾಜಭಟರು ಸಿಂಗಣ್ಣ

ನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುವರು]

ಒಂದನೆ — ಇವನಿಗೇನು ಮಾಡಬೇಕಾಯ್ತು? ಬಾಯಿ ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. (ರಪ್ ರಪ್ ಹೊಡೆಯುವನು)

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ ಕೈಲಾಸ ಸಾಕಪ್ಪಾ! (ಕೂಗುವನು)

ಎರಡನೆ — ಹಾಳು ಮುಂಡೆಯದು, ಕೈಲಾಸ, ಶಿವ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ! ಹೇಳೋ! ಸಿನ್ನ ತಲೆಗೆ ಒರಲೆ ಹಿಡಿಯಾ! (ಗುದ್ದುವನು)

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ ಸಾಕಪ್ಪಾ ಸಮಾಧಿ, ಸಾಕಪ್ಪಾ! (ಒರಲುವನು)

ಒಂದನೆ — ಇವನನ್ನು ಜೀವಸಹಿತ ಕುತ್ತಿಗೆವರೆಗೆ ಹೂಳಿ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೋಗುಣಿ ಮಗುಚಿಹಾಕಿ ಅದರೊಳಗೆ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಹೊಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಆಗ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾನೆ! ಬಾ! ಬಾ!

(ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆಯುವನು)

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ ನನಗೆ ಇಷ್ಟೇ ವರಗಳು ಸಾಕಪ್ಪಾ!

ಎರಡನೆ — ನಡೆ, ನಿನ್ನ ಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆಯಂತೆ!

(ಹೊಡೆದು ಗುದ್ದುತ್ತ ದಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೨

[ಒಂದು ದಟ್ಟದವಿಯ ನಡುವಣ ಹಾದಿ. ಬಸವಯ್ಯ ಶಿವಯ್ಯ ಬರುವರು]

ಬಸವಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯ,

ಕರುಬರಿದ್ದೊಂದೆ ಕಾಡೊಳ್ಳಿತೆಂಬಂತೆ
ಜದನೂರಿಗಿಂತಲೂ ಭವ್ಯ ಭಯಕರವಾದ
ಈ ರಮ್ಯ ಪರ್ವತಾರಣ್ಯಗಳೆ ಲೇಸಲ್ತಿ?
ನೋಡು, ಈ ತೊರೆಯೆಂತು ಕಲ್ಲೊಡನೆ ಗಳವುತೆ
ನೊರೆಗೆರೆದು ಸುಳಿಸುತ್ತಿ ಹಾರುತ್ತಿ ಜಾರುತ್ತಿ
ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ! ಈ ಮಹಾವೃಕ್ಷಂಗಳಾದರೋ
ಧೀರ ಸೌಂದರ್ಯವನು ತೋರುತ್ತಿ ನೆಲದೆಡೆಗೆ
ಜಿಪಿಲು ಜೀಳದ ತೆರದೆ ತಮ್ಮಯ ತಳಿಗೊಡೆಯ
ನೆಳಲಿನಿಂದಲೆ ಬನಕೆ ಕತ್ತಲೆಯ ಮುತ್ತಿಹವು!
ಈ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
ಪವಡಿಸಿಹ ಶಾಂತಿ ನಮ್ಮದೆಗಳಿಗೆ ಬರಬಾರದೆ?—
ಜಾ, ತೊರೆಯ ಬಳಿಯಿಹ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು
ಮಾರ್ಗದಾಯಾಸವನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂ.—
ಕುದುರೆಗಳು ಆ ನೆಳಲಿನಲಿ ನಿಂತು ಮೇಯಲಿ.—
ನೀನೇನನೋ ಕುರಿತು ಚಿಂತೆಗೈವಂತಿದೆ!

ಶಿವಯ್ಯ— ಏನಾದರೇನಂತೆ? ನನ್ನ ಚಿಂತೆಯು ನಿನಗೆ
ಹಿತವಲ್ಲ; ಹೇಳುವೆನೆ ನಿನಗೆ ರುಚಿಕರವಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಏನದು? ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯೇಕೆ?

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನ್ನಂತೆ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿಯು ಕೂಡ ಕಾಡುಗಳ
ಕಂಡೊಡನೆ, ಎಲ್ಲವನು ಮರೆತು, ಸೌಂದರ್ಯವನು

ಇಂತು ಬಣ್ಣಿಸಲೆನಗೆ ಹೃಚ್ಚಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.—
ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ನಮಗೇಕೆ
ದಾರಿಯಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಬಸವಯ್ಯ—ಮುಂದೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಇಲ್ಲ, ಹೋದಂತಿಲ್ಲ.

ಈ ತೊರೆಯ ಕೆಸರಿನಲಿ ಹಜ್ಜಿಗಳ ಗುರುತಿಲ್ಲ,
ಕಾಲುಹಾದಿಯ ಇಕ್ಕಲದ ಗಿಡಗಳುರುಳಿಲ್ಲ;
ಇನ್ನಾವುದೂ ಸ್ಥೂಲಚಿಹ್ನೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸುಯ್ಯಲು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಏಕೆಂತು ಸುಯ್ಯುತ್ತಿಹೆ? ನಿನ್ನ ದಸಿ ಏನನೋ
ಮುಚ್ಚು ಮರೆಮಾಡುತ್ತಿದೆ! ನಿನ್ನೆದೆಯೊಳಾವುದೋ
ಕಿಚ್ಚೆದ್ದ ರಾಗವೊಂದುಣ್ಣುವಂತಿಹುದು!

ಶಿವಯ್ಯ— ಅವರೇಕೆ ನಮಗೆ ದಾರಿಯಲಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಮುಂದೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು! ನಮಗಿಂತ ಮುನ್ನವೇ
ಬಂದರಲ್ಲವೆ ಅವರು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಇಲ್ಲ. ಈ ಹಾದಿಯಲಿ
ಮುಂದವರು ತೆರಳಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯ್ಯ— ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಹಿಂದೇಕೆ ಬರುತ್ತಿಹರು ನಮಗಿಂತಲೂ ಮುಂದೆ
ಹೊರಟವರು?

ಬಸವಯ್ಯ— ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಡಿದು ಹೋದರೋ
ಏನೋ?

ಶಿವಯ್ಯ— ನನಗದೇ ಸಂದೇಹ! ಬಸವಯ್ಯ!
ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಡಿದರೆಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಹಿಡಿದರೇನಾಯ್ತು? ಶಿವವೊಗ್ಗಯಲ್ಲವರ ಕಾಣುವೆವು.

- ಶಿವಯ್ಯ— ಸನಗದೂ ಸಂದೇಹ.
- ಬಸವಯ್ಯ— ಏಕೆ ?
- ಶಿವಯ್ಯ— ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಎಂದುದನು ನೀನೆ ಕೇಳಿರುವೆ.
ಹಾದಿ ತಪ್ಪಲು ಅವರಿಗವಕಾಶವೆಲ್ಲಿಹುದು ?
ಬೇರೆ ಹಾದಿಯ ಹಿಡಿದರವರು ಶಿವವೊಗ್ಗೆಗೆ
ಬರಲಿಲ್ಲ.
- ಬಸವಯ್ಯ— ಮತ್ತೆತ್ತ ಹೋಗುವರು, ಶಿವಯ್ಯ ?
- ಶಿವಯ್ಯ— ಸನಗೇತಕಾ ಏಷಯ ?
- ಬಸವಯ್ಯ— ಹೇಳು, ಶಿವಯ್ಯ !
- ಶಿವಯ್ಯ— ನೀನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ.
- ಬಸವಯ್ಯ— ನೀನು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು.
- ಶಿವಯ್ಯ— ಸುದ್ದಿ ಇಂಥಾಗಲ್ಲ.
- ಬಸವಯ್ಯ— ಆದರೂ ಕೇಳಿಬಿಡು.
ಸಂಶಯಕ್ಕೆಂತಲೂ ಕಹಿಸುದ್ದಿ ಮೇಲು !
- ಶಿವಯ್ಯ— ನೀನೆ ಊಹಿಸಲಾರೆಯಾ ? ಹೇಳು !
- ಬಸವಯ್ಯ— ಅಯ್ಯೋ
ಬರಿದೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ನನ್ನ ಬಗೆ ಏನೇನೂ
ಭೀಕರವ ನೆನೆಯುತ್ತಿದೆ.
- ಶಿವಯ್ಯ— ಹಾಗಾದರದೆ ಸ್ವರ್ಗ !
ನಾನೀಗಳೊರೆಯುವುದಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದ
ಭೀಕರವ ನೀನೆಂದಿಗೂ ನೆನೆಯಲಾರೆ !
ಆಗಲಿ—ನಿನ್ನ ಹಿತಕಾಂಕ್ಷೆವನು ಹೇಳಿ
ಹಗುರಗೈವೆನು ನನ್ನ ಎದೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನಿಳಿಸಿ.

ಬಾ, ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊ. (ಇಬ್ಬರೂ ಬಂಡು ಮೇಲಿರುವರು)
ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಾಲಿಸು.—

ಯಾರನೂ ನಂಬದಿರು. ಗೆಳೆಯನಾದರು ಸರಿಯೆ,
ಓಪಳಾದರು ಸರಿಯೆ ಯಾರನೂ ನಂಬದಿರು.
ಈ ಭೂಮಿ ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯ ಜೀಡೆಂದು ತಿಳಿ. ಬರಿದೆ
ಗಂಧರ್ವ ಲೋಕದಲಿ ತೋಳಲಿದರೆ ನೀನೆಂದೂ
ಈ ವಾಪಸುಯ ಲೋಕದಲಿ ಬಾಳಲಾರೆ.
ನನಗಿಂತಲೂ ನೀನು ತಿಳಿದವನು ; ಮೇಧಾವಿ ;
ಭಾವುಕನು. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಸರಳತೆ ನಿನಗೆ
ಕುರುಡಿನಂತಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಸಿವಾತನೂ ನಂಬು
ಪೋಸಕೊಗಿರುವೆ. — ಇಂತೇಕೆ ನಾನು
ನೀತಿಬೋಧೆಯ ಮಾತುತಿಹೆನೆಂದು ಸೋಜಿಗವೆ ?
ನಿನಗೆ ನಚ್ಚಿನ ಗೆಳೆಯನಾಗಿದ್ದ ಹೊನ್ನಯ್ಯ
ನಿನಗೇನನಿಸುಗುಣನೊ ಬಲ್ಲೆಯೇನದನು ?

ಬಸವಯ್ಯ—ನೀನೆ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಅವನ ಸಾಹಸವೆ
ನಮ್ಮ ಜಿಡುಗಡೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು. ನಾನೆಂದೂ
ಆತನಿಗೆ ಚಿರಪುಣಿಯು. ಆತನಿಂದೇ ನನಗೆ
ನಿಜದ ನೆಲೆ ತೋರಿಹುದು.

ಶಿವಯ್ಯ— (ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಕು) ರುದ್ರಾಂಬೆ ಇಲ್ಲದಿರೆ
ಅವನೆನಗೆ ಕಾರ್ಯದಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದನೇ ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಓ ಚೆಲುವೆ, ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನಿನಗೆ ನಾ ಚಿರಪುಣಿಯು.
ನಿನ್ನೊಲೈಯೇ ನನಗೆ ಈ ವಿಷಮ ಸಮಯದಲಿ
ಜೀವಾತುವಾಗಿಹುದು !

ಶಿವಯ್ಯ— (ನಕ್ಕು) ಅಯ್ಯೋ ಮರುಳ್ತನವೇ !
 ಓ ಮಾನವಾ, ನೀನು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದೆಂತೆಂತು
 ವೋಸಹೋಗುತ್ತಿರುವೆ ? ಓ ಪ್ರೇಮವೇ, ನಿನ್ನ
 ಲೀಲೆಯೇ ಲೀಲೆ ! ಮಾಟಗಾರನ ಮುಂದೆ
 ಕುಣುವ ಮಾಯೆಯ ಗೊಂಬೆಗಳ ತೆರದಿ ಮಾನವರು
 ನಿನ್ನ ಕಾಪಟ್ಟದಲಿ ಕುರುಡಾಗಿ ಕುಣಿಯುವರು !—
 ಬಸವಯ್ಯ, ನಿನ್ನ ಸವಗನಸ ನಾನೇಕೆ
 ಒಡೆಯಲಿ ?

ಬಸವಯ್ಯ— ಶಿವಯ್ಯ. ನೀನೇನನ್ನ ನಣಕಿಸುತ್ತಿರುವೆ.

ಶಿವಯ್ಯ— ನಾನಲ್ಲ ! ರುದ್ರಾಂಬೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯರೆಂಬುವರೆ
 ನಿನ್ನ ನಣಕಿಸುತ್ತಿಹರು.

ಬಸವಯ್ಯ— (ಮುನಿದು) ಏನದು ? ಒದರಿಬಿಡು !

ಶಿವಯ್ಯ— ನನ್ನ ಮೇಲೇಕಯ್ಯ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆ ?
 ರುದ್ರಾಂಬೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನನು ಇಸಿಯನೆಂದೊಲಿದು
 ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯನು ಬಿಡಿಸಿದಳು ! ನಾನು
 ಸ್ನೇಹಿತನು ಎಂಬು ನಿನ್ನನು ಬಿಡಿಸಿದುದೆ ತಪ್ಪೆ ?

ಬಸವಯ್ಯ— (ರಭಸದಿಂದ) ಏನು ? ಏನು ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಬಸವಯ್ಯ, ನೀನು ಕಲಿತವನು ;
 ಲೋಕವೆಂಬುದು ಮಾಯೆ ಎಂದರಿತ ಸುಜ್ಞಾನಿ.
 ಪ್ರೇಮದ ಚಂಚಲತೆಯನು ಕಾವ್ಯಗಳಲೋದಿ
 ತಿಳಿದವನು ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಜವಾದುದನೆ ರುದ್ರಾಂಬೆ
 ಮಾಡಿದಳು ; ಹೊನ್ನಯ್ಯನೂ ಅಂತೆಯೇ ಎಂದರಿ.—
 ರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲಿ ತೊಡಗಿರುವ

ನೀನಿಂತು ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಪಟಕಳಲೇಕೆ ?

ರುದ್ರಾಂಬೆ ಎಂಬೊಬ್ಬಳಿದ್ದುದನೆ ಮರೆತುಬಿಡು !

ಬಸವಯ್ಯ—ಮರೆಯುವುದೆ ? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ, ಶಿವಯ್ಯ.

ರುದ್ರಾಂಬೆ ನನಗಿಂತು ದ್ರೋಹಗೈದುದನು

ನಾನವಳ ಬಾಯಿಂದೆ ಕೇಳಿದಲ್ಲದೆ ಸಂಬೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯನಾವುದೋ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದಲೇ

ರುದ್ರಾಂಬೆಯನ್ನೊಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು.

ಹೈದರಾಲಿಯ ಸಹಾಯವನು ಪಡೆದಾನು

ಚೆಲುವಾಂಬೆ ಸಿಂಬಯ್ಯರನು ಹಿಡಿದು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ,

ತರುವಾಯ ಹೊನ್ನಯ್ಯನನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದು

ಶಿಕ್ಷಿಸುವೆ.—ಹೊನ್ನಯ್ಯನನು ಕೂಡ ನನಗಿಂತು

ದ್ರೋಹಮಾಡುವನೆಂದು ನಾನಂಬಲಾರೆ.—

ಎನೋ ಅಚಾತುರ್ಯವಿರಬೇಕು ಇದರಲ್ಲಿ !

ದುಡುಕಿದರೆ ದುಗುಡಪಡಬೇಕಾಗುವುದು ಕಡೆಗೆ.—

ಎಷ್ಟು ತೊಡಕಿರುವುದೀ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಶಿವಯ್ಯ !

(ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ— (ಸ್ವಗತ) ಓಹೋ, ಈ ಕಪಟವನು ಸಾಗಲಾರದು.

ಎಂತಾದರೂ ಇವನು ರುದ್ರಾಂಬೆಯನು ಬಿಡನು.—

ಇರಲಿ ; ಇವನನು ಕೊಂದೆ ಕೆಲಸ ಕೈಗೂಡಿಸುವೆ !

ಬಸವಯ್ಯ—(ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿ) ಶಿವಯ್ಯ, ಈ ಪ್ರಸಾತದಾಳ

ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಗಭೀರತರವಾದುದು ಬೀವನದಾಳವು ! ಅಲ್ಲವೇ ?

ಶಿವಯ್ಯ— (ನೋಡಿ) ಹೌದು ; ಎಷ್ಟು ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ ! ಅಲ್ಲಿರುವ

ಮಹಾವೃಕ್ಷಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ಗಿಡಗಳಂತೆ

ತೋರುತ್ತಿವೆ. ನೋಡು, ಆ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳು !

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಬಸವಯ್ಯ—ಎಷ್ಟು ಗುಂಡಾಗಿವೆ ! ಸಣ್ಣ ಹರಳುಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ.
ಆ ದೂರದ ಕಂದರವು ಚಿತ್ರಾರ್ಪಿತ ದೃಶ್ಯದಂತೆ ಎಷ್ಟು
ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಯ್ಯ— ಆದರೂ ರುದ್ರವಾಗಿದೆ !

ಬಸವಯ್ಯ—ಪಾಪ, ಅರಿಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ
ಎಲುವಿಲ್ಲ ನುಚ್ಚು ನೂರಾಗುವುದು.

ಶಿವಯ್ಯ— (ಕೆಳಗೆ ನೋಡುತ್ತ) ಓಹೋ ಒಂದು ಬಿಂಕೆ ! (ಬಾಗಿ
ನೋಡುವನು)

ಬಸವಯ್ಯ—ಎಲ್ಲಿ ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಜೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಗಿ ನೋಡು. ಆ ಹೆಮ್ಮಾಪಿನ ಮರದ ಪಕ್ಕದ
ಕಿರುಬಯಲಿನಲ್ಲಿ !

ಬಸವಯ್ಯ—(ತಲೆಯುಡುಯನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಬಾಗಿ ನೋಡುತ್ತ) ಎಲ್ಲ ? ನನಗೆ
ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ !—ಆಯೋ—

(ಶಿವಯ್ಯನು ಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ಫಕ್ಕನೆ ಪ್ರಪಾತಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ— ನಿನಗಿದೇ ವೋಕ್ಕ. ನಾನಿನ್ನು ಶಿವನೊಗ್ಗಿಗೆ ಹೋಗಿ
ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನು ಸಾಧಿಸುವೆ. (ರೋದನ ಕೇಳಿ
ಸುವುದು) ಇನ್ನೂ ಬೀವದಿಂದಿದ್ದಾನೆಯೆ ? ಅಶ್ಚರ್ಯ !
(ಬಾಗಿ ನೋಡುವನು) ಇನ್ನೇನು ಸಾಯುವನು ! (ಪಕ್ಕದ
ಕಲ್ಲು ಗುಂಡೊಂದನ್ನು ನೋಡಿ) ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿದ
ರಾಯ್ತು ! (ಎತ್ತುತ್ತಿರುವನು ಖುರಪುಟ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸುವುದು.
ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಎದ್ದು ಅಲಿಸುವನು) ಇದೇನಿದು
ಖುರಪುಟ ಧ್ವನಿ ? ಓಹೋ ಯಾರೋ ರಾಹುತರು !
ಇರಲಿ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

[ಒಂದು ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಹೊನ್ನಯ್ಯ
ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು]

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಯಾರೋ ಮನುಷ್ಯರೇ ಇರಬೇಕು. ಅಯ್ಯೋ ಎಂದು ಒರಲಿದಂತಾಯ್ತು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಜೀರ್ವುಗಳ ಕೀರುಲಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೇನೂ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

(ರೋದನ ಧ್ವನಿಯಾಗುವುದು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅದೋ ! ಪುನಃ ! ಅದೇ ಕೂಗು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಎತ್ತಣಿಂದ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಇತ್ತು ಕಡೆಯಿಂದ. (ಹೋಗಿ ಪ್ರಪಾತವನ್ನು ನೋಡಿ) ಎಂತಹ ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರಪಾತವು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—(ನೋಡಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು) ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ಮುದಿತಲೆ ತಿರುಗುವುದು ! ನಾ ನೋಡಲಾರೆ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಆಲಿಸಿ) ಪುನಃ ! ಅಯ್ಯೋ ಪುನಃ ಅದೇ ಕೂಗು, ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ! ಈ ಪ್ರಪಾತದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಜಿದ್ದಿರಬೇಕು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿವೆ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಶಿವಯ್ಯ ಬಸವಯ್ಯರು ಏರಿಬಂದವು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಹಾಗಾದರೆ ಏನೋ ಪ್ರಮಾದ ನಡೆದಿದೆ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನನ್ನೆದೆಯೇಕೋ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿದೆ ! (ನೋಡಿ) ಅಯ್ಯೋ ಬಸವಯ್ಯನ ತಲೆಯುಡುಗೆಯಿದು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—(ನೋಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು) ಹೌದು ! ಶಿವ ಶಿವಾ ! ಅವನನ್ನು ಕಾಪಾಡು !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಆಲಿಸಿ) ಪುನಃ ಅದೇ ಧ್ವನಿ ! ಬನ್ನಿ ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ—ಅಲ್ಲಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಆ ಕಡೆ ಇಳಿಯಬಹುದು, ಬನ್ನಿ ; ಬನ್ನಿ !

[ಇಬ್ಬರೂ ಬೀಗನೆ ಹೋಗುವರು. ಶಿವಯ್ಯ ಹೊರಗೆ ಬರುವನು]

ಶಿವಯ್ಯ— ನಾನಿನ್ನು ತಳುವಿದರೆ ಕೆಲಸ ಕೆಡುವುದು!—ಇವರು ಹೋದರೇನಂತೆ! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬಸವಯ್ಯನ ಮಾತೂ ನಿಲ್ಲುವುದು. (ಬೀಗನೆ ಹೋಗುವನು)

[ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣರು ಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವರು]

ಬಸವಯ್ಯ— (ಮಲಗಿ ನಳುಕುತ್ತ)

ನಾನುಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೆ, ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಷೇಮವೆಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಭಾರವಾಗಿದೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— (ಶೋಕದಿಂದ)

ಬಸವಯ್ಯ,

ನನ್ನೊಬ್ಬನೇ ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಹೋಗುವೆಯೆಲ್ಲಿ?

ಬಸವಯ್ಯ—ಮರುಗದಿರು, ಮಿತ್ರನೇ; ಈ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಧೈರ್ಯಗಡಬೇಡ. ಮೋಸಗಾರರು ನೀವು

ಎಂದಿಬ್ಬರನು ಹಳಿದು ನನ್ನನೇ ಗತಿಗೆಳೆದ

ಆ ಪಾಪಿ ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ತಕ್ಕುದನೆ ಮಾಡು!

ನಿನಗಿದೇ ನಾನೀವ ಕಟ್ಟಕಡೆ ಸಂದೇಶ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪಿ! ಶಿವಯ್ಯ!

ಬಸವಯ್ಯ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೆ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಿತ್ತದಿರು;

ಈ ಪತ್ರವನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೈದರನಡೆಗೆ

ಹೋಗಿ, ನಿಂಬಯ್ಯ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯರ ಪಾಳೆಗೈಗೆ

ಬದನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದಿಗೂ ದೊರೆಯದಂತೆ

ಮಾಡುವಿರಾ? ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಕೊಂಡ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ

ತಗುವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನೆ ಮಾಡುವಿರಾ? ಹೇಳಿ!

ಮಾತುಕೊಡಿ! (ಕಾಗದವನ್ನು ನೀಡುವನು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ — (ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉಕ್ಕಿಬರುವ ದುಃಖದಿಂದ) ಬಸವಯ್ಯ,
ನಾನು ಇನ್ನಾಗೆಂದು

ಈ ಕಾರ್ಯವನು ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಲಿ ?

ಬಸವಯ್ಯ — ನನಗಾಗಿ ! ನನಗಾಗಿ ಸಾಹಸವ ಮಾಡಿ !

ನನ್ನ ತಂದೆಯ ನೆನೆದು ಸಾಹಸವ ಮಾಡಿ !

ನನ್ನೆದೆ ತಣಿಯಲೆಂದು ಸಾಹಸವ ಮಾಡಿ ! —

ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೆ ಬಿಡಬೇಡಿ.

ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರೆ ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ

ಮಡಿಯುವೆನು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಬಸವಯ್ಯ, ಇದೊ ನನ್ನ ಪೂಣ್ಣಿಯಿದು :

ಬಾಳನೇ ಬಲಿದೆತ್ತು ನಿನ್ನ ಬಯಕೆ ಸಲಿಸಿ

ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹೊಂದುವೆನು !

ಬಸವಯ್ಯ — (ನರಳುತ್ತ) ಅಯ್ಯೋ ಸೋವು !

(ಲಿಂಗಣ್ಣ ಉಪಚರಿಸಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಅಯ್ಯೋ, ಆ ತಂಗಿ ರುದ್ರಾಂಬೆಗೇನೆಂದು

ಹೇಳಲಿ ! ಈ ಸುದ್ದಿಯನು ಕೇಳಿ ಅವಳೆಂತು

ಬೇವದಿಂದಿರುವಳು ? ಓ ತಂಗಿ ರುದ್ರಾಂಬೆ (ಲಿಂಗಣ್ಣ ಅಳುವನು)

ನಿನ್ನಿನಿಯನನು ಸೆರೆಯಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ

ಕಾಡಿನಲಿ ಕೊಲಲೆಂದೆ ನನ್ನ ನಟ್ಟಿದೆಯಾ ?

ಬಸವಯ್ಯ — (ಕನವರಿಸಿ)

ಯಾರದು ? ತಂದೆಯೇ ? ಬಾ, ತಂದೆಯೇ ಬಾ.

ನಿನ್ನಾ ಜ್ಞೆಯನು ನಾನು ನಡೆಸಲಾರದೆ ಹೋದೆ.

ಮುನಿಯದಿರು. ಅದಕೆ ಇವರಿಬ್ಬರನು ನೇಮಿಸಿಹೆ.

ಅದಾರದು ? ತಾಯಿಯೇ ? ಬಾರಮ್ಮಾ, ಬಾ.

(ಮಗುವಿನಂತೆ ತೊದಲಾಡುತ್ತ ಕೈ ನೀಡುತ್ತ)

ನನ್ನ ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಮ್ಮಾ ! ನನಗೆ ಹಸಿವಾಗಿದೆ !—
ಅಮ್ಮಾ, ಆ ಕರೆಯ ಬಳಿಯಲಿ ಚಿಟ್ಟಿಗಳ ಹಿಡಿದು
ರುದ್ರಾಂಬಿಗಿತ್ತೆನಮ್ಮಾ. ಏನು ಜೆಲುವೆ ಆ ಹುಡುಗಿ !
—ನನ್ನ ಬಣ್ಣದ ಚಿಟ್ಟಿಯಿದು, ಶಿವಯ್ಯಾ !
ಮುಟ್ಟಿದಿರು !—ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನೀನವನ ಬಳಿಗೇಕೆ
ಹೋಗುವುದು ? ಇತ್ತಬಾ. ನೋಟಲ್ಲಿ ! ನೋಟಲ್ಲಿ,
ರುದ್ರಾಂಬೆ, ಎಷ್ಟು ಜೆಲುವಾದ ಹೂವುಗಳು !

(ಹುಡುಗರಂತೆ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿ ನಗುವನು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಉತ್ಕರ್ಮಣ ಚಿಪ್ಪೆಯಿದು. ಕಾಲವೇ
ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುವುದು ಮರಣವೃತ್ತರವಾಗ.
ಆವನೀಗ ಬಾಲ್ಯದುದ್ಯಾನದಲಿ ತಿರುಗುತಿಹನು !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಕರೆಯುವನು) ಬಸವಯ್ಯ ! ಬಸವಯ್ಯ !

ಬಸವಯ್ಯ—(ಪೊದಲಿಸಂತೆ) ಬಂದೇ ! ಬಂದೇ ! ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಸಿಲ್ಲು !
ನೋಟಲ್ಲಿ, ಹಸುರು ಬದುಲಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲೆಸಿತು
ಮುದ್ದಾಂಗಿ ಮಲಗಿಹುದು !—ಆಯೋ ರುದ್ರಾಂಬೆ
ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟಳು ಅಲ್ಲಿ ! ಬೇಗಿತ್ತು ಹೊನ್ನಯ್ಯ !

ಲಿಂಗಣ್ಣ—(ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತ) ಬಸವಯ್ಯ ! ಬಸವಯ್ಯ !

ಬಸವಯ್ಯ—ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನೀನೆನ್ನನೇ ಮದುವೆಯಾಗುವೆಯಾ ?
ಕೇಳಲ್ಲಿ, ಕೋಗಿಲೆ ಕೂಗುತ್ತಿದೆ 'ಕುಹೂ' ಎಂದು !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— (ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ)

ಬಸವಯ್ಯ, ಬಸವಯ್ಯ, ರುದ್ರಾಂಬೆಗಾಗಿ.
ಯಾದರೂ ಬದುಕಲಾರೆಯಾ ?

రక్తాక్షి

బసవయ్య— (రేగిడుత)

ఓ రుద్రాంబే,

ముడిగేదరి సంతిరుచే పకింతు? పనిదు?

కుజ్జీయంతి కేయలల్లా! రక్తాక్షి యాగిరుచే?

హాగాదరిన్ను నీ రుద్రాంబేయల్లవే?

మాతాడు! మాతాడు, ఓ రక్తాక్షి!—

ఓ రక్తాక్షి, ముయ్యి తిరిసికో!—(జేరి)

అవనల్ల! అవనల్ల! అవను హొన్నయ్య!

అయ్యో అవననేతకే తివిదుకోందే? (అళువసు)

హొన్నయ్య—పనిదు మంత్రిగళే?

లింగణ్ణ— (ముమ్ము) పనిల్ల! ఎల్లవూ శాంతవాగువుదు!

బసవయ్య—అహా!—పనిదు శాంతి!—యారివరు!—

నిల్లి! నిల్లి! నానూ ఒరుత్తేనే!—

కవివర్యరిహరిల్లి! ఇనితు దిన నిమ్మనే

నానరసుతిద్దే! జ్యోతి! జ్యోతి—తి! జ్యోతి—!

(సాయువసు)

లింగణ్ణ— ఎల్ల ముగిదుదు; హొన్నయ్య. ముందేను గతి?

హొన్నయ్య—(డూరనోడి) ఎరడు కుదురేగళిరల్లివే అల్లి, నావాగ

నోడిదాగ? ఈగ ఒందే కాణుత్తిదే!

లింగణ్ణ— హౌదు; ఆ పాసి ఇల్లియే అడగిద్దనేందు తోరు

త్తదే నావు బందాగ. నావు కేళిగిదవేళి అవను

కుదురేయన్నేరి హోగిరబేళు.

హొన్నయ్య—(చిట్టి ఆలిస) అదేను? మురపుట ధ్వని!

లింగణ్ణ— (ఆలిస) బదనూర కడేయింద!

హొన్నయ్య—(ఊర్వేగదింద) హౌదు!

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ನಮ್ಮನ್ನಾ ಕ್ರಮಿಸಲು ಬರುವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಗೇನು ಮಾಡುವುದು? ಕಳೇಬರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ನಡೆಯದು!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ಚಿಂತೆ ಬೇಡ, ನಾನೊಂದುಪಾಯ ಹೂಡುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಬೇಗ ಹೋಗಿ ಮುಂದಿನ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನಾ ಲೋಚಿಸಿ. ತಡಮಾಡಿದರೆ ಶಿವಯ್ಯನಿಂದ ಏನಾಗುವುದೋ ನಾನರಿಯೆ! ಅವನು ನಿಂಬಯ್ಯನ ಗೂಢಚರನಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು! ಬೇಗ! ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ!

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡುವರೇ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — ನಾನೇ ಬಸವಯ್ಯನನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂದೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಆತನ ದೇಹವನು ಬಿದಫೂರಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಹತ್ತಿರ ಒಂದರು! ನೀವೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಉಪಾಯ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಕೆಡುವುದು — ನಡೆಯಿರಿ! ಬೇಗ ನಡೆಯಿರಿ!

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ! (ಹೋಗುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ — (ದೂರ ನೋಡುತ್ತ) ಬಿದಫೂರಿನಿಂದ ಏತರುವ ರಾಜಭಟರಿರಬೇಕು! ಬರಲಿ! ನಾನೇಯೆ ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಶಿವಯ್ಯರನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದೆನೆಂದೂ, ಅವರನಾ ಕ್ರಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಬಸವಯ್ಯನನು ತಿವಿಯಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ, ಲಿಂಗಣ್ಣ ಶಿವಯ್ಯರು ಖುರಪುಟ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ದೌಡಾಯಿಸಿದರೆಂದೂ ಹೇಳುವೆನು. ನಂಬಿದರೆ ಒಳಿತಾಯ್ತು: ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕೆಳೆಯನಿಗೆ ಚರಮ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನಾದರೂ ನಡೆಸುವೆನು — ನಂಬಿದರೆ, — ನಂಬಿದರೆ ಈಶ್ವರೇಚ್ಛೆ! — ವೀರನಂದದಿ ಅರಿಗಳನಿಂದು (ಕೆಳಗೆ)

ನೀಡು

ನೋಡಿ) ಓ ಮಿತ್ರಾ, ನಿನ್ನೆಡೆಯೇ ಶವವಾಗಿ ಬೀಳುವೆನು.
(ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು) ಓ ಬಸವಯ್ಯ, ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ
ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಈ ಕೆಲಸವನು ನಿನಗಿಂದು ಮಾಡು
ತ್ತೇನೆ! (ಬಸವಯ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವನು ಕೆಂಪಾದ ಖಡ್ಗವನ್ನು
ನೋಡುತ್ತ) ಸಾಕು, ಇದರಿಂದ ಅವರು ವೋಸಹೋಗು
ವರು. (ನೀಡುತ್ತಿರುತ್ತ ನಲ್ಲವನು. ಕಣ್ಣೀರನ್ನೆಲ್ಲ ಬೀಗಬಿಗನೆ
ಒರಸಿಕೊಳ್ಳುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೩

[ತಿವವೊಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೃದರನ ಸೇನೆಯ ತಪಿರ. ಪಹರಿ
ಗಲಿಬ್ಬರೂ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮುಸಲ್ಮಾನನು.
ಅವನು ಹೊಗೆಬತ್ತಿ ಸೇದುತ್ತಿರುವನು]

ಒಂದನೆ— ಸಾಹೇಬರೇ, ಈ ನಾಡು ಎಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿದೆ. ನೋಡಿ,
ಮಾಲೆ ಮಾಲೆಗಳಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಆ ಹಸುರು ಮಲೆಗಳ
ಹಿಂದೆ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬವು ಹೇಗೆ ತಳತಳಿಸಿ ಮುಳಗುತ್ತಿದೆ!
ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಹೊಂಬೆಳಕಿನಿಂದ ಹೊಳೆಯ ನೀರಿಗೇ
ಬಿಂಕಿ ಬಿದ್ದಂತಿದೆ!

ಎರಡನೆ— (ಹೊಗೆಬತ್ತಿ ಸೇದಿ) ಹೌದು, ರಾಯರೇ, ನಾಡೇನೋ ಚೆಲು
ವಾದುದೆ! ಆದರೆ ಈ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಳೆಯಗಾರ
ರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದೂ ಒಹುಕಷ್ಟ. ನೋಡಿ, ಮೊನ್ನೆ ಆ
ಚಿಕ್ಕ ಪಾಳೆಯಗಾರನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಕೂಡ
ನಮ್ಮಿಂದಾಗದೇ ಹೋಯಿತು. ನಾಳೆ ಬಿದನೂರನ್ನು
ಹಿಡಿಯುವುದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯಾಸವೋ ಏನೋ? (ಹೊಗೆ
ಬತ್ತಿ ಸೇದುವನು)

ಒಂದನೆ— ಬಿದನೂರನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಎರಡನೆ— ಅದೂ ಮಲೆನಾಡಲ್ಲವೇ?

ಒಂದನೆ— ಆದರೇನು? ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿವೆ. ಮಂತ್ರಿಗಳು
ರಾಜಕುಮಾರರು ಎಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡು
ವರು. ಜನಗಳಿಗೂ ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಂಡರಾಗುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ.
ಅಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಡೆಯ ಗೂಢಚರರಾಗಿರುವ ರಾಮರಾಯ
ರಿಲ್ಲವೇ? ರಂಗದಾಸರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದವರೂ ಅವರೇ.

ಆ ಕಾಗದವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡೇ ನಮ್ಮ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದ್ದು.

ಎರಡನೆ— ಇಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಾಗಲೇ ಎರಡು ದಿನಗಳಾದುವು. ಇನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಹೀಗೆಯೇ ಕುಳಿತಿರುವುದು?

ಒಂದನೆ— ಆ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ. ನಾಳೆಯೇ ಹೊರಡಬಹುದು. ಇವತ್ತು ಬದನೂರಿನ ರಾಜಪುತ್ರರೇ ಬಂದಿದ್ದಾರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ.

ಎರಡನೆ— ಯಾವಾಗ ಒಂದರು?

ಒಂದನೆ— ಆಗಲೇ ಬಂದರಂತೆ. ನಮ್ಮ ದೊರೆಗಳೊಡನೆ ತಿಬರದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಸೇನಾಪತಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ

ಎರಡನೆ— ರಾಯರೇ, ಹಾಗಾದರೆ ನಮಗೆ ಬದನೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೇಟೆ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು! ಅಲ್ಲವೇ?

ಒಂದನೆ— ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆ— ಹಾಗೆಂದರೇನು? ನಾವು ಗೆಲ್ಲಲಾರೆವೇ?

ಒಂದನೆ— ಗೆಲ್ಲುತ್ತೇವೆ! ಆದರೆ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗಾಗಿ ನಾವು ರಾಜ್ಯ ಗೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಲೂಟಿಗೀಟಿಗವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆ— ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಯೋಜನ?

ಒಂದನೆ— ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆ— ಇದೊಳ್ಳೆಯ ಮಾತು! ಹೆಸರಿದೇನು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುತ್ತದೆಯೇ?

ಒಂದನೆ— ಹೈದರಾಲಿಯವರಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಎರಡನೆ— ನಮಗೆ?

ಒಂದನೆ— ನಮಗೂ ಬಹುಮಾನಗಳು ದೊರಕಬಹುದು.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಎರಡನೆ— (ಬಿಚ್ಚಿ) ಅದೇನು ಸದ್ದು?

ಒಂದನೆ— (ಅಲಿಸಿ) ಗೊರಸಿನ ಸದ್ದು! ಇತ್ತ ಕಡೆಗೇ ಒರುತ್ತಿದೆ!

ಎರಡನೆ— (ಹೊಗೆಬತ್ತಿ ಬಿಸುಟು) ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿ!

[ಇಬ್ಬರೂ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದು ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವರು]

ಒಂದನೆ— (ನೋಡಿ) ಒಬ್ಬನೇ ಸವಾರ! ಎಷ್ಟು ಬೋರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ!

ಎರಡನೆ— (ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ನೋಡಿ) ಮುದುಕನಲ್ಲವೇ?

ಒಂದನೆ— ಹೌದು, ಯಾರೋ ಬದನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಯರಬೇಕು.

[ಇಬ್ಬರೂ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು]

ಒಂದನೆ| — ನಿಲ್ಲು! ನಿಲ್ಲು!

ಎರಡನೆ| — ನಿಲ್ಲು! ನಿಲ್ಲು!

[ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಪ್ರವೇಶ]

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹೈದರಾಲಿಯವರಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ!

(ಪಹರಿಗಳು ಕತ್ತಿ ಇಳಿಸಿ)

ಒಂದನೆ— ಯಾರು ನೀವು?

ಎರಡನೆ— ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಾವು ಬದನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಂತ್ರಿಗಳು. ಹೈದರಾಲಿಯವರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪತ್ರವೊಂದಿದೆ. ತಡಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರನಾಡವಾಗಬಹುದು. ನಾನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನೀಗಲೇ ನೋಡಬೇಕು!

ಒಂದನೆ— ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮ ರಾಜಕುಮಾರರು ನಮ್ಮ ದೊರೆಗಳೊಡನೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ನೋಡಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಏನು? ನಮ್ಮ ರಾಜಕುಮಾರರೇ?

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಒಂದನೆ— ಹೌದು, ನಿಮ್ಮ ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನವರು !

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಇದೇನೋ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ! ದಯಮಾಡಿ ಒಳಗೆ ಬಿಡಿ;
ಹಿರಿಯ ಕಾರ್ಯವೊಂದಿದೆ!

ಎರಡನೆ— ಯಾರನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪತ್ರವನ್ನಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು
ಎನು ಹೇಳುವರೋ ನೋಡಿ. ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮಹದುಪಕಾರ
ವಾಗುವುದು. ನಿಮಗೆ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆಯುವುದು!

ಒಂದನೆ } —ಇತ್ತ ಕೊಡಿ! ಇತ್ತ ಕೊಡಿ!
ಎರಡನೆ }

(ಇಬ್ಬರೂ ಕೈ ನೀಡುವರು ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಪಹರಿಯು

ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಮ್ಮ ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನವರು ಒಂದಿದ್ದಾರೆಯೇ?

ಒಂದನೆ— ಹೌದು ಸ್ವಾಮಿ, ದೊರೆಗಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— (ಸ್ವಗತ) ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪಿ ಶಿವಯ್ಯ! ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ
ಘೋರ ಕೃತ್ಯವನೆಸಗಿದೆಯಾ? ಇರಲಿ! ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಂದ
ಪಾರಾಗಬಲ್ಲೆಯಾ?

ಒಂದನೆ— ಉತ್ತರ ಒರುವ ತನಕ ಎರ್ರವಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ, ಸ್ವಾಮಿ. ಬಹಳ
ದಣಿದಿರುವಂತಿದೆ.

[ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗಿ ಬಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು

ನಿಡುಸುಯ್ಯುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುವನು ಪಹರಿಯು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದಲೂ

ಗೌರವದಿಂದಲೂ ಅವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವನು]

[ಪರದೆ ಬಿಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ಳ

[ತುಂಗಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿಯು ಸ್ವಂತ ನೀಡು. ಶಿವಯ್ಯನು ಕುಳಿ
ತಿಡ್ಪಾನೆ ಹೈದರಾಲಿಯೂ ಆತನ ಸೇನಾಪತಿ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯೂ
ಕುಳಿತು ಶಿವಯ್ಯನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಕರಣಿಕನೊಬ್ಬನು
ಹೈದರನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು ನಮ್ಮತೆಯಿಂದ
ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ]

ಹೈದರಾಲಿ—ಅರಲಿ, ಆ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು
ಬಂದಿದೆ. ಮುಂದಾದುದೇನು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಸೇನಾಪತಿ ನಿಂಬಯ್ಯನೂ ರಾಣಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯೂ ಸೇರಿ
ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಲಿಂಗಣ್ಣನೊಡನೆ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿ
ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೊಯ್ದರು. ಶಿವಯ್ಯನಂಬ ನನ್ನ
ಗಳೆಯನೊಬ್ಬನು ಒಹಳ ಸಾಹಸಮಾಡಿ ಉಪಾಯದಿಂದ
ರಾತ್ರಿ ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದನು.
ತಮ್ಮ ಗೂಢಚರರೆಂದು ತಾವು ಹೇಳಿದ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ
ಬುದ್ಧಿವಾದದಂತೆ ನಾನೂ ಶಿವಯ್ಯನೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಒರು
ತ್ತಿರಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಪರಿವಾರ
ದೊಡನೆ ಬಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಅಕ್ರಮಿಸಿದನು.
ನಡೆದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಶಿವಯ್ಯನು
ಗಾಯಗೊಂಡು ಕೆಳಗುರುಳಿದನು. ನಾನು ಅದೃಷ್ಟ
ವಶದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಲು ಬಂದೆ.
ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ನನ್ನ ತಂದೆಯ ರಾಜ್ಯವು
ಅನ್ಯಾಕ್ರಾಂತವಾಗದಂತೆ ಕೃಪೆಮಾಡಬೇಕು.

(ಕೈಮುಗಿಯುವನು)

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಬಸವಯ್ಯನವರೇ, ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ
ಬಿಡನೂರಿಸಲ್ಲಿ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಪ್ರಜೆಗಳಿಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ
ರಾಣಿ, ನಿಂಬಯ್ಯ, ಲಿಂಗಣ್ಣ ಇವರ ಭಯದಿಂದ
ಅಂಜಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಸಹಾಯ ದೊರೆತರೆ ಎಲ್ಲವೂ
ನೇರವಾಗುವುದು.

ಹೈದರಾಲಿ—ನಾವು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಲು
ಒಪ್ಪುವರೋ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಒಪ್ಪುವೆನು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಈ ದಾಳಿಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನೆಲ್ಲ ನೀವೇ ವಹಿಸಬೇಕು.

ಶಿವಯ್ಯ—ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಹಿಸುವೆನು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು.

ಶಿವಯ್ಯ—ಅಪ್ಪಣೆ.

ಹೈದರಾಲಿ—ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯವರೇ, ಬಸವಯ್ಯನವರಿಂದ ಈ
ರಾತ್ರಿಯೇ ಕರಾರು ಬರೆಯಿಸಿ.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಅಜ್ಜಿ! (ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ) ರಾಜಕುಮಾರರೇ, ನಿಮ್ಮಿಂದ
ನಡೆಯಬಹುದಾದ ಸಹಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುವಿರಷ್ಟೆ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಹೈದರಾಲಿ—ನಿಮ್ಮ ಕೋಟಿಯು ಬಹಳ ದುರ್ಗಮವಾದುದೇ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಹೌದು, ಸಾರ್ವಭೌಮರೇ; ಆದರೆ ಗುಪ್ತದ್ವಾರಗಳಿವೆ.
ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಗೊತ್ತು.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ನಿಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೆಷ್ಟು?

ಶಿವಯ್ಯ— ಎಂಟು ಸಾವಿರ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ನನ್ನ ಕಡೆಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಕೋಟಿಯನ್ನು ಮುಕ್ತಿದರೆ ನಮಗೇ ಸಹಾಯವಾಗುವರು.

ಹೈದರಾಲಿ —(ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗೆ) ಇಲ್ಲಿಂದ ನಾವೆಂದು ಹೊರಡಬಹುದು ?

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ —ನಾಳೆಯೇ ಹೊರಡಬೇಕು, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ.

ಶಿವಯ್ಯ— ಹೌದು, ತಡಮಾಡಿದರೆ ಶತ್ರುಗಳು ಬಲವಾಗುವರು.

[ಪಹಿಯು ಕಾಗದದೊಡನೆ ಬಂದು ಸಲಾಂ ಮಾಡುವನು]

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ —ಎನು ಸಮಾಚಾರ, ಸಯ್ಯದ್ ?

ಪಹಿ — ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ರಾಹುತನೊಬ್ಬನು ಬಿದನೂರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ದೊರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎನಲು ಈ ಕಾಗದವನ್ನು ತಮಗೆ ಸಿಲೇದಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು.

[ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವನು ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೈದರಾಲಿಗೆ ಕೊಡುವನು ಕರಣಿಕನು ಅದನ್ನು ಹೈದರನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರಲು, ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಬೆಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿವಯ್ಯನು ಮಾತಾಡುವನು]

ಶಿವಯ್ಯ— ಸಾರ್ವಭೌಮರೇ, ಮತ್ತೆ ಇದೇನೋ ಪಿತೂರಿ ಇರ ಬೇಕು !

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ —ಇರಲಿ, ರಾಜಕುಮಾರರೇ, ನೀವು ಭಯಪಡಬೇಡಿ. ಇಂತಹ ನೂರಾರು ತಳತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ನಮ್ಮ ದೊರೆಗಳು.

ಹೈದರಾಲಿ —(ಪತ್ರವನ್ನು ಕರಣಿಕನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗೆ) ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ಇದೇನೋ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ !

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ —ಪತ್ರವು ಯಾರಿಂದ ಬಂದುದು ?

ಹೈದರಾಲಿ—ನಮ್ಮ ರಾಮರಾಯರಿಂದ. ನೀವೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ.
(ಕೊಡುವನು ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ ಓದುತ್ತಿರೆ) ಬಸವಯ್ಯನವರೇ, ಆ
ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ನಿಮ್ಮ ಕೈಗೇನಾದರೂ ಪತ್ರ ಬರೆದು
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೇ?

ಶಿವಯ್ಯ—(ಬೆದರಿದಂತೆ) ಹೌದು, ಪ್ರಭೂ. ಆದು ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ
ಶಿವಯ್ಯನ ಕೈಲಿತ್ತು. ಆತನನ್ನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು
ಹಿಡಿದಾಗ ನಾನು ತ್ವರೆಯಿಂದ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ.
ಪತ್ರವು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಸಾರ್ವಭೌಮರೇ, ಬಸವಯ್ಯನವರು ಜೆನ್ನಾಗಿ
ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶತ್ರುಗಳು ಈ ಪತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ
ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಂದವನಿಗೆ
ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನೇ ವಿಧಿಸಬೇಕು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಇರಲಿ, ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡೋಣ. ಆ ರಾಯತನನ್ನು
ಬರಪೇಳಿ.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—(ಪಹರಿಗೆ) ಹೋಗು, ಆ ಸವಾರನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು
ಬಾ. (ಪಹರಿ ಹೋಗುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ—ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೇ, ಏನು ಭಯಂಕರವಾದ ಪಿತೂರಿ ಹೂಡು
ವರೋ ನಾನರಿಯೆ. ರಾಜತಂತ್ರನಿಶಾರದರಾದ ತಾವು
ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ ನನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಯಬೇಕು. ಬೇಟೆ
ನಾಯಿಗಳಿಟ್ಟಿದ ಜೊಲದ ಮರಿಯಂತೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿ
ದ್ದೇನೆ. ತಾವು ನನ್ನ ಭಾಗದ ದೇವರಾಗಿ ಕಾಪಾಡಬೇಕು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಇರಲಿ; ರಾಜಕುಮಾರರೇ, ಭಯಪಡಬೇಡಿ. ನಾವು
ಸತ್ಯ ಪಕ್ಷವಾತಿಗಳು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲಿಲ್ಲ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

[ಪಹರಿಯೊಡನೆ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು.

ಶಿವಯ್ಯನು ದಿಗಿಲು ಬೀಳುವನು. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯು ಹೈದರಾಲಿ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗಳಿಗೆ ಕೈ ಮುಗಿಯುವನು ಹೈದರಾಲಿಯು ಗೌರವವಿಂ ಪತ್ತಿನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನು ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯು ಆಗತುಕನನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ರೋಧ ಮಿಶ್ರವಾದ ತಿರಸ್ಕಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರುವನು ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಶಿವಯ್ಯನ ಕಡೆ ದುರಸುರನೆ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುವನು ಅದುವರೆಗೂ ಲಿಂಗಣ್ಣನನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಗಣ್ಯನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿವಯ್ಯನು ಆಗ ತಲೆಬಾಗುವನು ಹೈದರಾಲಿಯು ಇದಲ ವನ್ನೂ ಅವಲೋಕಿಸುವನು]

ಹೈದರಾಲಿ—ನೀವು ಬದಲೂರಿಸಿಂಪ ಬಂದವರೇ ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— (ಧೀರವಾಣಿಯಿಂದ) ಹೌದು, ಸಾಸಂಭ್ರಾಮರೇ !

ಹೈದರಾಲಿ—ಒನ್ನಿ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅಪ್ಪಣೆ. (ಮದನಯನ್ನು ತಲೆಬಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿ ಕೂರುವನು)

ಹೈದರಾಲಿ—ಬಸವಯ್ಯನವರೇ, ಇವರಾರು ? (ಲಿಂಗಣ್ಣ ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ— ಇವರೇ ಆ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಓಹೋ, ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಲು ತಲೆಯೇ ಮುಂದೆ ಸುಗ್ಗಿದೆ !

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ದ.ವಾಸ್ತವವು, ಇವನು ಬಸವಯ್ಯನಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನನ್ನು ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಸವಿಂದ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರುವ ಶಿವಯ್ಯನವನು !

ಶಿವಯ್ಯ— (ನಗುವನ್ನು ನಟಿಸಿ) ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ನೋಡಿ; ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಜವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ) ಏನು, ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ಅಂತೂ ಸರ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ

ಜಿಟ್ಟಿರೇನು? ಅಯ್ಯೋ, ಶಿವಯ್ಯ, ನನಗಾಗಿ ನೀನು
ಮಡಿದೆಯಾ? (ಶೋಕಿಸುವನು)

ಹೈದರಾಲಿ—ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನಿಮಗೆ ಈ ಪತ್ರವೆಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಧರ್ಮಾವತಾರ, ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕು.
ನಾನು ಬಿದನೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಂತ್ರಿ. ಶಿವೈಕ್ಯರಾದ
ಬಸವನಾಯಕರಿಗೂ ಅವರ ಪುತ್ರನಾದ ರಾಜಕುಮಾರ
ಬಸವಯ್ಯನಿಗೂ ಆಪ್ತನು.

ಶಿವಯ್ಯ— ಇಲ್ಲ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಇವರು ಆಪ್ತ
ರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರೂ
ಒಬ್ಬರು. ನನಗೂ ಇವರು ಆಪ್ತರಲ್ಲ. ಏನೋ ಕಪಟ
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— (ದೃಢವಾಣಿಯಿಂದ) ಶಿವಯ್ಯ, ನಿನ್ನನ್ನು ನಂಬಿ ಒಡನೆಬಂದ
ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂದು ಈಗ ನಾನೇ
ರಾಜಕುಮಾರನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೀಯಾ?

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—(ಶಿವಯ್ಯಗೆ) ಬಸವಯ್ಯನವರೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಮ್ಮನಿರಿ.

ಹೈದರಾಲಿ—ಹೇಳಿ, ಮಂತ್ರಿಗಳೇ.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಸ್ವಾಮಿ, ಚೆಲುವಾಂಬೆ ನಿಂಬಯ್ಯರು ನನ್ನನ್ನೂ ರಾಜ
ಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಿಸಿದರು
ಈ ಶಿವಯ್ಯನೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೆಂಬೊಬ್ಬ ರಾಜಪುತ್ರನ
ಮಿತ್ರನೂ ಸೇರಿ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ರಾತ್ರಿ ಸೆರೆಯಿಂದ
ಬಿಡಿಸಿದರು. ನಾನಿದ್ದ ಸೆರೆಗೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನು ಒಂದು
ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಒಂದನು. ಹೊರಗೆ
ಬಂದು ನೋಡುವಲ್ಲಿ ತೃಣಾಸಂದ ಪರಮಹಂಸರೆಂಬ
ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ತೇಜೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ನಮಗಾಗಿ

ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿವಯ್ಯ ಬಸವಯ್ಯರಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಕಾದೆವು. ಅವರು ತೋರದಿರಲು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನಾನೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಮುಂದೆ ಹೊರಟೆವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕಾಡಿನ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ದಾರಿಗಾಣದೆ ವಕ್ರಪಥದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿದೆವು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಈ ಶಿವಯ್ಯನೂ ಇವನಿಂದ ಕೊಲೆಯಾದ ಬಸವಯ್ಯನೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಂಚೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಒನಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿದ ಮೇಲೆ ನಮಗೆ ಸರಿವಾರಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ನಾನೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನೂ ಬರುತ್ತಿರಲು ಕುಂಸಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವ ರೋದನವು ಕೇಳಿಸಿತು. ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ತೇಜಿಗಳನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ ದೌಡಾಯಿಸಿ ಬಂದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಬಂದೆಡೆ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು ನಿಂತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದೆವು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಮಹಾ ಪ್ರಸಾತದಿಂದ ರೋದನವು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂಡೆ ಯನ್ನೇರಿ ಪ್ರಸಾತವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಸವಯ್ಯನ ತಲೆಯುಡೆಯು ಆ ಅರೆಯ ಮೇಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಏನೋ ಪ್ರವಾದ ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಸಾತದೊಳಗೆ ಇಳಿದೆವು. ಅಯ್ಯೋ ಏನು ನೋಡುವುದಲ್ಲಿ! ಬಸವಯ್ಯನು ಜಜ್ಜರಿತದೇಹನಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಗೋಳಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಶಿವಯ್ಯನು ಅವನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತಳ್ಳಿ, ನಾವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದು, ನಾವು ಕಂದರದೊಳಗಿಳಿಯಲು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕುದುರೆಯೊಂದನ್ನೇರಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ,

ವುನಃ ನಾವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕುದುರೆಯಿತ್ತು. ಬಸವಯ್ಯನು ಸಾಯುವಾಗ ನನಗೆ ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮೆಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು. ರಾಜಕುಮಾರನ ಮೃತದೇಹವನ್ನು ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಖುರಪುಟ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ನಿಂಬಯ್ಯನು ಅಟ್ಟಿದ ಆಳುಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಿದೆವು. ಮಿತ್ರನಾದ ರಾಜಕುಮಾರನ ದೇಹಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಓಡುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಹೊನ್ನಯ್ಯನು ಏನೋ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತನು. ಅವನ ಗತಿ ಏನಾಯಿತೋ ನಾನರಿಯೆ! ನೀವು ಈ ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು 'ಬಸವಯ್ಯ' 'ರಾಜಕುಮಾರ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ ತಾನೇ ಬಸವಯ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಭೌಮರೇ ಈಶ್ವರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಾನು ಸತ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮೆದುರು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯವರೇ, ಕಥೆಯೇನೋ ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ!—ಬಸವಯ್ಯನವರೇ, ಇದಕ್ಕೆ ನೀವೇನು ಹೇಳುವಿರಿ?

ಶಿವಯ್ಯ—ಮಹಾಪ್ರಭೂ, ಇವರು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲ ಸುಳ್ಳು. ಕೈಸರೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದೇ ಈ ಕಾಗದ ತುದಿದ್ದಾರೆ, ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಲೆಂದು! ನಿಜವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾನು ತಮಗಾಗಲೇ ಅರುಹಿದ್ದೇನೆ. ಇವರ ಒಳಸಂಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೀರಿ

ಹೋದ ಬಸವನಾಯಕರ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರನಾದ ಬಸವಯ್ಯನು ನಾನೇ! ನನ್ನಮೇಲೆ ಕೃಪೆಹೋರಬೇಕು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಎಲವೋ ಶಿವಯ್ಯ, ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆಬಿಡಬಿಡಿಸಿದೆಯಾ?

ಶಿವಯ್ಯ— ಸುಳ್ಳಾದಬೇಡಿ.—(ಹೈದರಿಗೆ) ಮಹಾಪ್ರಭೂ, ಇವರು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದೇ ಸುಳ್ಳು!

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ಇಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾಗಿಯೂ ನೀವಿಂತಹ ಘೋರ ಕೃತ್ಯವನು ನಡೆಸಿ, ಈಗ ಪಿತೂರಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೀರಾ? ನಿಮಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆಯೇ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಬೇಕು!

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ವೀರರು ಸಾಯಲಿಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಯುವುದೇ ನನಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದುದು.— ಇವನು ಬಸವಯ್ಯನಲ್ಲ! ಆತನ ಕೊಲೆಗಾರನಾದ ಶಿವಯ್ಯನವನು! ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ನನ್ನದು ಸುಳ್ಳಾಗಿದ್ದರೆ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನೇ ವಿಧಿಸಿ.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—(ಶಿವಯ್ಯನನು ತೋರಿಸಿ) ನಿಮ್ಮ ಸುಳ್ಳಿಗೆ ಇವರೇ ಸಾಕ್ಷಿ!

ಹೈದರಾಲಿ—ಇರಲಿ, ನಾನೀಗ ಸತ್ಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವೆನು.

ರಂಗದಾಸನನ್ನು ಬರಮಾಡಿ.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—(ಪಹುಗೆ) ಹೋಗು, ರಂಗದಾಸರನ್ನು ಕರೆದುತಾ.

(ಶಿವಯ್ಯನು ಬಿಚ್ಚಿ ನಡುಗುವನು)

ಹೈದರಾಲಿ—ಬೆದರಬೇಡಿ, ಬಸವಯ್ಯನವರೇ ; ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮಿಥ್ಯೆಯು ಈಗಲೇ ಹೊರಬೀಳುವುದು.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

[ಪಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ವೇಷದ ರಂಗದಾಸನೊಡನೆ ಬರುವನು.

ರಂಗದಾಸನು ಹೈದರಾಲಿಗೂ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗೂ

ನಮಿಸಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ]

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ!

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ನಮಸ್ಕಾರ.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ—(ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ) ಶಿವಯ್ಯನವರೇ, ನಮಸ್ಕಾರ!

ಶಿವಯ್ಯ— (ಬಿಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು) ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತಂತಿದೆ. ನಾನು
ಶಿವಯ್ಯನಲ್ಲ; ಬಸವಯ್ಯ.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ—(ಹುತವದನನಾಗಿ) ಎಂದಿನಿಂದ, ಸ್ವಾಮಿ?

ಹೈದರಾಲಿ—ರಂಗದಾಸರೇ, ನಿಮಗೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಪರಿಚಯವಿದೆಯೇ?

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ—ಜೆನ್ನಾಗಿದೆ, ಮಹಾಪ್ರಭೂ! (ಲಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ತೋರಿಸಿ)
ಇವರೇ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು!
(ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ) ಇವರ ಹೆಸರು ಶಿವಯ್ಯ!

ಶಿವಯ್ಯ— ಸ್ವಾಮಿ, ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮರೆತುಹೋಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇವರೂ ಪಿತೂರಿಗೆ ಸೇರಿರಬೇಕು. ಕಾಪಾಡಬೇಕು, ಮಹಾಪ್ರಭೂ!

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ಈ ರಂಗದಾಸರ ಪರಿಚಯವಿದೆಯೇ, ನಿಮಗೆ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ-- ಇವರು ರಂಗದಾಸರೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ತ್ಯಾಜನಿಂದ ಪರಮಹುಸರ ಶಿಷ್ಯರೆಂದು ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲೆ.

ಹೈದರಾಲಿ—(ಕೋಪದಿಂದ ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ) ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಮಣ್ಣೆರಚಲೆಂದು ಬಗೆದೆಯೇ? (ರಂಗದಾಸನಿಗೆ) ಇವನು ಶಿವಯ್ಯನೆಂದು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತೇ?

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ—ಹೌದು, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲಿ !
ಹೈದರಾಲಿ—ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ಇನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಸಾಕು. ಇವನನ್ನು
ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಿಸಿ. ಈ ರಾತ್ರಿಯೇ ಶೂಲಕ್ಕೆರಿಸಬೇಕು.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಸಯ್ಯದಾ, ಈ ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ಬಂಧಿಸು.

(ಪಹರಿಯು ಶಿವಯ್ಯನಿಗೆ ಕೋಳ ಹಾಕುವನು)

ಶಿವಯ್ಯ —(ಮೊಳಕಾಲುರಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ) ಮಹಾಪ್ರಭೂ ಮರೆಹೊಕ್ಕಿ
ದ್ದೇನೆ. ತಪ್ಪಾಯ್ತು ; ಕಾಪಾಡಬೇಕು !— ಲಿಂಗಣ್ಣ
ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ !

ಹೈದರಾಲಿ—ಕೊಲೆವಾತಕಾ, ನಿನಗೆ ಮರಣವೇ ಶರಣು ! ಎಳೆದು
ಕೊಂಡು ಹೋಗು, ಸಯ್ಯದಾ. (ಪಹರಿಯು ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು
ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು)

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಅವನನ್ನು ಇಂದೇ ಶೂಲಕ್ಕೆರಿಸುವುದು
ಬೇಡ. ಜಿದನೂರಿನ ಅಸರಾಧಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವನಿಂದ ಬಯಲಿಗೆ
ಜೀಳುವರು.

ಹೈದರಾಲಿ—ಆಗಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆಯೇ ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ. (ರಂಗ
ದಾಸಗೆ) ರಂಗದಾಸರೇ, ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸೆರೆಗಾಹಿಗಳಿಗೆ
ತಿಳಿಸಿ.

(ರಂಗದಾಸನು ಕೈಮುಗಿದು ಹೋಗುವನು)

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ನಾನು ತಿಳಿಯದೆ ಆಡಿದ
ಕರಿಸ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.
ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನೀವು ಸಮ್ಮಾಪ್ತರು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ತಾವು ಹಾಗೆ ಬೇಡುವುದುಂಟೆ? ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
ಎಂತಹರೂ ತಪ್ಪುವರು ! ತಿಳಿದವರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಹೈದರಾಲಿ—(ಮುಗುಳ್ಳುಗುತ್ತ) ಮಂತ್ರಿಗಳೇ, ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಾನು ಈ ಮೊದಲೇ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾನು ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗಳಂತೆ ದುಡುಕಲಿಲ್ಲ. (ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯು ನಾಚಿ ತಲೆಬಾಗುವನು) ಆದುದಾಯಿತು. ನಾವು ನಾಳೆಯೇ ಬಿದನೂರಿಗೆ ಹೊರಡುವೆವು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ— (ದುಃಖದಿಂದ) ಬಸವಯ್ಯನ ಸಾವಿನಿಂದ ನನ್ನ ಕೈಮುರಿದು ಹೋದಂತಿದೆ. ಏನಾದರೇನು? ನಮ್ಮ ರಾಜವಂಶವೇ ಹಾಳಾಯಿತು.

ಹೈದರಾಲಿ—ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೂ ಬೇಡವೇ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ— ಅದೊಂದೇ ಇನ್ನು ನನಗುಳಿದಿರುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ.

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೫

[ಬಿದನೂರಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂಬಯ್ಯ, ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ಸೋಮಯ್ಯ
ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಸೋಮಯ್ಯ, ನೀನು ಹೇಳುವುದು ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರ
ವಾಗಿದೆ. ಬಸವಯ್ಯನನು ಹೊನ್ನಯ್ಯನೇ ಸಂಹರಿಸಿದನೆ ?
ನಿಂಬಯ್ಯ—ನನಗೇನೋ ಸಂದೇಹವೇ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಣ ಸ್ನೇಹಿತ
ರಾಗಿದ್ದರು. ಇದರೊಳೇನೋ ರಹಸ್ಯವಿರಬೇಕು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ನಾನೇ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ ; ಹೊನ್ನಯ್ಯನು
ಬಸವಯ್ಯನನು ತಿವಿದುಕೊಂಡು ರಕ್ತಮಯವಾದ ಖಡ್ಗ
ವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಭಯಾನಕವಾಗಿ
ಸಿಂಹಿಸಿದ್ದನು. ಆ ದೃಶ್ಯವನು ನೆನೆದೊಂದರೆ ನನಗಿನ್ನೂ
ಮೈಸವಿರದ್ದು ನಿಲ್ಲುವುದು. ಅದುವರೆಗೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನು
ಆಂತಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಪಾಕಬಲ್ಲನೆಂದು ನಾನು ಕನಸಿ
ನಲ್ಲಿಯೂ ಎಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಹಾಗಾದರೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರೊಡನೆ ಓಡಿಹೋದವನಲ್ಲ ?
ಸೋಮಯ್ಯ—ಇಲ್ಲ, ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಯ್ಯನೇ ಕಾರಣ ಅವರಿಬ್ಬ
ರನೂ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಕದ್ದೊಯ್ದರು. ಹೊನ್ನಯ್ಯನು
ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧೋಷಿ. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ
ಬಿದನೂರು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪರರಾಜರ ಕೈವಶವಾಗು
ವುದಲ್ಲಾ ಎಂದು ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ದೇಶ
ಭಕ್ತಿಯು ನಿರುಪಮವಾದುದು. ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಲ್ಯ
ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನೇ ಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಲಿಂಗಣ್ಣ ಶಿವಯ್ಯರೆಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿದರು ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಎನೋ ? ಅದು ತಿಳಿಯದಿದೆ.

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ಹೊನ್ನಯ್ಯನಲ್ಲಿ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ರುದ್ರಯ್ಯನು ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮಿತ್ರಹತ್ಯವು ಆತನನ್ನು ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಚಿಲುನಾಂಚಿ—ನಿಂಬಯ್ಯ, ಮುಂದೇನು ಕೇಡಹುದೋ ನಾನರಿಯೆ. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸುಮ್ಮನೆಯೇ ಬಿಡುವರೇ? ಯಾವ ದೊರೆಯನು ಕೂಡಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲೆಂದು ಹೋಗಿರುವರೋ? ಆತನ ದ್ವೇಷವು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪದ ದ್ವೇಷದಂತೆ ಮುಯ್ಯಿ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡದು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಅಹುದು; ಆ ಮುಡುಕನೊಂದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ.—ಆದರೂ ನಿನಗೆ ಬಿದರಿಕೆ ಬೇಡ. ಅಸುವಿರುವವರೆಗೆ ನಿನಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುವೆನು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಹೊರಗಿನ ರಾಜರು ದಂಡೆತ್ತಿಬರುವ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲಿ. ನಮ್ಮ ಜನರೇ ದಂಗೆಯೇಳುವ ಸಂದರ್ಭವಿದೆ. ಹೊನ್ನಯ್ಯನು ರಾಜವೃತ್ತನನು ಕೊಂದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕಾಡು ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಊರೊಳಗೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಜನರು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕೋಲಾಹಲವು ವೊಳೆದೊಳುತ್ತಿದೆ. ನಾವು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿದರೆ ಸನ್ನಿವೇಶವು ದುರ್ದಮ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಜನರ ಭಯವಾತಿರಲಿ, ಸೋಮಯ್ಯ—ಹೊನ್ನಯ್ಯನ ಸಮಸ್ಯೆಯು ನನಗೆ ದುರ್ಭೇದ್ಯವಾಗಿದೆ! ಆತನಮೇಲೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕಾವಲಿಡಬೇಕು. ಅಂತಹ ಆದರ್ಶವಾದಿಗಳ ಸೌಮ್ಯತೆಯು ಸಿಡಿಲನಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರ್ಮುಗಿನ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಂತೆ ಅಪಾಯಕರವಾದುದು.

ಸೋಮಯ್ಯ—ಅವರೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

[ರುದ್ರಯ್ಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಹೊನ್ನಯ್ಯನು ದುಃಖಭಾವದಿಂದ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬರುವನು. ಹಿಂದುಗಡೆ ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ ಇರುವನು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಬಾ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ. ನಿನ್ನಿಂದ ಮಹದುಪಕಾರವಾಗಿದೆ. ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ದುಃಖದಿಂದ) ದೇವೀ, ರಾಜ್ಯದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಗೆಳೆಯನನು ಕೊಂವೆ. ಅಯ್ಯೋ ಬಹುಜನರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನದೆಯನು ನಾನೇ ಇರಿದುಕೊಂಡೆ. ಆದರೆ ಮಿತ್ರಹತ್ಯಾ ಯಾತನೆಯು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾನೆಸಗಿದುದು ಬಹು ಘೋರ ಕರ್ಮ.

ನಂಬಯ್ಯ—ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ನೀನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವು ಅಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಜನ್ಮಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವಾವುದೂ ದುಷ್ಟಕೃತನೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗದು.—ನಿನಗಾವ ಪದವಿ ಬೇಕಾದರೂ ಅದಕ್ಕಿತ್ತು ಸನ್ಮಾನವೊಡುವೆವು.

ರುದ್ರಯ್ಯ—ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರ ಪರವಾಗಿ ನನ್ನದೊಂದು ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಅವರು ನಾಡಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗಾಗಿ ಗೆಳೆಯನನ್ನೇನೋ ಸಂಹರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬಸವಯ್ಯನವರು ನಾಯುವಾಗ ತಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರವೆಸಗಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದರಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರರ ಮೃತದೇಹವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ನಿನ್ನಿಷ್ಟದಂತೆಯೇ ನಡೆಯಬಹುದು.

ನಂಬಯ್ಯ—ಆದರೆ ಕಳೇಬರಕ್ಕೆ ಬಹಿರಂಗ ಸಂಸ್ಕಾರ ನಡೆಯಲಾಗದು. ಜನರು ಉದ್ವೇಗಗೊಳ್ಳುವರು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ, ನೀನೂ ಹೊನ್ನಯ್ಯನಿಗೆ ನೆರವಾಗು.

ತಿಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ಅಪ್ಪಣೆ.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ದೇವೀ, ನಾನೀಗ ಹೊರಡುವೆನು. ನನ್ನ ಬಗೆ ಕದಡಿ ಹೋಗಿದೆ. ನಾಳೆ ಬಂದು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ.

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡು.—ನಿನಗಾರ ಭಯವೂ ಬೇಡ. ನಿನ್ನನು ಪೊರೆಯುವ ಭಾರ ನಮ್ಮದು. (ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಹೋಗುವನು)

ರುದ್ರಯ್ಯ—ಎನಿದು ಗೊಡ್ಡಚರರಿಬ್ಬರೂ ಓಡಿಬರುತ್ತಿರುವರು !

[ಗೊಡ್ಡಚರರಿಬ್ಬರು ಬರುವರು. ನಿಂಬಯ್ಯನು ಗಾಬರಿಯಿಂದ]

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಎನು ಬಂದಿರಿ ? ಎನು ಸುದ್ದಿ ?

ಒಂದನೆ— ಸ್ವಾಮಿ, ಹೈದರಾಲಿಯವರ ಸೇನೆಯು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಬಂದಿಳಿದಿದೆ. ನಾಳೆಯೇ ಬಿದನೂರಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಡುವರಂತೆ. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನವರೂ ಅವರೊಡನೆ ಇದ್ದಾರಂತೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಎನ್ನೆ ನೀನಾಡುವುದು ? ಬಸವಯ್ಯನು ಮೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಎರಡನೆ— ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನವರಿಯೆವು. ಹೈದರಾಲಿಯವರ ಪಾಳೆಯ ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಸುದ್ದಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು.

ರುದ್ರಯ್ಯ—ಆತನೇ ಶಿವಯ್ಯನಿರಬೇಕು.

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ನಾನಾಡಿದುದು ನಿಜವಾಯಿತು. ನಾವಿನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಗ ಬೇಕು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ರುದ್ರಯ್ಯ, ಸೇನೆಗಳನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು. ಸೈನಿಕರೊಂದಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಬಹುಮಾನಗಳನು ಕೊಟ್ಟು ಹುರಿದುಂಬಿಸು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಬೀದಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಭಟರನು ನಿಲಿಸಿ ಜನರು ದಂಗೆಯೇಳದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(ರುದ್ರಯ್ಯ ಪಮಿಸಿ ತರಳುವನು) ಗೂಢಚರರೇ, ನೀವೂ ನಡೆಯಿರಿ. ವಿಶೇಷ ವರ್ತಮಾನಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಚಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು.

ಒಂದನೆ } —ಅಪ್ಪಣೆ (ಬಾಗಿ ಕೈಮುಗಿದು ಹೋಗುವರು)
ಎರಡನೆ }

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ಸೋಮಯ್ಯನಿಗೆ) ನೀನೂ ನಡೆ. ಸೈನ್ಯ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಯ್ಯನಿಗೆ ನೆರವಾಗು. ನಾನೂ ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸು. (ಸೋಮಯ್ಯ ಹೊರಡುವನು) ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟೀ!

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನಿನ್ನ ಅಚಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಅನಾಹುತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯೋ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನಾವು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲೇ ಅವರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರು.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಇರಲಿ, ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಈಗ ಸಮಯವಿಲ್ಲ.—ಶವ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗುವ ನೆವದಿಂದ ನೀನು ಹೊನ್ನಯ್ಯನ ಮೇಲೆ ಕಾವಲಿದ್ದು ರಹಸ್ಯಗಳೇನಾದರೂ ಹೊರಬಿದ್ದರೆ ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ತಿಳುಹಬೇಕು. ತಿಳಿಯಿತೇ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಅಪ್ಪಣೆ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನೀನೀಗ ಹೊರಡಬಹುದು. (ಜಟ್ಟಿ ಹೋಗುವನು)

ಚಿಲುವಾಂಬೆ—ಪ್ರಿಯತಮ, ಹೈದರಾಲಿಯಂತಹ ಬಲಶಾಲಿಯನು ನಾವು ಗೆಲ್ಲುವೆವೆ?

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಹೋರಾಡಿ ಗೆಲ್ಲುವುದಾಗದಿದ್ದರೆ ಹಣದಿಂದ ಗೆದ್ದರಾಯಿತು.

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಹಣದಿಂದ ಗೆಲ್ಲುವ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಆಗಲಿ, ಪ್ರಿಯೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ನಾಳೆಯೇ ದೂತನನ್ನು ಅಟ್ಟುತ್ತೇನೆ.—ನಿನಗಾ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ; ಅಂತಃಪುರಕೆ ಹೋಗಿ ಎಶ್ವಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೋ. ನಾನೀಗ ಹೋಗಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. (ನಿಂಬಯ್ಯನು ಚಿಂತಾ ಮಗ್ನನಾಗುವನು ರಾಣಿಯು ಅವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ತರುವಳು) ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಸ್ಯೆ! ಎಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ! ಬಸವಯ್ಯನನು ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಕೊಂದನಂತೆ! ಹೈದರನು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿರುವನಂತೆ! ಶಿವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣರು ಅವನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಬಿದನೂರಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಡುವರಂತೆ! ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಮಂಗಳವಾಯವಾಡಳಂತೆ! ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಸ್ಯೆ! ಇರಲಿ, ಚೆಲುವಾಂಬೆಯು ಚೆಲ್ವಿಗಾಗಿ ಬಿದನೂರೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾದರೂ ನಾಶವಾಗಲಿ! ನನ್ನ ಜೀವವಾದರೂ ಒಲಿಯಾಗಲಿ! ತುದಿಯವರೆಗೆ ಧರ್ಮವೋ ಅಧರ್ಮವೋ ಸರ್ವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವೆನು! ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಅಗಾಧತೆಗೆ ನನ್ನ ಸಾಹಸವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು! ಮುಂದೆ ಏನಾದರಾಗಲಿ! ವಿಧಿ ಲಿಖಿತವಿದ್ದಂತಾಗಲಿ!

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ಅಂಕ ಐದು

ದೃಶ್ಯ ೧

[ರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯ. ತಿಂಗಳು ಬೆಳಕು ನಸುಮದ್ದಾಗಿಿದೆ. ಬಿದನೂನ ಹೊರಬೀದಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಚಿಂವಿಬಟ್ಟೆಗಳನುಟ್ಟು ತಲೆಕೂದಲು ಕೆದರಿ ಕೊಂಡು ವಿಕಾರವೇಷವಿಂದ ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಬರುವಳು. ಆಕೆಯ ಕ್ರೋಧ ವಿಸ್ಫುರಿತ ನೇತ್ರಗಳು ರಕ್ತಾಕ್ಷವಾಗಿ ರಕ್ತತ್ಯಕ್ಷ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೀಷಣವಾಗಿರುವುವು. ಆಕೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧದುಃಖಗಳ ಖಡ್ಗಾಖಡ್ಗಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ನಶುನಡುವೆ ನೀಳವಾಗಿ ಬಿಳುಬಿದ್ದ ರೂಕ್ಷ ಕೇಶಪಾತಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಹರಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಒಮ್ಮೆಯೊಮ್ಮೆ ತಲೆಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ತಲೆ ಮೈಗಳ ಮೇಲೆ ದೂಳು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಳು]

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಅನಿಮಿಷನುನೆಯಾಗಿ ಗಗನವೆಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಬದ್ಧ ಭುಕುಟ

ಯಾಗಿ ದೀರ್ಘ ಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತ)

ಇನ್ನೂ ಮಿಣುಕುತ್ತಿವೆ! ಇನ್ನೂ ಮಿಣುಕುತ್ತಿವೆ

ಈ ಹಾಳು ನಿಷ್ಕರುಣ ತಾರಂಗಳು! ಹಾಳಾಗಲಿ!

ನಿಮ್ಮ ಕಾಂತಿಯ ಕಣ್ಣು ಸಿಡಿದೆಡೆದು ಹೋಗಲಿ

ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ನೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟಳಿದುಹೋದಂತೆ!

(ತಲೆ ಕೂದಲು ಹರಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಗಗನ ಶ್ಮಶಾನದಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಪ ಚಿತೆಯೇ,

ಓ ಚಂದ್ರ,

ನಿನ್ನ ಪ್ರೇತ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೇಕೆ ಬೀರುತಿಹೆ ?

ಸಾಕು ಸಾಕೇ ನಿನ್ನ ರುದ್ರ ಪರಿಹಾಸಂ! (ಬಿಡುಗಟ್ಟಿ)

ಅಯ್ಯೋ ನಿನ್ನ ನು ಕೊಲೆಗೈಯಲಾರಿಲ್ಲವೇ

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಅಲ್ಲಿ, ಆ ಬಾನಿನ ಸತ್ತ ಸುಡುಗಾಡಿನಲಿ ?
 ಓ ತಾರೆಯೇ ನುಗ್ಗು, ನಡೆ, ಹೋಗು ;
 ಚಂದ್ರನಿಗೆ ತಾಗು ;
 ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಒಡೆದು ಚೂರಾಗಿ ಬೀಳುವಿರಿ ;
 ಅದ ನೋಡಿ ತಣಿಯುವೆನು ! —
 ಓ ಶೂನ್ಯವೇ
 ನನ್ನೆದೆಯ ನಾವರಿಸಿದಂತೆ ವಿಶ್ವವನೇಕೆ
 ನುಂಗಿ ನುಣ್ಣನೆ ನೋಣೆದು ತೇಗದಿಹೆ ? —

(ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮುನ್ನೆರಚಿಕೊಂಡು ಎದೆಬಡಿದು ತಲೆಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಓ ಪರ್ವತಾರಣ್ಯಗಳೇ ಬನ್ನಿ,
 ಓ ಗಗನ ಸಾಗರಗಳೇ ಬನ್ನಿ,
 ಓ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ತಾರೆಗಳೇ ಬನ್ನಿ,
 ಓ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೇ ಬಾ,
 ಓ ಕಾಲದೇಶಗಳೇ ಬನ್ನಿ
 ನನ್ನೆದೆಯ ಶೂನ್ಯವನು ತುಂಬ, ಬನ್ನಿ !—
 ಇಲ್ಲ, ಆ ಶೂನ್ಯವನು ತುಂಬಲಾರಿರಿ ನೀವು !
 ಆ ಶೂನ್ಯದಲಿ ಎಲಯುವಿದೆ !
 ನೀವೆಲ್ಲ ಜೀರ್ಣವಾಗುವಿರಿ !
 ನೀವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲವಾಗುವಿರಿ !

(ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತಾಶಾಗಿ ಕೆಳಗುರುಳಿ ಮತ್ತೆ ಮೊಳಕಾಲೂರಿ ಮೇಲೆ ನೋಡಿ)

ಹೇ ಜಗದೀಶ್ವರನೇ, ಹೇ ಜಗದೀಶ್ವರನೇ,
 ಶೂನ್ಯವನು ಪೂರ್ಣಗೈಯುವ ಶೂನ್ಯತಮ ಶೂನ್ಯವೇ,
 ನೀನೆನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ! ನೀನೆನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ !

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಹೊನ್ನಯ್ಯನಿನ್ನುನನು ಕೊಲೆಗೈದುದಕೆ—ಅಯ್ಯೋ—
ನೀನೇನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ !—

ಓ ರಾತ್ರಿ ! ಓ ಕಾಳರಾತ್ರಿ !

ನೀನೂ ನನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ !

ನಾನು ಅನಾಥೆ ! ನಾನು ದುಃಖಿತೆ !

ಓ ಆಕಾಶ ! ಓ ನಕ್ಷತ್ರ !

ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ! (ದುಃಖಭರದಿಂದ)

ಅಯ್ಯೋ—(ರೋದಿಸಿ ಗೋಳಾಡಿ)

ನನ್ನೆಡೆಯನಿರಿದುದಕೆ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಸಾಕ್ಷಿ !—

(ಮುಖವು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಫಕ್ಕನೆ ಮೇಲೆದ್ದು ಹಲ್ಲು ಕಚ್ಚುತ್ತ)

ಎಲವೋ ಪಾಪಿ ! (ಘೃತಸ್ವರದಿಂದ)

ಪಿಶಾಚಿ ! ಘಾತುಕಾ ! ಪಾತಕಿ ! ನೀಚ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ !—(ಚೀರುವಳು)

ನಿನಗೆ ಕೈಬಂದುದೇ, ನಿನಗೆ ಮನಬಂದುದೇ

ನನ್ನ ಕಣ್ಣಾಗಿದ್ದ ನನ್ನಿನ್ನಯನನ್ನಿರಿಯು ?—

ಅದಕಿದೋ—ಅದಕಿದೋ !

(ಸೊಂಟದಿಂದ ಕರಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು)

ಅದಕಿದೇ ನೀನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ! (ವಿಕಟವಾಗಿ ನಕ್ಕು)—

(ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಶರೀರದ ಕಾಠಿಣ್ಯವು ಕೋಮಲವಾಗಿ

ಹೃದಯವಿದಾ,ವಕವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತ ತತ್ತರಿಸಿ ನೆಲದ

ಮೇಲೆ ಕೂತು ರೋದಿಸುವಳು)

ಓ ಇನ್ನಿನ್ನು,—ಓ ದೊರೆಯೇ,—

ಓ ನನ್ನ ಬಸವಯ್ಯ,

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಸೆನ್ನ ಗತಿಯಿಂತಾಯ್ತೆ ?

ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ನೊಲಿದುದಕೆ ! (ಕಡಿದುಬಿದ್ದು ರೋದಿಸಿ)

(ಮತ್ತೆ ಮೇಲೆದ್ದು ದೃಢತೆಯಿಂದ)

ಮೃತ್ಯೂ ! ಓ ಮೃತ್ಯೂ ! (ಎದೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತ)

ಈ ಶೂನ್ಯವನು ತುಂಬಲಾರೆಯಾ ನೀನು ?

ಹಾಗದರಿದೋ ! ಬಾ ! ತುಂಬು !

(ಕರಾರಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಯಾರನ್ನೋ ತಿವಿಯುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ)

ತಂದೆಯೇ, ನನ್ನ ಸಿಯನನ್ನ ಗಲಿ ನೀನೂ

ಓಡಿದೆಯಾ ? (ಅಳುವಳು)—ಓ ಶಿವಯ್ಯ,

ಹೆಂಬೇಡಿಯೇ, ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ,

ಹೊನ್ನಯ್ಯನನು ತಿವಿದು ಕೆಡಹಿ ಕೊಲಲಾರದೇ

ತಲೆವರೆಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿದೆಯಾ?—

ಇರಲಿ ! ಇರಲಿ !—

ಅದಸಿಂದು ಪೂರೈಸುವೆನು ನಾನು !

ನಾನು !

ರುದ್ರಾಂಬೆಯಲ್ಲದಿಹ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ನಾನು !—

ಹೊನ್ನಯ್ಯ ! ಕೊಂದು ಹೆಣವನು ತಂದು ಮಸಣದಲಿ

ಸಂಸ್ಕಾರವೆಸಗುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿಹೆಯಾ ?

ಆ ಮಸಣದಿಂದ ನೀ ಮರಳಲಾರೆ !—

ನಾನು ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಅಪುದಾದರೆ

ನೀ ಮರಳಲಾರೆ !—

ನಿನ್ನ ರಕ್ತವ ಜಿಲ್ಲಿ

ತಣಿಸುವೆನು ನನ್ನ ನಿಯನಾತ್ಮವನು !—

ಓ ಕಾಳರಾತ್ರಿ !

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

ಬಾ ನನ್ನೊಡನೆ!

ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿಯ ಕೊಲೆಗೆ!—

ಹೊನ್ನಯ್ಯನ ಕೊಲೆಗೆ—

ನರಬಲಿಗೆ!—ಶ್ಮಶಾನ ಬಲಿಗೆ!—

(ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕರಾರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ತತ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವಳು)

[ಪರದೆ ಬಿರುವು]

—

ದೃಶ್ಯ ೨

[ನರುರಾತ್ರಿ ನಿೂರಿದೆ. ಬಿದನೂರಿನ ಹೂರಬಯಲು ಮಸಣದಲ್ಲಿ ಬಸವಯ್ಯನ ಸವೂಫಿ. ಕೆಂಚಣ್ಣ ಪಂಜು ಹಿಡಿದುಕೂಂಡು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ತಿಮ್ಮಜಿಟ್ಟ ಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ಸಮಾಪಿಗೆ ಮಣ್ಣು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹೂನ್ನಯ್ಯನು ಬಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕಯ್ಯಿಟ್ಟು ಶೂಕಪಡು ತಿದ್ದಾನೆ]

ಹೂನ್ನಯ್ಯ—ಓ ಸ್ವರ್ಣಸ್ಪೃಷ್ಣವೇ ಸಿಡಿದೂಡೆದು ಹೂೂದೆಯಾ?
 ಮೂಡಣದ ಬಾನಕರೆಯಲಿ ಉಷೆಯ ತಣ್ಣೆಳಕು
 ಮುಗುಳುನಗೆಯನು ಬೀರಿಬಹ ಮೂದಲಿ, ಬನಗಳಲಿ
 ಉದಯ ಕಾಲದ ಮೌನ ಶರಧಿಯು ವಿಹಂಗಗಳ
 ಮಧುರ ಕೂಜನ ತರಂಗಾಳಿಯಿಂದಲ್ಲೂಲ
 ಕಲ್ಲೂಲವಾಗಿ ಎಚ್ಚರುವ ಮುನ್ನವೆ, ನಟ್ಟ
 ನಡುರಾತ್ರಿಯೊಳೆ ಬಟ್ಟಬಯಲಾಗಿ ಹೂೂದೆಯಾ?
 ಓ ರತ್ನಹಾರನೇ, ಸುಂದರಿಯ ಕಂಠದಲಿ
 ನಲಿದಾಡಲೆಂದು ಬಂದಾ ನೀನು ಕಾಡಿನಲಿ
 ಸೂಕರನ ಪದಹತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಚೂರಾದೆಯಾ?
 ಆರಮನೆಯ ಉದ್ಯಾನದಲಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರೀತರುವೆ;
 ಜೈತ್ರದಾಗಮನದೊಳೆ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳೆಗುರುಳಿ
 ಹಾಳೂರಲೆಗುಣಿಸಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದೆಯಾ?
 ಓ ಮಿತ್ರ, ಓ ನನ್ನ ಬಸವಯ್ಯ, ರಾಜನಿಗೆ
 ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಪರದೇಶಿಯಂದದಲಿ
 ಮಣ್ಣಾದುದೇ ನಿನ್ನ ಸಿರಿಬಾಳು!—ಎಲೆ ಬಾಳೆ,
 ತುತ್ತತುದಿಯಲಿ ನೀನು ಬರಿಯೊಂದು ಹಿಡಿಮಣ್ಣು!—
 ನಿನ್ನ ಸುಳುಹಲು ನಾನು ಕೈಕೂಂಡ ಸಾಹಸವೆ

ನಿನಗೆ ಮಸಣದ ಮಾರ್ಗವಾದುದೋ ಬಸವಯ್ಯ!
 ಅಯ್ಯೋ ಇನ್ನೂ ರೋಡನೆ ನನ್ನದೆಯ ವೇಧೆಯನು
 ಹೇಳುವೆನು? ಆರೋಡನೆ ಕಲೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲಿ
 ತತ್ತ್ವದುದ್ಯಾನದಲಿ ಚರಿಸಿ ಭಾವಮಂಜರಿಯ
 ತಿರು ನಲಿಯುವೆನು? ಮತ್ತಾರೋಡನೆ ರವಿಯುದಯ
 ಶತಿಯುದಯಗಳನು ಮೈಗುಡಿಗಟ್ಟಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಿ?
 ಸೋದನೆ, ನೀನೆನಗೆ ಎದೆಯ ಕಣ್ಣಾಗಿದ್ದೆ;
 ಬಾಳಿನುಸಿರಾಗಿದ್ದೆ! ನಿನ್ನ ಸುಳಿದೆನಗಿಂದು
 ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ; ಎದೆಯಿಲ್ಲ; ಉಸಿರಿಲ್ಲ! ನಾನಿಂದು
 ಹುಟ್ಟುಗುರುಡನು; ಬಾಳು ನನಗಿನ್ನು ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ!
 ನಿನ್ನ ನೋಳಕೊಂಡಿರುವ ಮರಣಾಂಧಕಾರವೇ
 ನನಗೆ ಜ್ಯೋತಿಯ ಪುಂಜವಾಗಿಹುದಿಂದು!—
 ನಿಷ್ಕರುಣ ಲೋಕವೇ,
 ನಿನಗೆ ದಯೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವೊಂದಿಲ್ಲ!
 ಆರಳಿದರೇನಂತೆ ನೀನುರುಳುತಿರುವೆ!
 ನಾನಳಿದರೇನಂತೆ? ನೀನಳಿದರೇನಂತೆ?
 ಇರುಳು ಕಳೆವುದು! ನೇಸರೆಂದಿನಂತೆಯೆ ಮೂಡಿ
 ಹೊನ್ನಿರಿನಿಂದಿಳಿಯ ವಾಯಿಸುತೆ ಬೆಳಗುವನು!
 ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದೆಂದಿನಂತೆ! ಹರಿವುದು ಹೊಳೆಯು
 ಹಿಂದೆ ಹರಿದಂದದೊಳೆ! ಮಾಯೆಯಿಕ್ಕುವ ಕರದ
 ತಾಳಲಯಕೆಂದಿನಂತೆಯೆ ಕಾಲದೇಶಗಳು
 ನರ್ತಿಸುತೆ ಸಾಗುವುವು!—ಅಯ್ಯೋ, ಮಾನವನ
 ಎದೆಯೊಲೈಯಿಂದುದಿಪ ಬಗೆಯ ನೆನಹಿಲ್ಲದಿರೆ
 ತೀರಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಶೂನ್ಯಕಾವೋಶನಂ!—(ಚಿಂತಿಸುವನು)

ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಬಾಳುತ್ತಿಹುದಿಂದಿನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ!
ಮುಂದೆಲ್ಲ ಬದುಕಿರುವುದಿಂದಿನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಲಿ!

[ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ ಕೆಂಚಣ್ಣರು ಕೆಲಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಪೂರೈಸಿ ನಿಂತು]

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಸ್ವಾಮಿ, ನಡುರಾತ್ರಿ ಎವರಿಹೋಯಿತು.

ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ನಾವಿನ್ನು ತಡವಾಡಿದರೆ ಕೇಡಾಗಬಹುದು. ನಿಂಬಯ್ಯನು ಸಂಶಯದ ಪಿಶಾಚಿ!

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— (ಅಸಹನದಿಂದ) ರುದ್ರಾಂಬೆ!—

ರುದ್ರಾಂಬೆ, ನೀನೆಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾದೆಯೆ, ತಂಗಿ?—

ಕೆಂಚಣ್ಣ, ರುದ್ರಾಂಬೆಯಿಹ ನೆಲೆಯು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೆ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ನಾನರಿಯೆ, ಸ್ವಾಮಿ. ತಾಯಿಗಿದು ತಿಳಿಯದಿರುವುದೇ ಲೇಸು.

ತಮ್ಮ ಜಟ್ಟಿ—ನೀವೂ ಶಿವಯ್ಯನೂ ರಾತ್ರಿ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಮರುದಿನವೇ ತಾಯಿ ವೇಷ ಮರಸಿಕೊಂಡು ಅದೃಶ್ಯವಾದರಂತೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಏನು ಗತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ತಿಳಿಯದು. ನಿಂಬಯ್ಯನು ಕೋಪದಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಜಟ್ಟಿ, ನಾವೀಗ ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವ ಸುದ್ದಿ ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮುಟ್ಟಿದರೆ, ನಾನೇ ಬಸವಯ್ಯನನು ಕೊಂದೆನೆಂಬ ಹುಸಿಯನು ನಂಬಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಬಳೋ ಏನೋ? ನನಗೆ ಭಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಆಕೆಯನು ಹುಡುಕಿ ದಿಟವನು ತಿಳಿಸಬೇಕು.

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಂಟೆ? ಒಸವಯ್ಯನನು ಕೊಂದೆನು ಎಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದರೂ ಅವರೆಂದಿಗೂ ಸಂಬರು. ಕಿವಿಮೂಗಿಲ್ಲದ ಸುದ್ದಿಯನು ಕೇಳಿ ಸಂಬುತ್ತಾರೆಯೇ?

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ನಿನ್ನೇ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಮೊದಲೊಂದು ನಾನೇ ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಸಂಬಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ಹೇಳುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲೆಗಾರನೆನ್ನುವರೇ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ನೀವರಿಯಲಾರಿರಿ! ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಎಂಥೆವರಾಗಾದರೂ ಬಗೆ ಕಡತುವುದು ಸಹಜ.

ಗಾಯಗೊಂಡ ಜೀವಿಗೆ ಕಣ್ಣೆ ಕಾಲಲ್ಲವೇ?

ಕೆಂಚಣ್ಣ— (ಬಿಚ್ಚಿ) ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ! ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ!

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—(ನೋಡಿ ಅಂಜಿ) ಅಯ್ಯೋ ಮನಗದ ಮಾರಿ!

ಕೆಂಚಣ್ಣ— ಏಳೆ! ಮೊನ್ನೆಯ್ಯ, ಏಳೆ! ಓಡಿಬನ್ನಿ! ಬನ್ನಿ!

(ಪಂಜನೊಡನೆ ಓಡುವನು)

ತಿಮ್ಮಜಟ್ಟಿ—ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ!—ಬನ್ನಿ! ಬನ್ನಿ! ಬನ್ನಿ!

(ಗುದ್ದಲಿಯನು ಬಿಸುಟು ಓಡುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— (ಸಿದಾನವಾಗಿ ಎದ್ದು ನೋಡಿ)

ಎನದು ವಿಕಾರಾಕೃತಿ! (ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ಭಯ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ನೋಡುವನು ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ಭರದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಳು) ನೀನಾರು? ಇಲ್ಲಿಗೇತಕೆ ಬಂದೆ? (ರುದ್ರಾಂಬೆಯು ವಿಕಟಕರ್ಕಶವಾಗಿ ನಗುವಳು) ನಗುವೆ ಏಕೆಂತು? (ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂಜರಿಯ)

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ತಾರ ಸ್ವರದಿಂದ) ನಿಲ್ಲು! ಹಿಂಜರಿದು ಓಡದಿರು! ಓ ಹೇಡಿ!—ವಾನಾರು ಎಂಬೆಯೋ?—ನಾನು ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ! ಇಲ್ಲಿಗೇತಕೆ ಬಂದೆ ಎಂಬೆಯೋ?—ಇದಕೆ!—

ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ

(ಸೊಂಟದಿಂದ ತಕ್ಕನೆ ಕರಾರಿಯನ್ನೆಳೆದು ಹಾರಿಹೋಗಿ ಇರಿಯುವಳು. ಹೊನ್ನಯ್ಯ “ಹಾ” ಎಂದು ಮೂರ್ಛೆ ಬೀಳುವನು)

ಪಾಪಿ, ನಿನಗಿದೇ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ!—

ತಣೆ! ತಣೆ! ಓ ಎನ್ನಿಸಿಯ!

ನಿನ್ನನಿಂದವನ ಬಿಸುನೆತ್ತರಲಿ ನಾದಿಹೆನು

ನಿನ್ನೀ ಸಮಾಧಿಯನು! (ಹೊನ್ನಯ್ಯನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವಳು. ಅವನು ಮೂರ್ಛೆ ತೀಡು ನರಳಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂತೆ ಹೇಳುವನು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಬಸವಯ್ಯ! ಬಸವಯ್ಯ! ಅಯ್ಯೋ

ನೀನು ಸಾಯುವ ವೇಳೆ ನನಗಿತ್ತ ಆಜ್ಞೆಯನು

ಕೈಗೂಡಿಸದೆ ಸಾಯುವಂತಾಯ್ತೆ?—ಆ ಪಾಪಿ,

ನಿನ್ನ ನನ್ಯಾಯದಿಂದಳಿಪಿದಾ ಪಾಪಿ

ಶಿವಯ್ಯನನು ಕೊಲ್ಲದೆಯೆ ಸಾಯುವಂತಾಯ್ತೆ?—

ಆಯ್ಯೋ ರುದ್ರಾಂಬೆ, (ರುದ್ರಾಂಬೆ ಬೆಚ್ಚಿ ನಿಲ್ಲುವಳು)

ನಿನಗೆ ನನ್ನಯನೊರೆವ

ಮುನ್ನಮೆಯೆ—ಕಂಡು ನಿನ್ನನು ನುಡಿವ ಮುನ್ನಮೇ,—

ನಿನ್ನನಿಯನಾಡಿದಾ ಸಂದೇಶವನು ಒರೆವ

ಮುನ್ನವೇ,—ನಿಂಬಯ್ಯ ಚೆಲುವಾಂಬೆಯರ ಕುಹಕ-

ವಟ್ಟಿರುವ ಕೊಲೆಗಾರನಿಂದಳಿಯುವಂತಾಯ್ತೆ?

ನಿಂಬಯ್ಯ! ಚೆಲುವಾಂಬೆ! ಓ ಪಾಪಿಗಳಿರಾ—(ನರಳುವನು)

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಮೆಲ್ಲಗೆ) ಎನಿದು? ಈ ಮಾತುಗಳೆದೆಯಿರಿಯುವಂತಿವೆ!—

(ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ನೀನು ಬಸವಯ್ಯನನು ಕೊಲಲಿಲ್ಲವೆ?

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ರುದ್ರಾಂಬೆಗೆ) ಕೆಲಸಾರು, ಕೊಲೆಗಾರ ಹೊಲೆಯ!—

(ತನ್ನಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಓ ತಂಗಿ, ರುದ್ರಾಂಬೆ,

ನಿನಗಾದರೂ ದಿಟವನರುಹಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದೆ !

ನೀನೂ ಕಣ್ಮರೆಯಾದೆಯಾ?—

ರುದ್ರಾಂಜಿ—(ಉದ್ವೇಗದಿಂದ) ಹೇಳು ನನ್ನೊಡನೆ!

ನಾನು ರುದ್ರಾಂಜಿಗೊರೆಯುವೆನು !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಮೈತ್ರಿತನದಿಂದ) ಇದಾರ ವಾಣಿಯಿದು ? (ನೋಡಿ)

ನೀನು ಕೊಲೆಗೈದರೂ ನನಗೆ ಹಿತನಂತಿರುವೆ !

ರುದ್ರಾಂಜಿ ಎಲ್ಲಿಹಳು?—

ಹೇಳು ; ಕೊಂದರೂ ಒದುಕಿಸುವೆ ನೀನನ್ನ !

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇಹಳು !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ಅಯ್ಯೋ ಬೇಗ!—

ನಾನಳಿವ ಮುನ್ನವೇ ಕರೆದುತಾ ತಂಗಿಯನು.

ರುದ್ರಾಂಜಿ—ನಾನು ರಕ್ತಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲ ! ನಾನೆ ರುದ್ರಾಂಜಿ !

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—(ಜೀರಿ) ಓ ತಂಗಿ, ಓ ತಂಗಿ,

ಎನನೆಸಗಿದೆ? ಎನನೆಸಗಿದೆ! ನಾನಲ್ಲ ;

ಬಸವಯ್ಯನನು ಕೊಂದವನು, ಶಿವಯ್ಯ!—

ಬಿಟ್ಟೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣಸ್ನೇಹಿತನ ಶವಕೆ

ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಿಸರು ಎಂದರಿತು—

ಹಗೆ ಹೊಲಬುಗೆಡುವಂತೆ ಹುಸಿಯ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ !

ನಿನ್ನ ನರಸಿದರೆ ನೀದೊರಕಲಿಲ್ಲ ;

ಅದರಿಂದ ನಾನೆ ಹೆಣವನು ತಂನು ಹೂಳಿದೆನು !

ರುದ್ರಾಂಜಿ—(ಹೊನ್ನಯ್ಯನ ಮೇಲೆ ಕವಿದು ಬಿದ್ದು)

ಅಯ್ಯೋ ತಪ್ಪಿದೆನು ! ತಪ್ಪಿದೆನು !

ಅಣ್ಣಾ, ಮೋಸವಾಯಿತು ! ಮೋಸವಾಯಿತು !

ವಿಧಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಣಕವಿದು ಸಾಕು! ಸಾಕು!—
ನಾನೂ ಬರುತ್ತೇನೆ! ನನ್ನ ನೂ ಕರೆದುಕೋ!

(ತಲೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ— ಬೇಡ! ಬೇಡ! ಈಗಲೇ ಬೇಡ!
ನನ್ನ ಹೊರೆ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆ;—
ಮುಯ್ಯಿ ತೀರಿಸದೆ ನೀನಳಿಯಲಾಗದು.
ಬಸವಯ್ಯನಭಿಲಾಷೆಯದನು ಮಾಡಲೆ ಬೇಕು!
ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹೈದರಾಲಿಯ ಕೂಡೆ
ಈ ನಗರವನು ಮುತ್ತುವರು ನಾಳೆ. ನಿಂಬಯ್ಯ
ಚೆಲುವಾಂಬೆಯರು ತಪ್ಪಿಹೋಗದವೊಲೆಸಗು.
ನಿನ್ನಿನಿಯನನು ಕೊಂದಾ ಶಿವಯ್ಯನನು ಸಂಹರಿಸು!
ಬಸವಯ್ಯನಾಜ್ಞೆಯದು! ಮಾಡಿ ಮಡಿ!—

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಅಣ್ಣಾ, ನಾನೆಂತಹ ಘೋರಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಟ್ಟೆ!

(ಜಾಯ ಬಡಿದುಕೊಂಡು ತಲೆ ಹರಿದುಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಹೊನ್ನಯ್ಯ—ದುಃಖಪಡದಿರು, ತಂಗಿ. ನಾನು ಸಂತೋಷದಲಿ
ಸಾಯುವೆನು. ನಿನ್ನ ಕಾಣದೆ ಮಡಿವೆನಲ್ಲಾ
ಎಂದು ಶೋಕಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ!—ತುದಿಗಿಲ್ಲ ಸೊಗವಹುದು!
ತುದಿಗಿಲ್ಲ ಸೊಗವಹುದು! ನನ್ನ ಸುಡಿಯನು ನಂಬು!
ನೂರು ಜನ್ಮದ ಬೇವು ನೂರು ಜನ್ಮಕೆ ಬೆಲ್ಲ!
ನೂರು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು ನಗೆ
ಹೊಮ್ಮುವುದು!—ನೆಚ್ಚಿ ರಲಿ!—ನೆಚ್ಚಿ ರಲಿ!—ನೆಚ್ಚಿ ರಲಿ!

(ಸಾಯುವನು)

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಎದ್ದು ಮೊಳಕಾಲ್ಪರಿ)

ಕಾಳಕೂಟವ ಕುಡಿದ ಶಿವನೇ,

ಬಾ ನನ್ನೆದೆಯ ಹಾಶಾಹಲವನೀಂಟು !
 ಮನ್ಮಥನ ಸುಟ್ಟ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನೇ,
 ಬಾ ನನ್ನೆದೆಯ ಕೋಮಲತೆಯನು ದಹಿಸು !
 ಕಾಲದಂತ್ಯದಲಿ ಪ್ರಲಯಗೈವ ಮಹಾಭೈರವನೇ,
 ಬಾ ನನ್ನೆದೆಯೊಳಿಂದು ಅವಿರ್ಭವಿಸು !
 ಈ ಹೂವಿನೆದೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಮಿಂಚನು ಹೊಯ್ದು
 ಬರಸಿಡಿಲನೂಡು ! (ಎದ್ದು ನಿಂತು)
 ನನ್ನ ನಿಯನಾಸೆಯನು ಕೈಗೂಡಿಸಲು ನನಗೆ
 ಬಲ್ಮೆಯನು ನೀಡು ! ಕೃಪೆಮಾಡು !—
 ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರದಿ ಬಸವಯ್ಯನೇ ನನಗೆ
 ಇನಿಯನಾಗುವ ನಿನ್ನ ಸಿರಿಹರಕೆಯಿರಲಿ !
 ಹೊನ್ನಯ್ಯನಣ್ಣನಾಗೈತರುವ ಹರಕೆಯಿರಲಿ !
 ನನ್ನೊಡಲು ಸುಟ್ಟರೂ, ನಾನು ಕೆಟ್ಟರೂ
 ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯಲಿ ನನಗೆ ನೆಚ್ಚುಗೆಡದಿರಲಿ !

(ಹಾಗೆ ಕಂಬನಿಸೂಸಿ ನಿಂತು ನಿಡುಸುಯ್ದು ತಕ್ಕನೆ
 ಏನೇನೋ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದವಳಂತೆ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಗುದ್ದಲಿಯನು,
 ತುಡುಕಿ ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ಸಮಾಧಿಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಿ
 ತೊಡಗುವಳು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೩

[ಬಿದಸೂರಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಾಂಬೆ, ನಿಂಬಯ್ಯ, ಸೋಮಯ್ಯರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಸೋಮಯ್ಯ, ಖಿನ್ನನಾಗಿಹೆ ಏಕೆ? ಬೇಗ ನುಡಿ.
ಹೈದರಾಲಿಯು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲವೇ?

ಸೋಮಯ್ಯ— ಇಲ್ಲವಂತೆ.
ನಾವಟ್ಟಿದಾ ದೂತನನೆ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದರಂತೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳವನಿಗೆ ಸಾಲದೇಹೋಯ್ತೆ?

ಸೋಮಯ್ಯ—ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯ. ಬಿದಸೂರು
ಸಂಸ್ಥಾನವನು ಹಾಳುಮಾಡಲೆಂದೇ ಅವನು
ಹುಟ್ಟಿದನು.

ನಿಂಬಯ್ಯ— ಇರಲಿ; ನೀನು ನಡೆ. ಸೇನೆಯನು
ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಹೇಳು ರುದ್ರಯ್ಯನಿಗೆ.
ಹಗೆಯು ಕೋಟಿಗೆ ನುಗ್ಗಿದೊಡನೆಯೇ ಅರಮನೆಗೆ
ಬೆಂಕಿಮಿಡುವಂತಾಳುಗಳಿಗಾಣತಿಯನೀಡು.
ರಾಣಿಯನು ನಾಸೀಗಳೇ ಗುಪ್ತವಾರ್ಗದಲಿ
ಹೊರಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವೆನು. ಈ ಪುರದೊಳಿಮ್ಮರಿಗೆ
ಬೂದಿಯೊಂದಲ್ಲದಿನ್ನೇನೂ ದೊರೆಯಬಾರದು!

[ಸೈನಿಕನೊಬ್ಬನು ವೇಗದಿಂದ ಬರುವನು]

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಏನು ಬಂದೆ? ಏನಾಯ್ತು?

ಸೈನಿಕ— ಶತ್ರುಗಳು ನಗರವನು ಮುತ್ತಿದರು! ನಗರದವರನ್ನೇಕರು
ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗಾಗಲೇ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಇರಲಿ, ನಡೆ; ನಾವೀಗಲೇ ಬರುತ್ತೇವೆ! (ಸೈನಿಕ ಹೋಗು
ವನು) ಸೋಮಯ್ಯ, ನೀನೂ ಹೋಗು! (ಸೋಮಯ್ಯ
ತರಳುವನು) ಪ್ರಿಯೆ, ನಿನಗೆ ಭಯವಾಗಿದೆಯೇ?

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—(ಸುಯ್ಯ) ಹೌದು, ನನಗೆ ಭಯವಾಗಿದೆ, ನಿಂಬಯ್ಯ.
ನಿಂಬಯ್ಯ—ಭಯವೇಕೆ? ಹೈದರನಿಗಿದುರಾಗಿ ಮಾರಾಂತು
ನಮ್ಮವರು ಗೆಲಲಿಯರೆಂದೇ?

ಚಿಲುವಾಂಬಿ— ಅದಕ್ಕಲ್ಲ! (ಚಿಂತಿಸುವಳು)

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಹೈದರದಿರು, ನಾಸಿಹೆನು. ನಿನ್ನನೆಂತಾದರೂ
ದುರ್ಗದಿಂದಾಚೆಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೊಯ್ಯ
ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಬೀಳದ ತೆರದೊಳಿಟ್ಟು
ನಾನು ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಮರಳುವೆನು.—ನಾವೀಗ-
ಳಿಲ್ಲದ ಬೇಗ ತೆರಳಲೆ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿರೆ
ನಮ್ಮಾಳುಗಳು ಕೋಟಿಗಿಡುವ ಬೆಂಕಿಗೆ ನಾವೆ
ಆಹುತಿಗಳಾಗುವೆವು. (ಗುಂಡುಗಳ ಸದ್ದು ಕೇಳಿಸುವುದು)

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—(ಬಿಚ್ಚಿ) ಗುಂಡುಗಳ ಸದ್ದು!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ತಳುವಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವುದು. ಬೇಗ ಹೊರಡೋಣ.
ನಿನ್ನ ವೇಷವ ಮರೆಸಿಕೋ. ಇಲ್ಲದಿರೆ ನಮಗೆ
ನಮ್ಮವರೆ ವಿಷವಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು. ನಾನೂ
ವೇಷ ಬದಲಾಯಿಸುವೆ. (ವೇಷ ಬದಲಾಯಿಸಿ)

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಇದೇನಿದು ಗದ್ದಲ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಶತ್ರುಗಳು ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ! ಬಾ,
ಬೇಗ ಬಾ. (ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತೆರೆಯೆಳಸಿ ಆಗದೆ) ಇದೇನು?
ಬಾಗಿಲಿಗೆ ತಾಳ ಹಾಕಿದಂತಿದೆ!

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಬಲವಾಗಿ ಎಳೆದು ನೋಡು!

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ಎಳೆಯುತ್ತ) ಅಯ್ಯೋ ಎನೋ ಪಿತೂರಿಯಿರಬೇಕು!
ಯಾರೋ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ!

ಚಿಲುವಾಂಬಿ—ಯಾರಲ್ಲಿ? ಹೊರಗೆ ನಗುತ್ತಾರೆ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ನೋಡಿ) ಆ ಹುಚ್ಚೆ! ನಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ!!

(ರುದ್ರಾಂಬೆ ಗವಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಳು)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಹುಚ್ಚೇ, ಬಾಗಿಲು ತೆರೆ!

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಕರೋರ ಶಾಂತಿಯಿಂದ) ನಾನು ಹುಚ್ಚೆಯಲ್ಲ; ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ, ಬಾಗಿಲು ತೆರೆ. ಕೋಟಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಬೀಳುವುದು!

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಬೀಳಲಿ! ಸಂತೋಷ!!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ನಾವೆಲ್ಲ ಸಾಯುವೆವು!

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ದೀರ್ಘ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಸಾಯಲಿ! ಸಂತೋಷ!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಅಯ್ಯೋ ಪಿಶಾಚಿ, ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯುತ್ತೀಯೋ ಇಲ್ಲವೋ?

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ಓ ಪರಮ ಪತಿವ್ರತೆಯೇ, ನಿನಗಿಂದು ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ ಯಾಗುವುದು! (ನಿಂಬಯ್ಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಒಡೆಯುವನು) ನಿಂಬಯ್ಯ, ನೀನೆಷ್ಟು ಒದೆದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನಿನಗಿಂತಲೂ ಈ ಬಾಗಿಲು ಬಲವಾಗಿದೆ! (ಹಲ್ಲು ಕಡಿದು ಮೇಘ ಗಂಭೀರ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಪುಣ್ಯ ಬಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪಾಪ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿಲ್ಲದ ಈ ಬಾಗಿಲು ನಿನಗಿಂತಲೂ ಬಲವಾಗಿಯೇ ಇದೆ!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಇದೇನಿದು? ವ್ಯಂಗ್ಯ ಪರಿಹಾಸ್ಯ! ನಿಂಬಯ್ಯ, ನನ್ನೆದೆ ನಡುಗುತ್ತಿದೆ!—ಓ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ, ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದುದನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಬಾಗಿಲು ತೆರೆ.

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಫೀರವಾಗಿ) ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದು ನಿಂಬಯ್ಯ ಚೆಲುವಾಂಬೆ ಯರ ಸಾವು!

ನಿಂಬಯ್ಯ—ವಾಪಿ, ನಮ್ಮನು ಕೊಂದುದರಿಂದ ನಿನಗೇನು ಲಾಭ?

ರುದ್ರಾಂಬೆ—ನೀನಾವ ಲಾಭವ ನೋಡಿ ದೊರೆ ಬಸವನಾಯಕರ ಕೊಂಡೆ? ಯಾವ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಬಸವಯ್ಯ ಲಿಂಗಣ್ಣರನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆ?

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ನಿಂಬಯ್ಯ, ಇವಳು ನಿಜವಾದ ಹುಚ್ಚಿಯಲ್ಲ!
ನನಗೇಕೋ ಸಂದೇಹವಾಗುತ್ತಿದೆ!

ರುದ್ರಾಂಬೆ—(ಎಳೆದ ಹಾಸದಿಂದ) ನಾನು ಹುಸಿ ಹುಚ್ಚಿಯಲ್ಲ! ಹುಸಿ
ಹುಚ್ಚಿ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ!—ನಾನು ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪುತ್ರಿ
ರುದ್ರಾಂಬೆ! ನಿಮ್ಮ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹತನಾದ ಬಸವಯ್ಯನ
ಪ್ರೇಯಸಿ!—ಹೋದಿರುಳಿನಲಿ ಮಸಣದಲಿ ಹೊನ್ನಯ್ಯ
ನನು ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ತಿವಿದು ಸಂಹರಿಸಿದ ಡಾಕಿನಿ!
—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನೂ ಇಂದು ಈ ಅರಮನೆಯ ಬೆಂಕಿಯಲಿ
ಬೇಳಲೈತಂದಿರುವ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತೆ!—ಏಕೆಂತು ಬೆರಗಾಗಿ
ನಿಂತಿರುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಣಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದು
ವರಿಸಿ!—ಇನ್ನು ತುಸು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ—ಅದೇ ಆಲ್ಲಿ
ನೋಡಿ—ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದ ವಿಲಯಾಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳು
ಅರಮನೆಯನ್ನು ನುಣ್ಣನೆ ನುಂಗಿ ನೋಡೆಯುತ್ತಿವೆ!
ನಾನು ಹೊರಡಲೇ? (ಚಲಿಸುವಳು)

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—(ಅಳುತ್ತ) ರುದ್ರಾಂಬೆ! ಓ ರುದ್ರಾಂಬೆ! ನಿಲ್ಲು! ನಿಲ್ಲು!
ರುದ್ರಾಂಬೆ—ನಿಲ್ಲಲೇಗ ಸಮಯವಿಲ್ಲ. ನನಗಿನ್ನೂ ಬಹಳ ಕೆಲಸವಿದೆ.
ಶಿವಯ್ಯನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ! (ಹೋಗುವಳು)

ನಿಂಬಯ್ಯ—ಹೊರಟೇ ಹೋದಳು!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—ಅಯ್ಯೋ ಇನ್ನೇನು ಗತಿ! (ಎವೆಯಕ್ಕದೆ ನೋಡಲಾರಂಭಿಸು
ವಳು)

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ಹೊರಗೆ ನೋಡಿ) ನಮಗಿನ್ನು ಸಾವೇ ಶರಣು!—ಏನಿದು
ಚೆಲುವಾಂಬೆ? ಏನು ನೋಡುತ್ತಿರುವೆ? ಏಕೆ ಕಣ್ಣರಳಿ
ನಿಂತಿರುವೆ? ಮಾತಾಡು! ಮಾತಾಡು! ಅದನಾದರೂ
ಕೇಳುವೆನು!

ಚೆಲುವಾಂಬೆ—(ಎಲ್ಲಿಯೋ ನೋಡುತ್ತ) ಅಯ್ಯೋ ಮನ್ನಿಸಿ! ಮನ್ನಿಸಿ!
ನಾನು ಮಹಾಪಾಪಿ! (ಮತ್ತೆ ಯಾರನ್ನೋ ನೋಡಿ) ಕಂದಾ,
ಬಸವಯ್ಯ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಂತೆ ಮಾಡು!—
(ಇನ್ನಾರನ್ನೋ ನೋಡಿದಂತೆ) ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಹೊನ್ನಯ್ಯ ನಿನ್ನ
ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದೆ! ನನ್ನನ್ನು ಬಡಿಸು! ಬಡಿಸು!—(ಎತ್ತು
ಬಿದ್ದವಳಂತೆ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಬೀಳುತ್ತ)—ಅಯ್ಯೋ!!

ನಿಂಬಯ್ಯ—(ಬಾಗಿ) ಚೆಲುವಾಂಬೆ! ಚೆಲುವಾಂಬೆ!—(ಓಡಿ ಬಾಗಿಲು
ಒದೆದು) ಅಯ್ಯೋ,
ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೊಡೆದಾಡಿ ಮಡುವೆನು ಎಂದು
ಹಾರೈಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ! ಆ ಬಯಕೆ ಬಯಲಾಯ್ತು!—
ಆದರೆ ಇದೂ ಲೇಸೇ!—(ಚೆಲುವಾಂಬೆಯನು ನೋಡಿ)
ಓ ಪ್ರಿಯೆ ನಿನ್ನೊಡನೆ ನನಗೆ ಸಹಗಮನವಿದು.
ಎಳೆಯತನದಲಿ ನಿನ್ನ ನಾನೊಲಿದು ಬಯಸಿದ್ದೆ!
ನೀನನ್ನನೊಲಿದಿದ್ದೆ! ಆದರರಸನ ಕರುಬು
ನಮ್ಮನಗಲಿಸಿತು.—ನಮ್ಮೊಲೈಯನ್ನಾದರೋ
ಕಾಲನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾರನು! (ಹೊರಗೆ ನೋಡಿ)
ಬನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ ಓ ರುದ್ರ ಚ್ಚಾಲೆಗಳೇ,
ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದ ಪ್ರತೀಕಗಳು ನೀವು!
[ಮರಳಿ ಬಂದು ಚೆಲುವಾಂಬೆಯ ಬಳಿ ನಿಂತು ಯೋಚಿಸಿ
ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೊರಗೆಳೆಯುತ್ತಿರುವನು]

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ಳ

[ಬಿಡನೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೈದರನ ಬೀಡು ಹೈದರಾಲಿ, ಲಿಂಗಣ್ಣ, ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ,
ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಬಿನ್ನ ಮುಖ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ
ಸಜಲನಯನನಾಗಿದ್ದಾನೆ]

ಹೈದರಾಲಿ —(ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ) ರಾಮರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮಹದುಪಕಾರ
ವಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ ದುಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣೆಯೇನೋ ಕೈಗೂಡಿ
ದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ರಕ್ಷಣೆ
ಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಸವಯ್ಯನವರು ಕಾಲವಾದರು. ಅವರ
ಮಿತ್ರರಾದ ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರೂ ಶತ್ರುಗಳ ಕೃತ್ರಿಮಕ್ಕೆ
ಸಿಕ್ಕಿ ಕೊಲೆಯಾದರಂತೆ! ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಬಿನ್ನ
ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕುಮಾರ್ತೆಯು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದೇ
ನಾದರೂ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆಯೇ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ —ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ನನಗದು ತಿಳಿಯದು. ಲಿಂಗಣ್ಣನವರೂ
ರಾಜಕುಮಾರ ಬಸವಯ್ಯನವರೂ ಸೆರೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಹೋದ ಮರುಹಗಳೇ ಅವರು ಪೇಷ ಮರೆಸಿ
ಕೊಂಡು ಕಣ್ಮರೆಯಾದರೆಂದು ವದಂತಿಯಿತ್ತು.

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ —(ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ) ಮಂತ್ರಿಗಳೇ ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿ. ತಮ್ಮ
ಕುಮಾರ್ತೆಯು ಜೀವದಿಂದ ಈ ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿ
ದ್ದರೂ ನನ್ನ ಮಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ನಾನು ಹುಡುಕಿ
ಸುತ್ತೇನೆ.—ಮೊದಲು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಸೋಮಯ್ಯ,
ಶಿವಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯವಾಗ
ಬೇಕು.

ಹೈದರಾಲಿ —ಲಿಂಗಣ್ಣನವರೇ, ನಮ್ಮ ಬೇಹಿನವರಾದ ರಾಮರಾಯರು
ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಲಿಸಿರುವಿರಿ. ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ

ವಿಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯಭಾಗವು ನಿಮ್ಮದಾಗಿದೆ. ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆಯಿಸಲೇ ?

ಲಿಂಗಣ್ಣ — (ದುಃಖದಿಂದ) ದೊರೆಯೇ, ನನಗಾವುದೂ ಬೇಡವಾಗಿದೆ. ನನಗೆ ಮಂಕು ಕವಿದಂತಿದೆ. ಕಡೆಗೂ ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪ ವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವಾಯಿತು. ನಿಮ್ಮಿಷ್ಟ ಬಂದಂತೆ ಮಾಡ ಬಹುದು. (ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ) ಬಸವಯ್ಯನನು ಬಿದನೂರು ಗದ್ದುಗೆಗೆರಿಸಿ ಆ ವೈಭವವನು ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆ. ಆ ಹೊಂಗನನು ಹುಡಿಯಾಯ್ತು. ಅದರೊಡನೆ ನನ್ನೊಬ್ಬಳೇ ಮುದ್ದುಗುವರಿಯ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯವೂ ಮಳೆ ಬಿಲ್ಲನಂತೆ ಕರಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯ್ತು! (ದುಃಖಾತಿಶಯ ದಿಂದ) ನನಗೆ ಯಾರನೂ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಚಲವಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಮೇಲೆಯೂ ನನಗೆ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾ ಗಿರಲಿ!—ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ರುದ್ರಾಂಬೆ! ನನ್ನ ಮುದ್ದು ಗುವರಿ ರುದ್ರಾಂಬೆ! ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನೊಂದುಬಾರಿ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯವೊದಗಿದರೆ ಸಾಕು! ಸಾಕು, ಈ ಬಾಳಿನೆಂದಲೆ ಸಾಕು! ತಣ್ಣಗೆ ಕಣ್ಣುಚ್ಚಿ ನನ್ನ ಹಗೆ ಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸೊಗವಿರಲಿ ಎಂದು ಎದೆಮುಟ್ಟಿ ಹರಕೆಗೈದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಜಾರುವೆನು! ನಾನಿನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಬಲ್ಲೆನೇ ಹೊರತು ಶಪಿಸಲಿರೆಯೆ! ದೊರೆಯೇ, ಶಪಿಸಲಿರೆಯೆ!

(ಹೊರಗಡೆ ಬೊಬ್ಬೆಯಾಗುವುದು)

ಸುನ್ಯಾಸಿ — ಏನು ಬೊಬ್ಬೆಯದು ? (ಸೈನಿಕನೊಬ್ಬನು ನುಗ್ಗುವನು)

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ — ಏನದು ಗಲಭೆ ?

ಸೈನಿಕ — (ಉದ್ವೇಗದಿಂದ) ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ, ಶಿವಯ್ಯನನ್ನು ಸೆರೆಯಿಟ್ಟ ಬೀಡಿಗೆ ಯಾರೋ ಹುಚ್ಚೆಯೊಬ್ಬಳು ನುಗ್ಗಿ ಅವನನ್ನು, ಅವನನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿ —

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ಏನು ! ಏನು !

ಸೈನಿಕ — ಅವನನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿ ತನ್ನನು ತಾನೇ ಕರಾರಿಯಿಂದ
ತಿವಿದುಕೊಂಡಳು ! (ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮನವಟ್ಟು ನಿಲ್ಲುವನು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ಎದ್ದು) ಇನ್ನೂ ಬದುಕಿದ್ದಾಳೆಯೇ ?

ಸೈನಿಕ — ಹೌದು ; ಏನೇನೋ ಹಲವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ !

ಲಿಂಗಣ್ಣ — (ಹತಾಶ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಬದುಕಿದ್ದಾಳೆಯೇ ?

ಸೈನಿಕ — ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವಂತೆ ಹೇಳಿದಳು.

ಲಿಂಗಣ್ಣ — ಅಯ್ಯೋ (ತತ್ತರಿಸುವನು ಹೈದರಾಲಿಯೂ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಯೂ
ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವರು)

ಸಂನ್ಯಾಸಿ — (ಹಿಡಿದೋಗಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು) ತಾಳ್ಮೆ ! ತಾಳ್ಮೆ !

ಸೈನಿಕ — ಆಕೆಯ ಹೆಸರು ರುದ್ರಾಂಬೆಯಂತೆ !

ಲಿಂಗಣ್ಣ — (ಅತಿದಾರುಣ ವಾಣಿಯಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ ! ಅಯ್ಯೋ !! ಮಗಳೇ,
ಕಡೆಗೂ ಏನಾಗಿಹೋದೆ ! (ಸೈನಿಕನಿಗೆ) ಅಣ್ಣಾ, ಬಾ
ಬೇಗ. ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ ತೋರಿಸು. (ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ
ಸೈನಿಕನೊಡನೆ ತತ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವನು)

ಹೈದರಾಲಿ — ಸೇನಾಪತಿಗಳೇ, ಎಷಯವೇನೋ ಭಯಂಕರವಾಗು
ವಂತಿದೆ ! ಬನ್ನಿ ! ಏನಾಗುವುದೋ ನಾನರಿಯೆ !

(ಹೊರಡುವನು)

ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ — (ಹೋಗುತ್ತ) ಮುದುಕನಿದನೆಂತು ಸಹಿಸುವನೋ
ನಾನು ಬೇರೆ ಕಾಣೆ ! (ಹೋಗುವನು)

[ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು]

ದೃಶ್ಯ ೫

[ಬಿಡನೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿಯ ಪಾಳೆಯದಲಿ ರುವ ಒಂದು ಸೆರೆ ಬೀಡು. ಬೈಗುಗಪ್ಪ ಹಬ್ಬಿ ಮಸುಗು ಮಸುಗಾಗಿದೆ. ಭಯಂಕರವಾದ ಮೌನವು ಪ್ರಮಾದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಪಹರಿಗಳೆಲ್ಲರು ನಿ ತು ಬೆನ್ನು ಹಿಡಿದವರಂತೆ ಮಿಳ್ಳಿಳನೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೆಡೆ ನೆತ್ತರುಗೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಡು ತಿವಯ್ಯನು ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿವೆ. ತಿವಯ್ಯನಿಗೆ ತುಸು ದೂರದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಂಜಿಯು ನರಳುತ್ತಾ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಮುಡಿಯು ಕೆದರೆ ಹೋಗಿ ರಕ್ತ ಸಿಕ್ತವಾಗಿ ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೊಗಮೈಯೆಲ್ಲ ನೆತ್ತರು. ಎದೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಕರಾರಿಯ ಹಿಡಿಯನ್ನು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಎಡಗೈಮೇಲೆ ಆರೇವದ್ದು ತಂದೆಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನೇ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಡವಾಗಿವೆ. ಲಿಂಗ್ಲಾ ಮಂತ್ರಿಯು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ನಿರ್ವಿಣ್ಣು ಭಾವದಿಂದ ಹತಾಶನಾಗಿ ಜೀವತವದಂತೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ತನ್ನ ಮುದ್ದು ಮಗಳ ರುದ್ರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ರುಗ್ಗನೆ ನಿಂತು ಹುಚ್ಚಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಕೈ ಕೊಡಹಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ತಲೆಗೂದಲು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ತಲೆಯುಡುಗೆಯು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರೆ ಮಗಳನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ಅತಿಶೋಚನೀಯವಾದ ದೀರ್ಘ ಸ್ವರವಿಂದ "ಅಯ್ಯೋ!" ಎಂದು ಕರುಳು ಬೇಯುವಂತೆ ಚೀರಿ ತತ್ತರಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿ ಮಗಳಮೇಲೆ ಕವಿದು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ರುದ್ರಾಂಜಿಯು ತಂದೆ ಬಿಂಡಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಎದ್ದು ಕೂರಲೆಳಸಿ ಆಗದೆ, "ಬಂದೆಯಾ ತಂದೆ!" ಎಂದು ಕೂಗಿ ಬೀಳುತ್ತಾಳೆ. ಪಹರಿಗಳು ಕರ್ತವ್ಯತಾಮೂಢರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ಬಳಿಗೆ ಓಡುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿಗಳು ಬೇಗನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕರಾಳ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಂತ್ರ ಮುಗ್ಧರಾದವರಂತೆ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ದಾಗಿ ನಿಂತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಹತಾಶನಾಗಿ ನಿಡುಸುಯ್ದು ಮೇಲೇಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಮುಂಕುಹಿಡಿದವರಂತೆ ಒಬ್ಬರ ಮೊಗವನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತಾರೆ.]

ಪರದೆ ಬೀಳುವುದು.

